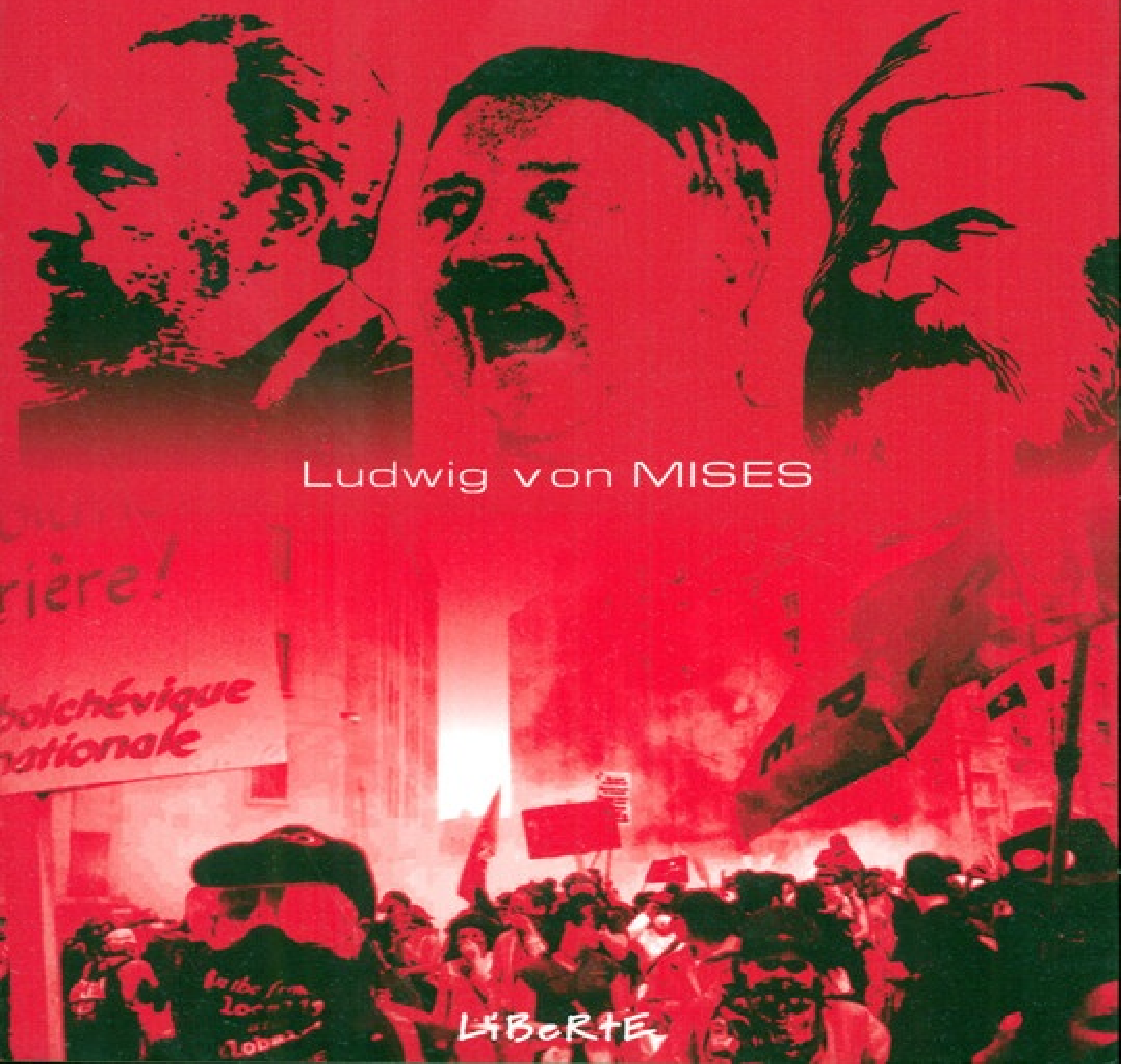
ANTİ KAPİTALİST ZİHNİYET

Ludwig von MISES

LİBERTE

Antikapitalist Zihniyet
Kapitalizm Düşmanlığının Anatomisi

Ludwig von Mises

Çeviren:
Yusuf Şahin

Ludwig von Mises
Antikapitalist Zihniyet:
Kapitalizm Düşmanlığının Anotomisi

Liberte Yayınları: 100

ISBN: 975-6877-88-X
Bu kitabın Türkçe yayın hakları Liberte Yayınları tarafından Bettina Bien Greaves'den alınmıştır.
İç Tasarım/Asuman Köse
Kapak/ Sinem Akça
Baskı/ Aydan Yayıncılık
www.aydan-ltd.com.tr

Liberte Yayınları
GMK Bulvarı No: 108/16
06570 Maltepe-Ankara
Tel: (312) 230 37 19
Faks: (312) 230 80 03
e-mail: liberte@liberte.com.tr
www .liberte.com.tr

İçindekiler

GİRİŞ
I. BÖLÜM : Kapitalizmin Sosyal Mahiyeti ve Yerilmesinin Psikolojik Saikleri
1. Egemen Tüketici
2. İktisadî Gelişme Hasreti/İştiyakı
3. Statü Toplumu ve Kapitalizm
4. Hayâl Kırıklığına Uğramış Arzuya Dair Gücenme
5. Entelektüellerin Gücenmesi
6. Amerikalı Entelektüellerinin Kapitalizme Karşı Önyargıları
7. Beyaz Yakalı İşçilerin Gücenmesi
8. "Kuzenler"in Gücenmesi
9. Broadway ve Hollywood Komünizmi
II. BÖLÜM: Sıradan İnsanın Sosyal Felsefesi
1. Hakikatte ve Sıradan İnsanın Gözünde Kapitalizm
2. Kapitalizm Karşıtı Cephe
III. BÖLÜM : Kapitalizm Başlığı Altındaki Literatür
1. Edebî Ürünler Piyasası
2. Kitap Piyasasında Başarı
3. Dedektif Hikâyeleri Üzerine Mülâhazalar
4. Basın Hürriyeti
5. Aydınların Bağnazlığı
6. "Sosyal" Romanlar ile Piyesler
IV. BÖLÜM : Kapitalizme Yönelik İktisadî Olmayan İtirazlar
1. Mutluluk İddiası
2. Materyalizm/Maddecilik
3. Adaletsizlik
4. Hürriyete İlişkin "Burjuva Önyargısı"
5. Hürriyet ve Batı Medeniyeti
V. BÖLÜM : Kapitalizme Karşı "Komünizm Karşıtlığı"

Takdim

Kapitalizm karşıtlığı siyasî ve ideolojik yelpazenin sağında, solunda, ortasında, kısaca herhangi bir yerinde yer alan herkesin paylaştığı bir tavırdır. Kapitalizmi dolu dizgin eleştirmek sıradan bir davranış hâline gelmiştir. Bu niye böyledir. Kapitalizmin insanlığa kazandırdığı iyi bir şey yok mudur? Kapitalizm karşıtı zihniyet sağlam bir temele oturmakta mıdır? Yoksa tamamen hissi midir? Kapitalizm insanların erdemlerini görmezden mi gelmektedir? Bir dikkatsizlik kaynağı mıdır? Kapitalizm ortadan kaldırılsa, insanlık daha iyiye mi gidecektir? Liberte Yayınları bu soruların cevabını, düşünce tarihinin kararlı, kapitalizm savunucularından biri olan Ludwig von Mises’ten okuma fırsatını size veriyor; Antikapitalist Zihniyet ile.

GİRİŞ

Laissez-faire[1] kapitalizminin kapitalizm öncesi İktisadî idare yöntemlerinin yerine ikame edilmesi, yeryüzündeki nüfusu kat be kat artırmış ve ortalama hayat standardını, daha önce görülmemiş bir şekilde yükseltmiştir. Bir millet, serbest girişim ile özel inisiyatif ruhunun önüne ne kadar az engel koyarsa o kadar fazla zengin olur. Amerikalılar, diğer bütün ülkelerin sakinlerinden daha zengindir, zira onların hükümeti, iş alemine mani olan politikaları, dünyanın diğer bölgelerindeki hükümetlere göre, oldukça geç bir dönemde devreye sokmaya başlamıştır. Her şeye rağmen, pek çok insan, ve hassaten entelektüeller, kapitalizmden tutku ile nefret ederler. Onlara göre; toplumun İktisadî teşkilâtlanmasının bu korkunç şekli acı ve ızdıraptan başka bir şeyi beraberinde getirmemiştir. İnsanlar, vaktiyle, sanayi devriminden önceki eski iyi günlerde mutlu ve zengindiler. Şimdi, kapitalist sistemde kahir ekseriyet (büyük çoğunluk), katı bireyciler tarafından acımadan sömürülen, açlıktan ölen yoksul kimselerdir. Zira, bu düzenbazlar para ile ifade edilebilen menfaatlerinden başka hiçbir şeyi dikkate almazlar. Onlar, iyi ve hakikaten faydalı şeyler üretmezler, sadece en yüksek kârı hâsıl edecek olan şeyi dikkate alırlar. Onlar, alkollü içkiler ve sigara ile bedenleri, küçük (tabloid) gazeteler [resimli ve heyecanlı haberler yayımlayan küçük gazeteler, ç.n.], müstehcen kitaplar ve basit sinema filmleriyle ruhları ve beyinleri zehirlerler. Kapitalizmin “ideolojik üstyapı”sı, çürüme ve bozulmaya ilişkin bir edebiyat, çok gülünç şovlar/gösteriler ve striptiz sanatı, Hollywood filmleri ve dedektif hikâyeleridir.

Kamuoyunun önyargısı ve bağnazlığı; kendisini en açık şekilde, hiçbir kimsenin hiçbir zaman onaylamadığı, münhasıran iğrenç şeylere “kapitalist” etiketinin yapıştırılmasında gözlenebilir. Kapitalizmden herhangi bir iyilik üretmesi nasıl beklenebilir? Değerli-olan şey, kapitalizme rağmen üretilmiştir; ama kötü şeyler, kapitalizmin çıkıntılarıdır/fazlalıklarıdır.

Bu denemenin amacı, kapitalizm karşılı bu önyargıyı tahlil etmek ve onun kökleri ile neticelerini açığa çıkarmaktır.

---

[1] Bırakınız yapsınlar: Serbest ekonomi ilkesi, hükümetin İktisadî hayata müdahale etmemesi gerektiğini savunan öğreti, ç.n.

I. BÖLÜM : Kapitalizmin Sosyal Mahiyeti ve Yerilmesinin Psikolojik Saikleri

1. Egemen Tüketici

Modern kapitalizmin ayırt edici özelliği, kitleler tarafından tüketilmesi için tahsis edilmiş malların seri imalâtıdır. Netice; ortalama hayat standardındaki sürekli iyileşme, pek çok insanın artan ölçüde zenginleşmesi istikametindeki eğilimdir. Kapitalizm, “sıradan insan”ı proletaryalıktan kurtarıp bir “burjuva” seviyesine yükseltir.

Kapitalist bir toplumuna ait piyasadaki sıradan insan, egemen tüketicidir; öyle ki, onun bir mal veya hizmeti satın alması veya bir mal veya hizmeti satın almaktan vazgeçmesi, nihaî olarak neyin, ne kadar ve hangi kalitede üretilmesi gerektiğini belirler. Sırf veya büyük ölçüde zengin vatandaşların zarif lüks mal talepleri için hizmet sunan dükkanlar ve fabrikalar, piyasa ekonomisinin İktisadî düzenlemesinde sadece tali bir rol oynar. Bunlar, büyük iş/işletme ölçeğine hiçbir zaman ulaşamaz. Büyük işletmeler, her zaman -doğrudan ya da dolaylı olarak- kitlelere hizmet sunar.

Bu, kitlelerin yükselişidir; öyle ki, sanayi devriminin beraberinde getirmiş olduğu radikal sosyal değişim buna dayanır. Tarihin daha önceki çağlarında köle ve serf sürüleri ile yoksul ve dilenci sürülerini oluşturmuş bu alt tabakadan insanlar, kapitalizm sayesinde, lûtfuna mazhar olmak için iş adamlarının oy dilendikleri, satın alan halk hâline gelmiştir. Onlar; “her zaman haklı” olan tüketicilerdir, fakir tedarikçileri zengin, zengin tedarikçileri fakir yapma gücüne sahip patronlardır.

Derebeylik zamanındaki -yarı hür yarı köle- köylüler ekmek kırıntılarıyla geçinmeye çalışırlarken; hükümetler ve siyasetçilerin ıslâhat plânları tarafından sabote edilmemiş bir piyasa ekonomisinde, halkı itaat etmeye mecbur kılan, haraç ve vergi (mükellefiyet) toplayan ve gösterişli bir şekilde ziyafet çeken asilzadeler ile köy eşrafından kimseler yoktur. Kâr sistemi, insanların isteklerini muhtemel en iyi ve en ucuz yolla karşılama konusunda başarılı olan insanları zengin yapar. Servet, sadece tüketicilere hizmet ederek elde edilir. Kapitalistler; halkın taleplerini en iyi tatmin ettikleri alanlara yatırım yapma konusunda başarılı oldukları takdirde,

paralarını kaybederler. Her kuruşun bir oy hakkı verdiği, her gün tekrar eden plebisitte tüketiciler; fabrikalara, mağazalara ve çiftliklere kimin sahip olması ve onları kimin işletmesi/çalıştırması gerektiğini belirlerler. Üretimin maddî araçlarının denetimi/kontrolü, egemen tüketicilerin onayına ve müsaadesine tâbi sosyal bir işlevdir.

Bu, modern hürriyet kavramından anlaşılan şeydir. Her yetişkin, kendi hayatını kendi plânlarına göre şekillendirme de hürdür. O; biricik plânını polisle, yani zorlama ve güç kullanmanın sosyal aracıyla, hayata geçiren bir plânlama otorite sinin direktiflerine göre yaşamaya zorlanmamaktadır. Bireyin hürriyetini sınırlandıran şey; başka insanların uyguladığı şiddet veya şiddet tehdidi değildir; aksine, bünyesinin psikolojik yapısı ile üretim faktörlerinin tabiî kıtlığıdır. İnsanın kendi kaderini belirlemesinin, hiçbir zaman, tabiat kanunları olarak adlandırılan şey tarafından çizilen sınırlara tecavüz edemeyeceği aşikârdır.

Bu gerçekleri ortaya koymak; herhangi bir mutlak standart veya metafizik tasavvurla ilgili bir bakış açısından hareketle, birey hürriyetinin gerekçelendirilmesi anlamına gelmez; ister “sağ”, ister “sol” olsun, totaliterlik taraftarlarının revaçtaki öğretileri hakkında herhangi bir yargı ifade etmez. Bu, söz konusu öğretilerin, kitlelerin, “gerçek” ihtiyaçlarını en iyi şekilde tatmin edecek şeyi bilmek için çok aptal ve cahil oldukları ve kendilerini incitmesinler diye bir gardiyana, yani bir hükümete ihtiyaç duydukları şeklindeki iddialarıyla ilgili değildir. Bu gerçekleri ortaya koymak; bu türden gardiyanlık görevi için mevcut “süper” insanların varolduğu şeklindeki ifadelerin tetkiki de değildir.

2. İktisadî Gelişme Hasreti/İştiyakı

Kapitalist bir sistemde, sıradan insanlar, geçmiş çağlarda bilinmeyen ve, bu yüzden, en zengin insanlar için bile ulaşılmaz olan kamusal hizmetlerin keyfini çıkarmaktadır. Ama bu motorlu araçlar, televizyon setleri ve buzdolapları, elbette, bir insanı mutlu etmek için yeterli değildir. İnsan, hayatını kolaylaştıracak araç ve/veya hizmetlere ulaştığı vakit, kendisini, öncesine göre, daha fazla mutlu hissedebilir. Ama isteklerin bir kısmı tatmin edilir edilmez, yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar. Bu, insan tabiatıdır.

Çok az Amerikalı, ülkesinin en yüksek hayat standardının keyfini çıkardığı ve ortalama Amerikalının hayat biçiminin kapitalist olmayan ülkelerdeki insanların büyük çoğunluğu için harikulade ve ulaşılmaz bir şey gibi göründüğü gerçeğinin bütünüyle farkındadır. Pek çok insan, sahip olduğu ve elde edebileceği şeyleri küçümsemekte ve diğer insanlar [kapitalist olmayan ülkelerdeki insanların büyük çoğunluğu] için ulaşılmaz bu şeyleri şiddetle arzulamaktadır. Çok ama çok daha fazla mal elde etmeye yönelik bu doymak bilmez arzu için ağlayıp inlemek nafile olacaktır. Bu istek/iştiyak, kesinlikle, insanları İktisadî gelişmeye giden yola sevk eden bir dürtüdür. Zaten daha yeni sahip olduğu veya kolayca elde edebileceği şeyle kendisini tatmin etmek ve maddî şartlarını iyileştirmeye yönelik herhangi bir çabadan duygusuzca/miskin miskin sakınmak, bir fazilet değildir. Böyle bir tutum, makûl insan davranışından ziyade, hayvani bir davranıştır. İnsanın en önemli ayırt edici yanı, amaçlı etkinlikle refahını artırmaya yönelik çabaları hiçbir zaman durdurmamasıdır.

Mamafih, bu çabalar, amaç için uygun hâle getirilmelidir. Yani, amaçladıkları neticeleri beraberinde getirmesi için uygun olmalıdır. Çağdaşlarımızın pek çoğunun nezdinde yanlış olan şey; onların, çeşitli malların arzı için tutkulu bir şekilde özlem duyuyor olmaları değil, bu amacın elde edilmesi için uygun olmayan aracı seçmeleridir. Bu kimseler, sahte ideolojiler tarafından yanlış yönlendirilmektedir. Tam olarak üzerinde uzlaşma sağlanmış hayatî menfaatlerine karşı/ zıt politikaları kollarlar. Davranışlarının uzun vadeli kaçınılmaz neticelerini görmek için çok aptal olduklarından, davranışlarının gelip geçici kısa vadeli tesirlerinin tadım çıkarırlar. Nihaî olarak genel fakirleşmeye, işbölümü ilkesinin bir gereği olan sosyal işbirliğinin parçalanmasına ve barbarlığa geri dönüşe sebep-olmaya meyilli önlemlere kendilerini adarlar.

İnsanlığın maddî şartlarını iyileştirmenin tek bir yolu vardır: Nüfustaki artışın zıddına olarak, biriktirilmiş sermayenin büyümesini hızlandırmak. İşçi başına yatırım yapılmış sermayenin miktarı ne kadar büyükse, o kadar fazla ve o kadar güzel mallar üretilebilir ve tüketilebilir. Kapitalizmin, yani çok fazla suistimal edilen/edilmiş kâr sisteminin, beraberinde getirmiş olduğu ve her gün yeniden beraberinde getirdiği şey budur. Yine de, günümüzdeki pek çok hükümet ile siyasî parti, bu sistemi tahrip etmek için can atmaktadır.

Bu kimseler, niçin kapitalizmden bütünüyle nefret etmektedirler?

Kapitalizmin onlara bahşettiği refahın keyfini çıkarırken, geçmişin "eski güzel günleri"ne ve günümüzün Rus işçisinin sefil şartlarına niçin özlem dolu gözlerle bakarlar?

3. Statü Toplumu ve Kapitalizm

Bu soruyu cevaplandırmadan önce, bir statü toplumunun ayırt edici özelliğinin aksine olarak, kapitalizmin ayırt edici özelliğini daha açık bir şekilde ortaya koymak zorunludur.

Piyasa ekonomisinin müteşebbisleri ile kapitalistlerini bir statü toplumunun aristokratlarına benzetmek, hayli alışılmış bir yoldur. Karşılaştırmanın esası, hemcinslerinin kalanının göreli olarak sıkıntılı şartlarının zıddına olarak, her iki grubun göreli zenginliğidir. Mamafih, bu teşbihe başvuran bir kimse, aristokrat zenginler ile "burjuva" veya kapitalist zenginler arasındaki esaslı farklılığı anlamakta güçlük çekmektedir.

Bir aristokratın zenginliği; bir piyasa olgusu değildir, tüketicilere tedarikçilik yapmaktan elde edilmez ve halk tarafından (gerçekleştirilen) herhangi bir eylemle geri alınamaz ve hatta etkilenemez. Onun zenginliği; bir fetihten veya bir fatih tarafından yapılan bağıştan elde edilir, bahşiş sahibi tarafından geri alınmasıyla veya başka bir fatih tarafından şiddetle geri alma yoluyla sona erebilir ya da israf yüzünden har vurup harman savrulabilir. Feodal derebeyi, tüketicilere hizmet sunmaz ve halkın hoşnutsuzluğundan bağışıktır.

Müteşebbisler ve kapitalistler, servetlerini, işlerini koruyup kollayan insanlara borçludurlar. Başka insanlar tüketicilere daha iyi ve daha ucuz bir şekilde hizmet sunmada onların yerini alır almaz, zengin müteşebbisimiz, kaçınılmaz olarak, servetlerini kaybederler.

Kast ve statüyle ilgili kurumlar ile farklı sınıflara, haklara, taleplere ve hukukî olarak kutsallaştırılmış ayrıcalıklara veya kifayetsizliklere sahip kalıtsal gruplar içinde insanların alt bölümlere ayrılmasına ilişkin kurumlan beraberinde getirmiş olan tarihî şartlan betimlemek, bu denemenin amacı değildir. Bizim için oldukça önemli olan tek şey, bu feodal kurumların muhafaza edilmesinin kapitalist sistemle bağdaşmaz olduğu gerçeğidir. Zira, bu kurumların ortadan kaldırılması ve kanun önünde eşitlik ilkesinin yerleştirilmesi; üretim vasıtalarının ve özel girişimin özel sahipliğe dayak

sistemin mümkün kıldığı bütün bu faydaların keyfinden insanoğlunu uzaklaştıran engelleri ortadan kaldırmıştır.

Sınıf, statü veya kasta dayak bir toplumda bireylerin konumu sabittir. O, belirli bir konumun içinde doğar. Onun toplumdaki konumu; sınıfının her bir üyesine belirli ayrıcalıklar ile yükümlülükler ya da belirli kifayetsizlikler atfeden kanunlar gelenekler tarafından sıkıca belirlenir. Çok istisnaî olarak, iyi veya kötü bir tesadüf, bir kişiyi daha yüksek bir sınıfa yükseltir veya daha düşük bir sınıfa indirir. Ama, bir kural olarak, belirli bir düzen ya da sınıfın münferit üyelerinin şartlan, sadece bütün üyeliğin şartlarındaki bir değişiklikle birlikte iyileşebilir veya kötüleşebilir. Birey, esas itibariyle, bir milletin azası, bir sınıfın/tabakanın (Stand, etat) azasıdır ve sadece bu şekilde, dolaylı olarak, milletinin bünyesine dahil edilmektedir. Başka bir sınıfa mensup bir vatandaşla karşılaştığında herhangi bir topluluk duygusu hissetmez. Sadece, kendisini diğer statüsünden ayırt eden uçurumu düşünür. Bu farklılık, dilin kullanımına da yansımıştır. Eski rejim (ancien regime) altında Avrupalı aristokratlar, tercihen Fransızca konuşurlardı. Kentli nüfusun daha düşük tabakaları ile çiftçiler; yerel diyalektlere, özel dillere [belirli bir mesleğe/gruba, vb. özgü dil veya kelimelere, ç.n.], eğitimli insanlar için genellikle anlaşılmaz olan argolara sıkıca sarkıyor olmalarına rağmen, üçüncü sınıf/tabaka, yerli dik kullanıyordu. Çeşidi tabakalar farklı şekillerde elbise giyiyordu. Hiç kimse, herhangi bir yerde gördüğü yabancı bir kimsenin [sosyal] tabakasını ayırt etmede güçlük çekmezdi. Eski altın günlerin methiyecileri tarafından hukuk önünde eşittik ilkesine karşı yöneltilmiş en önemli eleştiri, bu ilkenin [sosyal] tabaka ve asaletin ayrıcalıklarını ortadan kaldırmış olmasıdır. Bu ilke, der onlar, toplumu “atomize etmiştir”, onun “amorf” kitleler içindeki “organik” alt bölümle(mele)rini çözmüştür. Şimdilerde “haddinden fazla insan” hâkimdir ve onların eli sıkı materyalizmi, geçmiş çağların asil standartlarını silmiş süpürmüştür. Para kraldır. Yetenekli ve değerli insanlar eli boş dönerken; pek çok işe yaramaz insan, zenginliğin ve bolluğun keyfini çıkarmaktadır.

Bu eleştiri; zımnen, eski rejim altında aristokratların, erdemleriyle (diğer insanlardan) ayrıldığını, statüleri ile gelirlerini ahlâkî ve kültürel üstünlüklerine borçlu olduklarını ima eder. Bu hikâyenin iç yüzünü açıklamak neredeyse gereksizdir. Tarihçi; belli başlı Avrupa ülkelerindeki yüksek aristokratların, 16. ve 17. yüzyılların dinî ve anayasal mücadeleler esnasında zekî hamlelerle iktidarda kalmayı başarmış partinin yanında yer

alan askerlerin, saraylıların ve kibar fahişelerin vârisleri olduklarım vurgulayarak, herhangi bir değer yargısı belirtmeksizin, bizlere yardımcı olamaz.

Kapitalizmin muhafazakâr ve “ilerlemeci” düşmanları; eski standartların bir değerlendirmeye tâbi tutulması yönünden birbiriyle uzlaşamasalar da, kapitalist toplumun standartlarını mahkûm etme konusunda tamamıyla hemfikirdirler. Onların anlayışına göre, servet ve prestij elde eden hem cinsleri, bunları gerçekten hak eden insanlar değil, önemsiz ve kıymetsiz insanlardır. Her iki grup da, “laissez-faire” kapitalizminde hâkim olan âşikâr bir biçimde adaletsiz yöntemlerin yerine, dağıtım”ın daha âdil yöntemlerim ikame etmeyi amaçlar gibi görünürler.

Şimdi hiç kimse, müdahale edilmemiş kapitalist bir sistemde en başarılı olanların, ebedî değer ölçülerine ilişkin bir bakış açısından hareketle, tercih edilmesi gerektiğini asla iddia etmez. Piyasanın kapitalist demokrasisinin beraberinde getirdiği şey, insanlan “gerçek” yeteneklerine, fıtrî kıymetleri ile manevî üstünlüklerine göre değerlendirmek değildir. Bir insanı az veya çok zengin yapan şey, herhangi bir “mutlak” adalet ilkesinden harekede, onun katkısının bir değerlendirmeye tâbi tutulması değil, aksine, hemcinsleri tarafından, münhasıran kendi kişisel isteklerinin, arzulanılın ve amaçlarının kıstası yapılan bir değerlendirmedir. Demokratik piyasa sistemi denen şey tam da budur. Tüketiciler hâkimdir -yani egemendir. Onlar tatmin edilmeyi isterler.

Milyonlarca insan, dünyaca ünlü Pinkapinka Şirketi tarafından hazırlanan, Pinkapinka içmekten hoşlanır. Milyonlar, dedektif hikâyelerinden, gizemli resimlerden, küçük (tabloid) gazetelerden, boğa güreşlerinden, kavgadan, boks yapmadan, viskiden, sigaradan ve sakız çiğnemekten hoşlanır. Milyonlar, silâhlanmaya ve savaş çıkarmaya istekli hükümetlere oy verir. Bunun içindir ki, bu isteklerin hepsini en iyi ve en ucuz şekilde tedarik eden müteşebbisler, zengin olmada başarılı olurlar. Piyasa ekonomisi çerçevesinde dikkate alınan şey, akademik değer yargıları değil, satın alarak veya satın almaktan vazgeçerek insanlar tarafından gerçek anlamda dışa yansıtılan değerlendirmelerdir.

Piyasa sisteminin adaletsizliği hakkında şikâyet ederek homurdanan kimseler için verilebilecek öğütlerden birisi şudur: Eğer servet elde etmek istiyorsanız, o hâlde insanlara daha ucuz veya daha fazla sevdikleri şeyleri

teklif ederek, onları tatmin etmeye gayret gösteriniz! Başka içkiyle karıştırarak Pinkapinka'yı piyasadan silip süpürmeye çalışınız! Kanun önünde eşitlik ilkesi sana, milyonerlere meydan okuma gücü bahşetmiştir. Eğer çikolata krallığına, sinema yıldızına ve boks şampiyonuna üstün gelemezseniz, -hükümet tarafından dayatılan sınırlandırmalar tarafından sabote edilmemiş bir piyasada- bu başarısızlık, münhasıran/sadece sizin hatanızdır.

Ama, elbise ticaretine veya profesyonel boksa girişerek elde edebileceğiniz zenginlikleri, şiir yazmaktan veya felsefeden elde edebileceğini tatmine tercih ediyorsanız, bunları yapmakta hürsünüz. O zaman, tabiî ki, çoğunluğa hizmet edenler kadar fazla para elde edemeyeceksiniz. Zira, bu, piyasanın İktisadî demokrasisinin kanunudur. Daha az sayıda insanın isteklerini tatmin edenler, -çok daha fazla insanın isteklerini tatmin edenlerle karşılaştırıldığında- sadece çok az sayıda oy elde ederler. Sıra para kazanmaya geldiğinde, bir sinema yıldızı dâhi bir felsefeciyi alt edebilir; Pinkapinka imalâtçıları, senfonilerin bestecisini geçebilir.

Bu, toplumun dağıttığı ödüller için yarışma fırsatının sosyal bir kurum olduğunu anlamak için önemlidir. Bu kurum, tabiatın pek çok insana karşı uygulamış olduğu ayrımcılığın neticeleri ile doğuştan gelen handikapları ortadan kaldıramaz veya azaltamaz; çok sayıda insanın hasta doğmuş olmasını veya hayatının daha sonradaki yıllarında özürlü hâle gelmesini değiştiremez. Bir insanın biyolojik unsurları, onun hizmet sunabileceği alanı sıkı bir şekilde sınırlandırmaktadır. Fikirleri üzerinde düşünme kabiliyetine sahip insanlardan müteşekkil sınıf, bunu yapamayanlardan müteşekkil sınıftan aşılması mümkün olmayan bir uçurumla ayrılmaktadır.

4. Hayâl Kırıklığına Uğramış Arzuya Dair Gücenme

Şimdi, insanların kapitalizmden niçin nefret ettiklerini anlamaya çalışabiliriz.

ast ve statüye dayalı bir toplumda birey, makûs talihini kendi kontrolünün dışındaki şartlara izafe edebilir. O, bir köledir, zira olan her şeyi belirleyen insanüstü güçler, onu bu mevkie yerleştirmişti(r). Bu onun işi değildir ve âcizliğinden dolayı usanması için hiçbir sebep yoktur. Eşi, onun mevkiinde bir kusur bulamaz. Eğer eşi ona, "sen neden bir dük değilsin? Eğer bir dük olsaydın, ben de bir düşes olurdum" şeklinde bir şey söyleseydi, o da, "Eğer

bir dükün oğlu olarak doğmuş olsaydım, seninle, yani bir köleyle değil, başka bir dükün kızıyla evlenmiş olurdum, bir düşes olmaman, sırf senin suçun değil; ebeveynlerinin seçiminde niçin daha zeki olmadın?” şeklinde bir cevap verirdi.

Bu mesele, kapitalist sistemde oldukça başka bir şekil alır. Bu sistemde herkesin hayatta bulunduğu yer, kendi yaptıklarına bağlıdır. Arzuları tamamen tatmin edilmemiş herkes pekâlâ bilir ki, şansları kaçırmıştır ve akranları tarafından geride bırakılmıştır. Eğer onun eşi onu, “Niçin haftada sadece sekiz dolar kazanıyorsun? Eğer arkadaşın Paul kadar zeki olsaydın, bir ustabaşı olurdun ve ben daha iyi bir hayatın tadını çıkarırdım” şeklinde azarlarsa; o, kendi [değerce] düşüklüğünün/alçaklığının farkına varır ve kendisini mahcup hisseder.

Kapitalizmin müsamahasızlığı hakkında konuşulanların pek çoğu, şu hakikati içermektedir: Kapitalizm, herkesi hemcinslerinin refahına yaptıkları katkıya göre el üstünde tutmaktadır. Bu ilkenin -yani herkese başarılarına göre ilkesinin- tesiri/etkisi, şahsî kusurlar için herhangi bir mazereti mazur görmez. Herkes pekâlâ bilir ki, kendisi gibi insanlar vardır, öyle ki, bu insanlar, onun başansız olduğu yerlerde başarılı olmuştur. Herkes bilir ki, onun kıskandığı kimselerin pek çoğu bizzat onun başladığı noktadan başlamış, kendini yetiştirmiştir. Ve daha da kötüsü, o bilir ki, bütün diğer insanlar da bunu bilir. O, eşinin ve çocuklarının gözünde, “Sen niçin daha zekîce davranmadın?” şeklindeki gizli serzenişi okur. O, insanların kendisinden daha başarılı olmuş kimselere hayran kaldıklarını, onun başarısızlığına tepeden veya merhametle baktıklarını görür/bilir.

Kapitalist sistemde pek çok kimseyi mutsuz kılan şey, kapitalizmin herkese, tabiî ki sadece çok az kişi tarafından elde edilen, oldukça arzuya şayan statüleri elde etme fırsatını bahşetmesidir. Bir kimse kendisi için her ne elde etmiş olursa olsun, elde edilen miktar, çoğunlukla, onun arzularının kazanması için ona dikte ettiği şeyin küçük bir kısmıdır. Gözlerinin önünde, başarılarıyla onu alt etmiş ve onun -bilinç altında kendilerine karşı alçaklık kompleksi taşıdığı insanlar her zaman vardır. Bu; avare bir insanın düzenli bir işe sahip birisine karşı, fabrika işçisinin ustabaşına karşı, idarecinin başkan yardımcısına karşı, başkan yardımcısının şirket yöneticisine karşı, iki bin doları olan birisinin milyoner olan birisine karşı, ...olan tutumudur. Herkesin özgüveni ve ahlâkî dengesi, daha fazla kabiliyet ve kapasiteyle

donatılmış olan kimselerin görülmeye değer manzarası tarafından altüst edilmektedir. Herkes başarısızlığının ve yetersizliğinin farkındadır.

Aydınlanmaya ilişkin “Batılı” fikirler ile rasyonalizmin, faydacılığın ve laissez faire’in sosyal felsefesini ve bu düşünce okulları tarafından geliştirilmiş politikaları tamamen reddeden Alman yazarların uzun fikir silsilesi, Justus Möser tarafından başlatıldı. Möser’i kızdıran yeni ilkelerden birisi, askerî personelin ve memurların terfisinin, onların kişisel liyakatine ve kabiliyetine, yaşına ve hizmet süresine dayanması, soyunun ve soylu sülalelerinin dikkate alınmaması şeklindeki talepti. Başarının sırf kişisel liyakate bağlı olduğu bir toplumdaki hayat, der Möser, sadece dayanılmaz olacaktır. İnsan tabiatı gereği, herkes kendi değerini ve hak ettiği şeyleri abartmaya meyyaldir. Eğer bir insanın hayatta edindiği mevkii, doğuştan sahip olduğu mükemmelliklerden ziyade başka faktörler tarafından belirlenirse, merdivenin en altında yer almaya devam edenler bu neticeye rıza gösterirler ve kendi değerlerini bilerek, yine de itibarlarını ve özsaygılarını muhafaza ederler. Ama liyakat tek başına belirleyici olursa durum farklı olur. O zaman, başarısız olan kimseler kendilerini aşağılanmış ve mahcup edilmiş hissedeler. Bunun neticesi, onların yerine geçen herkese karşı kızgınlık ve husumet göstermektir.[2]

Piyasa öyle bir “sistem”dir ki, liyakat ve başarılar, bir insanın başarısını veya başarısızlığını belirlemektedir. Möser’in liyakat ilkesine karşı olan önyargısını düşünen her kim olursa olsun, bu kimse, Möser’in, liyakat ilkesinin psikolojik sonuçlarından birisini betimlerken haklı olduğunu teslim etmek zorundadır. [Zira] Möser, araştırılmış ve kusurlu bulunmuş kimselerin duygularının içyüzünü kavramıştır.

Böyle bir insan, kendisini teselli etmek ve gururunu tamir etmek için bir günah keçisi arayışı içindedir. O, kendi hatası olmaksızın başarısız olduğu konusunda kendisini ikna etmeye uğraşır. O, en azından, onu gölgede bırakan kimseler kadar zekî, verimli ve çalışkandır. Maalesef, sahip olduğumuz bu adî sosyal düzen, ödülleri en yetenekli insanlara vermemekte, dürüst olmayan, vicdansız, madrabaz, dolandırıcı, sömürücü ve “katı bireyci” (kimse)yi şereflendirmektedir. Onun başarısız olmasının sebebi, dürüstlüğüdür. O, başarılı rakiplerinin itibarlarını borçlu oldukları belli başlı hilelere müracaat etmeyecek kadar dürüsttür. Kapitalist sistemdeki şartlar bir insanı, bir taraftan erdem yoksulluk, diğer taraftan da,

ahlâksızlık ve zenginlik arasında seçim yapmaya zorlamaktadır. Bizzat o, Tanrı'ya şükürler olsun, birinci alternatifi seçip ikinci alternatifi terk etmiştir.

Bu günah keçisi arayışı, herkese, hemcinslerinin refahına olan katkılarına göre muamele gösteren ve bu surede herkesin kendi servetinin toparlayıcısı olduğu bir sistem içinde yaşayan insanların bir davranışıdır. Böyle bir toplumda arzuları tamamıyla tatmin edilmemiş her insan, daha başarılı olan bütün insanların servetine içerlenir. Bu ahmak kimse, duygularını küfür ve iftira şeklinde dışa vurur. Daha bilgiç olan kimseler (ise), kişisel iftiraya başvurmaz. Onlar, kendi başarısızlıklarının tamamıyla kendi hatalarından kaynaklandığını onlara söyleyen içlerindeki gizli sesi dışa vurmak için, nefretlerini —kapitalizm karşıtı- bir felsefe içinde yüceltirler. Onların kapitalizmle ilgili eleştirilerini savunurlarkenki fanatiklikleri, tamamen, eleştirilerinin yanlışlığının farkında oldukları hâlde, kapitalizmle mücadele etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Hayâl kırıklığına uğramış arzudan dolayı yakınma, hukuk önünde eşitlik ilkesinin geçerli olduğu bir toplumda yaşayan insanlara hastır. Bunun sebebi, hukuk önünde eşit olmak değildir; aksine, hukuk önünde eşitlik ilkesinin geçerli olduğu bir toplumda insanların entelektüel kabiliyetleri, irade gücü ve dikkatli çalışma yönünden eşitsizliği görünür hâle gelir. Bir insanın elde ettikleri ve bulunduğu yer ile bu insanın kabiliyetlerinin ve başarılarının ne olabileceğine dair düşünceleri arasındaki uçurum, acımasızca açığa vurulur. Ona "gerçek değeri"ne göre muamele edecek "âdil" bir dünyaya dair hayâller, kendini tanımamadan/anlayamamadan dolayı şiddetle cezalandırılan herkesin sığınağıdır.

5. Entelektüellerin Gücenmesi

Bir kural olarak, sıradan insan, kendisinden daha fazla başarılı olmuş insanlarla arkadaşlık etme fırsatına sahip değildir. O, diğer sıradan insanlardan müteşekkil çevrelerde dolaşır. Hiçbir zaman patronuyla sosyal bir ortamda bir araya gelmez. Hiçbir zaman, kişisel deneyiminden hareketle, tüketicilere başarılı bir şekilde hizmet sunmak için ihtiyaç duyulan kabiliyetler ile melekelerin tamamı yönünden bir müteşebbis veya bir idarecinin nasıl farklı olduklarını öğrenmez. Bunun onda yol açtığı kıskançlık ve gücenme; kan ve candan müteşekkil bir canlı varlığa karşı değil, "idare", "sermaye" ve "Wall Street" gibi aşın soyutlamalara karşı

yönlendirilir. Bir kimsenin, her gün karşılaştığı hemcinsine karşı beslediği duygunun bir benzeriyle, bu türden belirsiz bir hayâlden nefret etmek mümkün değildir.

Mesleklerinin özel şartlarından veya sahip oldukları aile bağlarından dolayı bu kimselerle kişisel bağlantıya geçerler. Ne var ki, bu kimseler, —onların inancına göre- hakkaniyet gereği aslında kendilerine verilmesi gereken ödüllerin sahipleridirler. Onların yüzünden hayâl kırıklığına uğramış heves, hassaten ıztırap verici hâle gelir; zira onlar, somut canlı varlıklardan nefret etmeye yol açar. Onlar, kapitalizmden iğrenmektedir; zira, bizzat kendilerinin sahip olmak istedikleri mevki, kendilerinden başka birisine, bu adama verilmiştir.

Haddizatında bu vakıadaki insanlar, genellikle entelektüeller olarak adlandırılmaktadır. Fizikçileri örnek alınız. Her günkü deney ve rutin işler, her doktorun, şu gerçeğin farkına varmasına sebep olur: Bütün tıp insanlarının liyakat ve başarılarına göre bir dereceye konulduğu bir hiyerarşi vardır. Bizzat ondan daha seçkin olan ötekiler, günceli yakalamak için öğrenmek zorunda olduğu yöntemler ve yenilikler ile pratiklerin sahipleri, tıp fakültesindeki sınıf arkadaşlarıdır; bunlar, onunla stajyer doktor olarak çalıştılar, tıp derneklerinin toplantılarına katıldılar. O, sözünü ettiğimiz ötekileri sosyal toplantıların yanısıra hastaların yatağının başucunda topladı. Bunların bir kısmı onun şahsî dostlarıdır veya onunla senli benlidir; ve ona karşı son derece nezaketle muamele gösterir ve “kıymetli meslektaş” diye hitap ederler. Ama bunlar, halkın gözünde gelir açısından onun üstünde yer alırlar. O, kendisini ötekilerle karşılaştırdığında, hakarete uğradığını hisseder. Ama o, herhangi bir kimsenin onun gücenmesine ve kıskançlığına dikkat kesilmemesi için, hâl ve hareketlerini dikkatle izlemek zorundadır. Bu tür duyguların çok az bir kısmı bile kınanması gereken davranışlar olarak görülecek ve herkesin gözünde onun değerini düşürecektir. O, aşağılanmasını sineye çekmek ve öfkesini başkasının yaşantısına katıldığını hayâl ederek duyulan bir amaca (vicarious target) doğru yönlendirmek zorundadır. O, toplumun iktisadî teşkilâtlanmasını, yani kapitalizmin adî sistemini, sorguya çekmektedir. Bu âdil olmayan rejim olmasaydı, onun kabiliyetleri, yetenekleri, gayretleri ve başarıları, diğerlerinin hakettiği zenginliği ona getirecekti.

Aynı durum pek çok avukat, öğretmen, sanatçı, aktör, yazar, gazeteci, mimar, bilimsel araştırma yapan kimse, mühendis ve kimyager için de

geçerlidir. Onlar da kendilerini hayâlkırıklığına uğramış hissederler, zira daha başardı meslektaşlarının, daha önceki okul arkadaşlarının ve kafadarların yükselişlerinden dolayı kırgındırlar. Onların gücenmesi tam da, rekabet gerçeğinin üstünü arkadaşlık ve meslektaşlıktan ibaret bir örtüyle örten profesyonel davranış kuralları ve etik tarafından derinleştirilmiştir.

Entelektüellerin kapitalizmden iğrenmelerini anlamak için bir kimse şunu anlamak zorunda ki, onun zihnindeki bu sistem, akranlarının belli bir kısmının müşahhas hâlidir. Oysa o, onların başarılarına gücenmekte ve uzak hayâllerinin suya düşmesinden onları sorumlu tutmaktadır. Onun kapitalizme ilişkin aşırı hoşnutsuzluğu, bazı başardı “meslektaşları”na yönelik nefretini maskeleyen bir perdeden ibarettir.

6. Amerikalı Entelektüellerinin Kapitalizme Karşı Önyargıları

Entelektüellerin kapitalizm karşıtı önyargısı, sadece bir veya birkaç ülkeyle sınırlı bir olgu değildir. Ama bu önyargı Amerika’da, Avrupa ülkelerinde olduğundan çok daha genel ve çok daha şiddetlidir. Bu hayli şaşırtıcı hakikati izah etmek için; bir kimse, “toplum” veya, Fransızca’daki, le monde olarak adlandırdığı şeyden ne kastettiğini ortaya koymalıdır.

Avrupa’da toplum, herhangi bir etkinlik alanındaki seçkin olan herkesi içermektedir. Devlet adamları, parlâmento başkanlan, kamu hizmetleriyle ilgili çeşitli dairelerin başkanlan, önemli gazete ve dergilerin yayımcıları de editörleri, ünlü yazarlar, bilim adamları, sanatçılar, aktörler, müzisyenler, mühendisler, avukatlar ve fizikçiler, aristokrat ve asilzâde ailelerden müteşekkil önemli iş adamları ve çocuklarla birlikte iyi toplum olarak telâkki edilen şeyi oluştururlar. Onlar, birbirleriyle akşam yemekleri ile çay partilerinde, hayır baloları ile kermeslerinde, gala gecelerinde, gösterişli günlerde irtibata geçerler; aynı restoranları, otelleri ve mesire yerlerini seçerler. Karşılaştıklarında entelektüel meseleler, ilk defa Rönesans dönemi İtalya’sında geliştirilmiş, Paris salonlarında mükemmelleştirilmiş ve daha sonra Batı ve Orta Avrupa’nın bütün önemli şehirlerinin “toplumlar”ı tarafından taklit edilen sosyal ilişki biçimleri hakkında konuşmaktan zevk duyarlar. Yeni fikirler ile ideolojiler, daha geniş kesimleri etkilemeye başlamadan önce bu türden sosyal toplantılarda tepkilerini almaktadır. Bir kimse, onların önderlerini teşvik etmede veya kösteklemede önemli rol oynamış “toplum”u tahlil etmeksizin, 19. yüzyıldaki edebiyatın ve güzel sanatların tarihiyle ilgilenemez.

Avrupa toplumuna giriş, kendisi herhangi bir alanda temayüz etmiş herkese açıktır. Giriş, mütevazı gelirlere sahip halktan insanlara göre soylu ecdatlar ve büyük zenginliğe sahip olanlar için daha kolay olabilir. Ama bu grubun üyelerine ne zenginlik ne de unvanlar bir paye ve büyük kişisel farklılığın ödülü olan bir prestij verebilir. Paris salonlarının yıldızları, milyonerler değil, Academie Française üyeleridir. Entelektüeller etkili olmakta/hâkim olmakta ve diğerleri, en azından, entelektüel meselelere hararetle ilgi duyuyor gibi yapmaktadırlar.

Bu anlamda, toplum, Amerika'ya yabancıdır. Amerika'da "toplum" olarak adlandırılan şey, nerdeyse sırf zengin aileleri içermektedir. Başarılı iş adamları ile milletin seçkin yazarları, sanatçıları ve bilim adamları arasında çok az sosyal ilişki/münasebet vardır. Sosyal Sicil (Social Register)'de[3] kayıtlı olanlar, kamuoyunun belirleyicilerini/öncülerini ve milletin geleceğini belirleyecek fikirlerin habercilerini sosyal olarak buluşturmamaktadır. "Mümtaz kişiler"in pek çoğu, kitaplar ile fikirlerle ilgili değildir. Bu kimseler bir araya geldiklerinde kumar oynarlar, insanlar hakkında dedikodu yaparlar ve kültürel meselelerden ziyade sporlar hakkında konuşurlar. Ama okumaktan nefret eden insanlar bile yazarları, bilim adamlarını ve artistleri sıkı fıkı olmak istemedikleri insanlar olarak telâkki ederler. Neredeyse başa çıkılmaz bir uçurum, "toplum"u entelektüellerden ayırmaktadır.

Bu durumun ortaya çıkışım izah etmek tarihî olarak mümkündür. Ama böyle bir izah, hakikatleri değiştirmez. Bu, "toplum"un üyeleri tarafından kuşatıldıkları horlanmaya karşı entelektüellerin tepki göstermesiyle birlikte meydana gelen gücenmeyi ne ortadan kaldırabilir ne de azaltabilir. Amerikalı yazarlar ya da bilim adamları, zengin iş adamlarını barbar birisi olarak, sırf para kazanmaya niyetli bir adam olarak düşünmeye meyillidirler. Profesör; seçkin bir profesörün felsefesinden ziyade, üniversitenin futbol takımına daha fazla ilgi gösteren öğrencisinden nefret eder. Araştırmaları yeni üretim yöntemlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuş insanlar, araştırmalarının sadece piyasa değeriyle ilgilenen iş adamlarına kızarlar. Söz konusu Amerikalı araştırmacı fizikçilerin pek çoğunun sosyalizm ile komünizme sempati duymaları çok önemlidir. Onlar, iktisattan bihaber oldukları ve üniversitelerin iktisat hocalarının, kendilerinin kötülemesine kâr sistemi olarak adlandırdıkları şeye de karşı olduklarını zannettikleri için, onlardan başka bir tavır beklenemez.

Eğer bir grup insan milletin kalanından, Amerikalı “mümtaz kişiler”in yaptığı gibi, özellikle de entelektüel liderlerden, kendisini yalıtıp inzivaya çekilirse; bu insanlar, kaçınılmaz olarak, kendi çevrelerinden uzak tutmaya çalıştıkları insanların hayli sert eleştirilerinin hedefi hâline gelirler. Amerikan zenginleri tarafından uygulamaya konan biriciklik (exclusivism), onları bir anlamda yersiz yurtsuz hâle getirmiştir. Onlar, kendi farklılıkları içinde boş bir gurura kapılabilirler. Onların anlamakta zorlandığı şey şu ki, bu kimselerin kendi kendine işleyen ayrımcılıkları, onları yalıtmakta ve entelektüelleri kapitalizm karşıtı politikaları kollamaya meylettiren şiddetli kinleri tutuşturmaktadır.

7. Beyaz Yakalı İşçilerin Gücenmesi

Pek çok insan için bildik olan kapitalizm düşmanlığıyla dolu olmanın yanısıra; beyaz yakalı işçi, kendi kategorisine has iki özel musibet altında iş yapar.

O, bir masanın arkasında otururken, kelimeleri ve şekilleri kâğıtlara yazarken, işinin önemini aşırı bir şekilde abartmaya eğilimlidir. O, diğer meslektaşlarının kâğıda yazdıkları şeyi yazar ve okur, diğer insanlarla telefonla konuşur; o, kibirle dolu bir şekilde, kendisini girişimin idareci seçkinlerine ait olarak hayâl eder ve kendi konuşmalarını patronunun konuşmalarıyla karşılaştırır. Bir “beyin işçisi” olarak o, elleri sertleşmiş ve kirlenmiş kol işçilerini küçük görür. Kol işçilerinin pek çoğunun daha yüksek maaş almasına ve kendisinden daha fazla saygı görmesine dikkat çekmek, onu öfkelendirir. Yazık! Onun düşüncesine göre, kapitalizm, onun “entelektüel” işinin “gerçek” değerini takdir etmemekte ve “eğitimsiz” insanların basit işini bağrına basmaktadır.

Büro işi ile kol işinin önemi hakkındaki atalardan kalma bu tür fikirleri beslerken, beyaz yakalı işçi, söz konusu durumun gerçekçi gelişimine/evrimine gözlerini kapamaktadır. O, kendisinin kırtasiyecilikle ilgili işinin sadece basit bir talimi gerektiren rutin görevlerin yerine getirilmesini içerdiğini; oysa onun düşmanları olan “işçiler”in, modern sınainin girift makineleri ile cihazlarının nasıl çalıştırılacağını bilen hayli yetenekli makine ustaları ve teknisyenler olduğunu görmez. İşlerin gerçek durumunun tamamen yanlış kavranması, kâtibin basiretini bağlar ve akıl yürütme gücünü ortadan kaldırır.

Öte yandan, kırtasiyecilikle uğraşan işçi, profesyonel insanlar gibi, kendinden daha başarılı olmuş insanlarla her gün bağlantı kurduğu için rahatsız olmaktadır. O, kendisiyle aynı düzeyde işe başlamış olan bazı meslektaşlarının kurumun hiyerarşisi içinde bir kariyer yaptığım görür; oysa kendisi başladığı yerde kalmaya devam etmektedir. Daha dün Paul, onunla aynı seviyedeydi. Bugün Paul, daha önemli ve daha fazla para kazanılan bir görevdedir. Ve yine o, Paul'un her yönden kendisinden aşağı olduğuna inanmaktadır. Hakikaten o; Paul'un, başarılarını, sadece, bütün gazete ve dergilerin, bütün akademisyenlerin ve siyasetçilerin her türlü yaramazlığın ve acının kaynağı olarak suçladıkları böyle adaletsiz bir sistemde bir insanın kariyerini daha fazla yükseltebileceği basit hile ve desiselere borçlu olduğu sonucuna varır.

Kâtiplerin kibrinin klâsik ifadesi ve onların mevkiice küçük işlerinin müteşebbisliğe ait etkinliklerin bir parçası ve patronlarının işleriyle aym türden işler olduğu şeklindeki hayâl mahsûlü inançları, çok popüler denemesi tarafından ortaya konulduğu gibi, Lenin'in "üretim ve bölüşümün kontrolü"ne ilişkin betimlemesinde bulunmaktadır. Bizzat Lenin ve onun yoldaş suikastçılarının pek çoğu, hiçbir zaman, piyasa ekonomisinin işleyişi hakkında herhangi bir şey öğrenmedi ve hiç bir zaman da öğrenmek istemedi. Onların kapitalizm hakkında bildikleri her şey, Marx'ın onu bütün belâların en kötüsü olarak betimlemesinden ibaretti. Onların kazançlarının tek kaynağı, gönüllü ve çoğu zaman da gönülsüz —gasp edilmiş- katkılar ve bağışlar ile şiddet yoluyla yapılan "kamulaştırmalar" tarafından beslenen parti fonlarıydı. Ama, 1917 öncesi, Batı ve Orta Avrupa'da sürgündeyken, yoldaşların bazıları iş firmalarında tesadüfen mevkiice düşük rutin işler edindiler. Lenin'e müteşebbisliğe ait etkinlikler hakkında elde etmiş olduğu bütün bilgileri sağlayan, onların —yani, formları ve boşlukları doldurmak, kâğıtları çoğaltmak, şekilleri kitaplara girmek ve kâğıtları dosyalamak zorunda kalan kâtiplerin- bu deneyimleriydi.

Lenin, doğru bir şekilde, bir taraftan müteşebbisler ve diğer taraftan, "bilimsel olarak eğitim görmüş mühendislerden, tarım uzmanlarından ve benzeri kimselerden müteşekkil personel" arasında bir ayrım yapar. Bu uzmanlar ile teknoloji uzmanları, esas itibariyle, düzenin icracısıdırlar. Onlar, kapitalist bir sistemde kapitalistlere, sosyalist bir sistemde ise "silâhlı işçiler"e boyun eğerler. Kapitalistler ile müteşebbislerin işlevi farklıdır; bu farklılık, Lenin'e göre, "üretim ve bölüşümün, işçi ve ürünlerin

kontrolü"dür. Şimdi müteşebbisler ile kapitalistlerin görevleri, gerçekte, üretim faktörlerinin tüketicilerin isteklerini muhtemel en iyi şekilde karşılamak yani neyin, ne kadar ve ne kalitede üretilmesi gerektiğini belirlemek- için kullanılacak şekilde amaçların belirlenmesidir. Mamafih, Lenin'in "kontrol" terimine atfettiği anlam budur. Bir Marksist olarak o, üretim etkinliklerinin idaresinin, sosyal teşkilâtlanmaya ilişkin hayâl edilebilir herhangi bir sistemde karşılaşmak zorunda olduğu meselelerin, yani üretim faktörlerinin kaçınılmaz kıtlığının, üretimin yapılmak zorunda olduğu gelecekteki şartların belirsizliğinin ve başka amaçların elde edilmesine mümkün olduğu kadar az mani olan, bir başka ifadeyle, en düşük üretim maliyetiyle, hâlihazırdaki seçilmiş amaçların elde edilmesi için uygun olan şaşırtıcı sayılacak kadar fazla teknolojik yöntemlerden birisini seçme mecburiyetinin farkındaydı. Marx ve Engels'in yazılarında bu meselelere yönelik hiçbir ima bulunamaz. Lenin'in tesadüfen bir iş bürosuna oturmuş yoldaşlarının hikâyelerinden hareketle iş hakkında öğrendiği bütün meseleler, çok hızlı yazı yazmayı, çok fazla kayıt tutmayı ve hesap yapmayı gerektiren meselelerdi. Bundan dolayı Lenin, "muhasebe ve kontrol"ün toplumun teşkilâtlanması ve doğru işlev görmesi için zorunlu olan belli başlı şeyler olduğunu ifade eder. Ama "muhasebe ve kontrol", der Lenin, "zaten, aritmetiğin dört işlemini okuyabilen,
yazabilen ve bilebilen herhangi bir kimsenin erişme alanı içinde olan, izlemenin, kayıt tutmanın ve faturaları kesmenin olağanüstü basit işleyişleri hâline gelecek kadar, kapitalizm tarafından basitleştirilmiştir".[4]

Burada biz, bütün şöhretiyle birlikte dosyalama işleriyle uğraşan kâtibin felsefesine sahibiz.

8. "Kuzenler"in Gücenmesi

Dış güçlerin müdahalesiyle bozulmamış piyasada üretim faktörlerinin kontrolünü en verimli insanların ellerine ulaştıran süreç hiçbir zaman durmaz. Bir insanın veya bir firmanın, tüketicilerin henüz yeteri kadar tatmin edilmemiş ihtiyaçlarından en âcil olanını muhtemel en iyi yolla karşılamaya yönelik çabalarında gevşeme olur olmaz; önceki başarılar sayesinde biriktirilmiş zenginliğin dağılması gündeme gelir. İşadamının dayanma kuvveti, enerjisi ve becerikliliği; eski çağların etkisi, bitkinlik, hastalık ve piyasanın sürekli değişen yapısına işlerinin idaresini uyarlama kabiliyetini kaybetmesi sonucu zayıfladığı zaman, servetinin eriyişine ve

yok oluşuna şahit olmak şaşırtıcı değildir. Bu yok oluşta, mirası azar azar tüketen vârislerin tembelliğinin tesiri de unutulmamalıdır. Ancak, eğer aptal ve vurdum duymaz evlâtlar işlerine önem vermiyor ve yetersizliklerine rağmen zengin kalabiliyorlarsa, zenginliklerini kapitalizm karşıtı eğilimler tarafından dikte edilen kurumlara vesiyasî önlemlere borçludurlar. Onlar; serveti, "çok az parayla iş yapan" piyasaya yeni gelenlerin yanısıra, hâlen varolan firmalarla birlikte her gün başka kimselerle sert bir rekabet içinde yeniden elde etmenin dışında, elde edilmiş zenginliği korumanın bir yolunun olmadığı bir yer olan piyasadan silinirler. Hükümet bonolarını satın alırken onlar, verimsizliğin cezasının zararlar şeklinde gerçekleştiği piyasanın tehlikelerine karşı onları korumaya söz veren hükümetin kanadan altında gizlenirler.[5]

Mamafih, müteşebbislikle ilgili başarı için gerekli olan üstün yeteneklerin birkaç nesil boyunca çoğaltıldığı aileler de vardır. Oğulların veya erkek torunların veyahut da büyük erkek torunların birisi veya ikisi, ecdadına denktir veya onlara üstün gelir. Ecdadın zenginliği israf edilmez, aksine her gün biraz daha büyür.

Bu, tabiî ki, sık rastlanan bir durum değildir. Onlar, sadece nadir olmalarından dolayı dikkat çekmez, aynı zamanda, miras bırakılan işin nasıl genişletileceğini bilen insanla olarak babalarına ve kendilerine gösterdikleri itibarın keyfini çıkardıkları gerçeği nazara alındığında da dikkat çeker. Bu tür "asilzadeler", bazen bir statü toplumu ile kapitalist toplum arasındaki farklılığı gözardı eden insanlar tarafından adlandırıldıkları gibi, kendilerini büyük ölçüde çok sıkı çalışan bir iş adamının kabiliyeti ve çalışkanlığıyla birlikte üretmeye, damak tadının güzelliğine ve cana yakın tavırlara adarlar. Ve onların bir kısmı, ülkesinin veya dünyanın en zengin müteşebbisleri arasında yer alır.

Modern kapitalizm karşıtı propaganda ve entrikalarda önemli bir rol oynayan bir olguyu açıklamak için dikkatle gözden geçirmek zorunda olduğumuz bu "asilzadeler" olarak adlandırılan kimseler arasında, bu şartları taşıyanların sayısı oldukça azdır.

Bu şanslı ailelerde bile, büyük işin başardı bir şekilde idaresi için gerekli olan nitelikler, bütün oğullar ve torunlar tarafından miras alınmaz. Bir kural olarak her bir neslin bir, veya en iyi ihtimalle iki, üyesi bu nitelikleri doğuştan haiz olur. Ailenin servetinin ve işinin devamı için esas olan şu ki,

işler bu bir veya iki kişiye emanet edilmeli ve diğer üyeler, sadece, kazançların bir kısmının alıcıları (recipients) mevkiine düşürülmelidirler. Bu türden düzenlemeler için seçilen yöntemler, millî ve mahallî kanunların özel şartlarına göre, ülkeden ülkeye değişmektedir. Mamafih, onların tesiri her zaman aynıdır. Onlar, aileyi —işlerin idaresini üstlenen ve üstlenmeyenler olmak üzere- iki kategoriye bölmektedirler.

İkinci kategori, bir kural olarak, bizim patronlar olarak adlandırmayı önerdiğimiz birinci kategorinin üyeleriyle yakından akraba insanlardan müteşekkildir. Onlar, patronların erkek kardeşleri, kuzenleri, yeğenleri, çoğu kere kız kardeşleri, boşanmış öz kız kardeşleri, bayan kuzenleri, kardeş kızlan ve benzeri akrabalarıdır. Biz bu ikinci kategorinin üyelerini kuzenler olarak adlandırmayı öneriyoruz.

Kuzenler, gelirlerini firmadan veya şirketten elde ederler. Ama onlar, iş hayatına yabancıdırlar ve bir müteşebbisin karşılaştığı meseleler hakkında hiçbir bilgiye sahip değildirler. Onlar, para kazanmanın kibir yüklü küçümsenmesiyle bezenmiş bir atmosfere sahip meşhur yatılı okullar ile kolejlerde yetiştirilmişlerdir. Onların bir kısmı, zamanını gece klüplerinde ve bahis ve oyun, şölen gibi diğer eğlencelerde geçirir, pahalı hovardalıklara başvurur. Diğerleri, kendilerini amatör bir şekilde resim yapmaya, yazmaya veya diğer sanatlara verirler. Bunun içindir ki, onların çoğu aylak ve yararlı olmayan insanlardır.

Doğru olan şu ki, bugüne kadar olduğu gibi, bugün de bunun istisnaları vardır ve kuzenlerden müteşekkil grubun bu istisnaî üyelerinin başarıları, zengin hovardalar ile mirasyedilerin davranışlarını tahrik ederek çıkarılmış rezaletlere büyük bir farkla ağır basmaktadır. En üstün yazarların, bilim adamlarının ve devlet adamlarının pek çoğu, bu türden “mesleği olmayan beyefendilerdi”. Bol gelirli bir meslek sayesinde hayatım kazanma zorunluluğundan uzak ve bağnazlığa müptelâ olanların kollamasından bağımsız olarak; onlar, yeni fikirlerin öncüleri oldular. Diğerleri, ki kendileri ilhama muhtaçtırlar, sanatçıların hâmisi/koruyucusu hâline geldiler. Oysa bu sanatçılar, malî yardım ve elde edilen alkışlar olmaksızın, kendi yaratıcı işlerini hayata geçirecek bir mevkide olamayacaklardı. Paralı insanların Büyük Britanya’nın entelektüel ve siyasî evriminde oynadığı rol, pek çok tarihçi tarafından vurgulanmıştır. 19. yüzyıl Fransa'sının yazarları ile sanatçılarının yaşadığı ve teşvik edildiği çevre, le monde, yani “toplum”du. Mamafih, biz, burada, ne zengin hovardaların günahlarıyla ne

de zengin insanlardan müteşekkil diğer grupların mükemmellikleriyle ilgileniyoruz. Bizim konumuz, kuzenlerden müteşekkil özel bir grubun piyasa ekonomisinin yıkılmasını amaçlayan öğretilerin yayılmasının içinde yer alan kısmıdır.

Pek çok kuzen, patronlarla ve aile firmasıyla ilişkilerini belirleyen düzenlemelerden dolayı haklarının gasp edilmiş olduğuna inanır. Bu düzenlemeler babalarının veya büyük babalarının iradeleriyle ya da bizzat onların imzalamış oldukları bir anlaşmayla yapılsın ya da yapılmasın; onlar, kendilerinin çok az ve patronların çok fazla aldıklarına inanırlar. İş ve piyasanın tabiatına yabancı olan bu kimseler, -Marx'la birlikte sermayenin otomatik olarak "kârları ortaya çıkardığı"na ikna edildiler. Onlar, işlerin idaresinden sorumlu olan aile üyelerinin kendilerinden niçin daha fazla kazanmak zorunda olduklarını dair herhangi bir gerekçeye inanmazlar. Bilânçolar ile kâr ve zarar hesaplarının anlamım doğru bir şekilde değerlendirmek için yeterince zekî olmayan bu kimseler, aldatmaya ve onları doğuştan kazanılmış haklarından mahrum bırakmaya yönelik netameli bir çaba içerisinde oldukları gerekçesiyle, patronların her eyleminden şüphelenirler. Onlar, patronlarla sürekli olarak kavga ederler.

Patronların kızgınlıklarının geçmesi şaşırtıcı değildir. Onlar, hükûmetier ile işçi sendikalarının büyük işle(tmele)rin önüne koydukları bütün engellerin üstesinden gelmedeki başarıları ile övünürler. Onlar şu gerçeğin bütünüyle farkındadırlar; onların üretkenlikleriyle gayretleri olmasaydı, firma ya uzun zaman önce kötüye gitmiş ya da satışa zorlanmış olacaktı. Onlar kuzenlerin şikâyetlerini utanmaz ve çirkin bulurken, liyakatlerine karşı âdil davranılmasını beklerler.

Patronlar ile sadece aile/akraba üyeleriyle ilgilenen kuzenler arasında düşmanlık başlar. Ama bu düşmanlık, kuzenlerin patronlan kızdırmak için kapitalizm karşıtı kampa katıldıkları ve "ilerici" çabalara her türlü fonları sağladıklarında özel bir mesele olmaktan çıkar. Kuzenler, kendi gelirlerini elde ettikleri fabrikalardaki grevler bile olsa, grevleri desteklemeye heveslidirler.[6] Çok bilinen bir gerçek şu ki, "ilerici" dergilerin çoğu ve pek çok "ilerici" gazete, tamamıyla onlar tarafından bağışlanan sübvansiyonlara bağlıdır. Bu kuzenler, ilerici üniversitelere, kolejlere ve "sosyal araştırmalar" için, enstitülere bağışta bulunurlar ve her türlü komünist parti etkinliğine sponsor olurlar. "Salon (parlor) sosyalistler"i ve "çatı katı

(penthouse) Bolşevikleri” olarak onlar, “uğursuz kapitalist sistem”e karşı savaşan “proletarya ordusunda”da önemli bir rol oynarlar.

9. Broadway ve Hollywood Komünizmi

Kapitalizmin kendilerine konforlu bir gelir ve boş vakit bahşettiği pek çok kimse, iyi vakit geçirme arzusu ile yanıp tutuşur. Popüler aktörler ve oyun yazarları, bol sıfırlı gelirlerin keyfini çıkarıp, kâhyaları olan ve yüzme havuzlarına sahip saray misali evlerde oturmaktadırlar, hakikaten, “açlığa mahkûm” değildirler. Yine de Hollywood ve Broadway, bu iki yer de eğlence sınaisinin dünyaca meşhur merkezleridir, komünizmin yuvasıdır. Yazarlar ve şarkı söyleyen kimseler, Sovyetçiliğin en bağnaz destekçileri arasında yer almaktadırlar.

Bu olguyu izah etmek için çeşitli çabalar içine girilmiştir. Bu değerlendirmelerin pek çoğunda bir parça gerçeklik payı bile yoktur. Diğer taraftan, bunların hepsi, sahnelerin ve ekranların şampiyonlarını devrimcilerin katına çıkaran esas saiki dikkate almada başarısız olmaktadır.

Kapitalizmde maddî başarı, bir insanın başarılarının tüketiciler tarafından takdir edilmesine bağlıdır. Bu çerçevede, bir imalâtçı tarafından sunulan hizmetler ile bir üretici, bir aktör veya bir oyun yazarı tarafından sunulan hizmetler arasında bir farklılık yoktur. Yine de bu bağımlılığın farkına varmak, tüketicilere dokunulabilir/gözle görülebilir kamusal hizmetlerin sunulması durumuyla karşılaştırıldığında, bir gösteri işin de çok daha zordur. Dokunulabilir/gözle görülebilir malların imalâtçıları, belirli fizikî özelliklerinden dolayı ürünlerine fiyat ödeneceğini bilirler. Bu imalâtçılar, haklı olarak, halkın, kendilerine daha iyisi ve daha kalitelisi sunulmadığı sürece bu malları talep edeceklerini; zira, bu malların tatmin ettiği ihtiyaçların yakın bir gelecekte değişeceğinin ihtimal dahilinde olmadığım ümit ederler. Bu mallar açısından piyasanın durumu, bir ölçüde, zeki müteşebbisler tarafından tahmin edilebilir. Onlar, bir ölçüde güvenle, geleceğe bakabilirler.

Eğlenceyle birlikte başka bir şey gündeme gelir. İnsanlar, sıkıldıkları için eğlenmeyi arzularlar. Ve hâlihazırda âşinâ oldukları eğlenceler kadar hiçbir şey onlar için usandırıcı değildir. Eğlence sınaisinin esası çeşitliliktir. Patronlar, çoğunlukla yeni ve netice itibariyle beklenmedik ve sürpriz olan şeyleri alkışlarlar. Onlar, kaprislidirler ve sorumsuzdurlar. Dün baş tacı

ettikleri şeylere tepeden bakarlar. Sahnenin veya ekranın en zengini, halkın dik başlılığından her zaman korkmak zorundadır. O, bir sabah zengin ve meşhur olan kimseyi uyarır ve bir sonraki gün de unutabilir. Ibsen'in oyunundaki yapı ustası gibi, o, bilinmeyen yeni gelenlerden, kamunun lehinde kendi
sinin yerini alacak enerjik gençlerden korkmaktadır.

Aşikâr olan şu ki, bu sahne insanlarını rahatsız eden şeylerden kaçınma imkânı yoktur. Bunun içindir ki, onlar, ümitsizlik içinde her çareye başvururlar. Komünizm, onların bir kısmının düşündüğü gibi, onların kurtuluşunu sağlayacaktır. Komünizm, bütün insanları mudu yapan bir sistem mi? Pek çok seçkin insan, insanoğlunun bütün belâlarının kapitalizmden kaynaklandığını ve komünizm sayesinde ortadan kaldırılacağını ortaya koymuyor mu? Bizzat bu kimseler, ki çok çalışan insanlardır, bütün diğer çalışan insanların yoldaşları değil midirler?

Aynı ölçüde varsayılabilir ki, Hollywood ve Broadway komünistleri ne bir sosyalist yazarın eserlerini ne de piyasa ekonomisinin gayri ciddî herhangi bir tahlilini bugüne kadar incelememiştir. Ama çok önemli bir hakikat şu ki, sinema filmleri ve şarkılar, gözde kadın sanatçılara, dansçılara ve şarkıcılara, bu komedilerin yazarlarına ve üreticilerine farklı bir büyü kazandırmaktadır; öyle ki, onların belirli hoşnutsuzlukları "kamulaştıranlar" kamulaştırılır kamulaştırılmaz ortadan kalkacaktır. Eğlence sınaisinin pek çok ürününün aptallığı ve basitliğinden dolayı kapitalizmi suçlayan insanlar vardır.

Bu meseleyi tartışmaya gerek yoktur. Ama hatırlatmak gerekir ki, böyle basit oyunların ve filmlerin üretiminde işbirliği yapan insanların desteklenmesinden ziyade komünizmin desteklenmesi konusunda daha fazla gayretli başka bir Amerikan muhiti yoktu. Gelecekteki bir tarihçi, Taine'in büyük ölçüde maddî kaynak olarak değerlendirdiği bu türden oldukça önemsiz hakikatleri araştırdığı zaman, dünyanın en meşhur striptiz sanatçısının Amerikan radikal hareketinde oynadığı rolden bahsetmeyi unutmamalıdır.[7]

---

2 *Möser, No Promotion According to Merit, 1. Baskı, 1772. Qustus Möser, Sâmmtliche Werke, (ed.) B. R. Abeken, 1842, II. Cilt, s. 187-191.)*

3 *Bir topluluktaki sosyal üne sahip insanların yer aldığı rehber, ç.n.*

4 *Karşılaştırma için bkz. Lenin, State and Revolution (Little Lenin Library, No. 14, International Puclishers, New York), s. 83-84.*

5 *Avrupa'da kısa bir süre öncesine kadar hâlâ zilyedin/sahibin beceriksizliğine ve tutarsızlığına karşı bir serveti güvenli hâle getirmek için sunulan başka bir fırsat vardı. Piyasada elde edilen zenginlik, tarifeler ile diğer hukukî şartların dışarıdakilerin rekabetine karşı korunduğu büyük topraklı mülklere yatırılabilirdi.*

6 *"Özel üniformalı şoförlerle birlikte limuzinler, bazen, limuzinler için para ödemeye yardım eden iş(letme)lere karşı yapılan grevlerde, ciddî/ağırbaşlı hanımefendileri nümayişçilere teslim etti." Eugene Lyons, The Red Decade, New York, 1941, s. 186.*

7 *Karşılaştırma için bkz. Eugene Lyons, 1. Bölüm, s. 293.*

II. BÖLÜM: Sıradan İnsanın Sosyal Felsefesi

1. Hakikatte ve Sıradan İnsanın Gözünde Kapitalizm

Yeni bir bilgi dalı olarak iktisadın ortaya çıkışı, insanoğlunun tarihindeki en harikulade olaylardan birisidir. O, özel kapitalist girişime zemin hazırlarken, insan faaliyetlerini birkaç nesil içinde daha önceki onbin yılın yapmış olduğundan çok daha radikal bir şekilde dönüştürmüştür. İlk ortaya çıkışından gözden düşüşüne kadar, kapitalist bir ülkenin sakinleri, kapitalist düşünme ve eylemde bulunma biçimlerinin göz kamaştırıcı başarılarından her an faydalanırlar.

Kapitalizmin beraberinde getirdiği dünyevî şartlardaki daha önce görülmemiş değişiklikle ilgili en şaşırtıcı hakikat şu ki, bu değişiklik, çok az sayıda yazar ve onların öğretilerini benimsemiş neredeyse yok denilecek kadar az sayıda devlet adamı tarafından hayata geçirilmiştir. Sadece tembel halk değil, aynı zamanda, ticaret sayesinde laissez faire ilkelerini hayata geçiren iş adamlarının da pek çoğu, işlemlerinin esas niteliklerini anlamakta başarısız olmuştur. Esasında, liberalizmin en parlak devirlerinde bile sadece çok az sayıda insan, piyasa ekonomisinin işleyişini tamamen kavrayabilmiş; ancak buna rağmen Batılı medeniyet, kapitalizmi seçkin bir azınlık tarafından yapılan öneriye dayak olarak benimsemiştir.

19. yüzyılın ilk on yıllarında birtakım meselelere ilişkin yabancılıklarını ciddî bir kusur olarak gören ve onu düzeltmek için endişelenen pek çok insan vardı. Waterloo ve Sebastopol arasındaki yıllarda Büyük Britanya’da başka hiçbir kitap, iktisat üzerine yazılan mektuplardan (treatises) daha fazla benimsenmedi. Ama bu rağbet çok geçmeden azaldı. Mevzu, genel okuyucu için tatsızdı.

İktisat, bir taraftan tabiî bilimler ile teknolojiden, diğer taraftan da tarih ve hukuk biliminden o kadar farklıdır ki, daha işin başında olan için garip ve itici gibi görünebilir. Onun araştırmaya yöneltici/keşfe yarayan harikuladeliği/tuhaflığı, araştırma çalışmalarını laboratuarlarda veya arşivler ile kütüphanelerde gerçekleştirenler tarafından şüpheyle karşılanabilir. Onun epistemolojik harikuladeliği, pozitivizmin dar kafalı fanatiklerine mantıksız görünür. İnsanlar, iktisadın ne olması gerektiğine dair önceden düşündüğü imgeye, yani fiziğin veya biyolojinin mantıkî

yapısına göre şekillenmiş bir disipline, mükemmel bir şekilde uyan bilgiyi bir iktisat kitabında bulmak isterler. Onlar, şaşkındırlar ve nihayetinde, tahlili, alışılmamış bir zihnî çabayı gerektiren meselelerle cebelleşmekten vazgeçerler.

Bu cehaletin neticesi, insanların iktisadî şartlardaki bütün iyileşmeleri/gelişmeleri tabiî bilimler ile teknolojinin ilerlemesine atfetmeleridir. Onlara göre; beşerî tarih esnasında deneye dayalı tabiî bilimlerin sürekli ilerletilmesine ve teknolojik meselelerin çözümü için bunların uygulaya konmasına yönelik kendi kendine işleyen/otomatik bir eğilim göze çarpar. Bu karşı konulamaz bir eğilimdir, bu eğilim insanoğlunun kaderinde doğuştan vardır ve işleyişi, toplumun siyasî ve iktisadî teşkilâtı her ne olursa olsun, ona tesir eder. Onlara göre; son iki yüzyılın daha önce görülmemiş teknolojik iyileşmeleri/gelişmeleri, çağın İktisadî politikaları sayesinde ilerlemedi. Bunlar, klâsik liberalizmin, serbest ticaretin, laissez faire'in ve kapitalizmin bir neticesi/başarısı değildi. Zira, netice itibariyle, bunlar, toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin başka herhangi bir sisteme doğru ilerleyeceklerdir.

Marx'in öğretileri, bir çırpıda tasvip gördü; zira bunlar, olaylarla ilgili bu türden popüler değerlendirmeleri kabûl ettiler ve onlara, hem Hegelyen maneviyatçılık hem de kaba materyalizmi hoş hâle getiren sahte felsefî bir örtüyü giydirdiler. Marx'in şemasında "maddî üretken güçler", iradeden ve insanların eylemlerinden bağımsız insanüstü bir varlıktır. Onlar, daha yüksek bir gücün izahı imkânsız ve kaçınılmaz kanunları tarafından belirlenen yollarında giderler. Bunlar, gizemli bir şekilde değişirler ve sosyal teşkilâtlanmalarını bu değişikliklere uyarlamaları için insanoğlunu zorlarlar; zira, maddî üretken güçler, bir şeyden sakınırlar: İnsanoğlunun sosyal teşkilâtlanması tarafından zincire vurulmak. Tarihin esas içeriği, maddî üretken güçlerin onlara mani olan sosyal bağlarından hür olma mücadelelerinden ibarettir.

Çok eskiden, der Marx, maddî üretken güçler, el değirmeninin şeklinde müşahhas hâle geldiler ve bu dönemde beşerî işleri feodalizmin kalıplarına göre tanzim ettiler. Maddî üretken güçlerin evrimini belirleyen sırrına erişilmez kanunlar, daha sonra, el değirmeninin yerine buhar değirmenini ikame ettiği zaman; feodalizm, kapitalizme yerini bırakmak zorundaydı. Bundan sonra, maddî üretken güçler daha fazla gelişecek ve onların bugünkü biçimi, zorunlu olarak, kapitalizmin sosyalizmle ikame edilmesini

gerektirecektir. Sosyalist devrimi engellemeye uğraşanlar, beyhude bir gayeye adananlardır. Tarihî ilerlemenin dalgalarından kaçmak mümkün değildir.

Solcu olarak adlandırılan partilerin fikirleri, birbirinden pek çok yönden farklılık göstermektedir. Ama bu partiler, bir noktada hemfikirdirler. Bunların hepsi, sürekli ilerleyen maddî iyileşmeyi kendi kendine işleyen/otomatik bir ilerleme olarak görürler. Amerikalı sendika üyeleri, hayat standartlarını bir veri olarak alırlar. Kader belirlemiştir ki, o, daha önceki kuşakların en zengin insanlarının dahi elde edemediği ve hâlâ pek çok Amerikalı olmayan insanın mahrum olduğu kamusal hizmetlerin keyfini çıkarmalıdır. Büyük işletmelerin "katı bireyciliği"nin, onun "Amerikan hayat tarzı" olarak adlandırdığı şeyin ortaya çıkışında bazı roller oynamış olabileceğine inanmaz. Onun gözünde "idare", onu doğuştan sahip olduğu haklarından mahrum etmeye niyetli "sömürücüler"in âdil olmayan taleplerini temsil eder. Onun düşüncesine göre; tarihî evrim esnasında, onun işgücünün "verimliliği"nde sürekli bir artış doğrultusunda durdurulamaz bir eğilim vardır. Şu aşikârdır ki, bu iyileştirmenin meyveleri haddizatında sırf ona aittir. -Kapitalizm çağında- istihdam edilen çok sayıda kişi tarafından birlikte (belli hammaddeleri) işleme tâbi tutan (processing) sanayiler vasıtasıyla üretilen ürünlerin değerinin kişi başına düşen miktarında bir artış görülmesi şeklindeki eğilim, onun liyakatinin bir sonucudur.

Doğrusu şu ki, işçinin verimliliği olarak adlandırılan şeydeki artışın sebebi, daha iyi araç ve makinelerin kullanılmasıdır. Bir modern fabrikadaki yüzlerce işçi, belli bir zaman diliminde, kapitalizm öncesi zanaatkârların işyerlerinde üretim için kullanılan yüzlerce işçinin ürettiğinden çok daha fazlasını üretir. Bu iyileşme, daha yüksek düzeydeki yetenek, yeterlilik veya (bunların) tek tek işçiler tarafından uygulanması sayesinde belirlenmez. (Şu bir hakikat ki, ortaçağların zanaatkâr-lan tarafından ihtiyaç duyulan ustalık, bugünün fabrika sahiplerinin pek çok kategorisinin ihtiyaç duyduğu ustalıktan çok daha yüksekti.) Sırasıyla, daha fazla sermayenin biriktirilmesi ve yatırıma dönüştürülmesinin nedeni, daha verimli araç ve makinelerin kullanılmasıdır.

Kapitalizm, sermaye ve kapitalist terimleri, Marx tarafından kullanıldı ve bugün, tahkir edici bir alıntıyla birlikte pek çok insan tarafından —ABD hükümetinin resmî propaganda ajanları tarafından da- kullanılmaktadır. Ne var ki, terimler, münasip bir şekilde esas faktöre işaret eder ki, onun işleyişi,

son iki yüzyılın bütün muhteşem başarılarını üretmiştir: Sürekli olarak artan bir nüfusun ortalama hayat standardının daha önce görülmemiş bir şekilde iyileştirilmesi. Kapitalist ülkelerdeki modern sınaî şartlarını, gelişmekte olan ülkelerin yanısıra kapitalizm öncesi çağların şartlarından ayıran şey, sermaye arzıdır. Eğer ihtiyaç duyulan sermaye tasarruf yoluyla daha önceden biriktirilmemişse, hiçbir teknik iyileşme hayata geçirilemez.

Tasarruf -sermaye birikimi- ilkel mağara sakinlerinin acemi gıda aramasını adım adım sanayinin modern şekillerine dönüştürmüş olan vasıtadır/şeydir. Bu evrimin numune-i timsali, sermaye birikiminin üretim vasıtalarının özel sahipliği ilkesi sayesinde güvenli hâle getirildiği kurumsal çerçeveyi yaratan fikirlerdir. Zenginliğe doğru atılan her adım, tasarrufun neticesidir. En dâhiyane teknolojik niyetler, eğer onun kullanılması için gereken sermaye mallan tasarruf sayesinde biriktirilmemiş olsaydı, pratikte bir işe yaramayacaktı.

Müteşebbisler; tüketicilerin henüz tatmin edilmemiş istekleri arasında en âcil olanın en İktisadî şekilde tatmini için tasarruf sahipleri tarafından sağlanan sermaye mallarını kullanırlar. İşleme/işleme tâbi tutma yöntemlerini mükemmelleş tir meyi düşünen teknoloji uzmanlarıyla birlikte, bizzat tasarruf sahiplerinin yanında, İktisadî ilerleme olarak adlandırılan olaylar esnasında önemli bir rol oynarlar, insanoğlunun kalanı, öncü bu üç sınıfın etkinliklerinden fayda sağlar. Ama, yaptıkları ne olursa olsun, onlar da, herhangi bir katla yapmadıkları şeyin ortaya çıkışına yönelik değişikliklerin sadece faydalanıcılarıdır.

Piyasa ekonomisinin ayırt edici özelliği, onun, üç ilerici sınıfın -ki bunlar, tasarruf yapanlar, bu tasarrufları sermaye mallarına yatıranlar ve sermaye mallarının kullanımına tahsis edilecek yeni yöntemler için uğraşanlardır- çabalarının beraberinde getirdiği iyileştirmelerin/gelişmelerin büyük bir kısmını ilerici olmayan çoğunluğa tahsis etmesidir. Nüfustaki artışı aşan sermaye birikimi, bir taraftan, işgücünün verimliliğini artırır, diğer taraftan da, ürünleri ucuzlatır. Piyasa süreci; sıradan insana diğer insanların başarılarının ürünlerinin keyfini çıkarma fırsatı sunar; üç ilerici sınıfı, ilerici olmayan ekseriyete (çoğunluğa) muhtemel en iyi yolla hizmet sunmaya zorlar.

Herkes, bir kapitalist toplumun üç ilerici sınıfının arasına katılmakta hürdür. Onlara üyelik, bir kimseye daha üstün bir otorite tarafından

bağışlanmış veya birisinin ecdadından miras kalmış bir ayrıcalık değildir. Bu sınıflar bir kulüp misali işlemezler; ve “içerdekiler”, yeni gelenleri dışarı atma gücüne sahip değildirler. Bir kapitalist, bir müteşebbis veya yeni teknolojik yöntemlerin bir mucidi olmak için ihtiyaç duyulan şey, akıl ve irade kudretidir. Zengin bir insanın vârisi, belirli bir avantajın keyfini çıkarır; zira o, diğerlerinden daha elverişli şartlar altında hayata atılır. Ama piyasadaki yarışta onun işi hiç de kolay değildir, hatta bazen piyasaya yeni girenlere göre çok daha sıkıcı ve çok daha az kazançlıdır. O, piyasa şartlarındaki değişikliklere uyarlamak için mirasını yeniden düzenlemek zorundadır. Bunun içindir ki, örneğin, son on yıllarda bir demiryolu “imparatoru”nun vârisinin karşılaşmak zorunda kaldığı sorunlar, kamyonla nakliyat yaparak veya hava ulaşımıyla geçimini sağlamaya başlamış kimselerin karşılaştıkları sorunlara göre daha çetrefildir.

Sıradan insanın popüler felsefesi en üzücü şekilde bütün bu gerçekleri yanlış takdim eder. John Doe’nun farkettiği gibi; babasının görmediği bu kamusal hizmetleri/kolaylıkları ona sunan bütün bu yeni sınailer, ilerleme olarak adlandırılan mistik bir vasıta tarafından ortaya çıkarıldı. Sermaye birikimi, müteşebbislik ve teknolojik marifet, zenginliğin kendiliğinden yaratılmasına herhangi bir katkıda bulunmadı. Eğer herhangi bir insan, John Doe’nun işçinin verimliliğindeki bir araş olarak telâkki ettiği şeye itibar etmek zorunda kalsa, şu hâlde o, montaj düzenindeki insandır. Maalesef, bu ahlâksız dünyada insanların insan tarafından sömürülmesi (diye bir şey) vardır. İş âlemi, kremayı yer ve, Komünist Manifesto’nun işaret ettiği gibi, bütün iyi şeylerin yaratıcısına, yani kol işçisine, “kendisini muhafaza etmesi ve kendi ırkını/soyunu sürdürmesi için gereken” miktardan daha fazlasını bırakmaz. Netice itibariyle, “modern işçi, sanayiin gelişmesiyle birlikte hayat standardının yükselmesi yerine, sürekli daha derine doğru batar... O, yoksullaşır; ve yoksulluk, nüfus ve zenginlikten daha hızlı bir şekilde gelişir”. Kapitalist sanayi sistemine ilişkin bu türden betimlemelerin yazarları, insanlığın en büyük filozofları ve yardımseverleri olarak övülürler; ve onların öğretileri, evleri, başka âletlerin yanısıra, radyo ve televizyon şefleriyle dolu milyonlarca insan tarafından hürmet ile karışık bir huşu ile kabul edilmektedir.

En kötü sömürücüler, der profesörler, “işçi” liderleridirler ve siyasetçiler büyük işletmelerden etkilenirler. Onlar, büyük işletmelerin ayırt edici işaretinin kitlelerin ihtiyaçlarının tatmini için kitle üretimi olduğunu

anlamakta zorlanırlar. Kapitalist sistemde bizzat işçiler, doğrudan veya dolaylı bir şekilde, fabrikaların ürettikleri bütün bu şeylerin esas tüketicileridirler.

Kapitalizmin ilk günlerinde daima bir yeniliğin ortaya çıkışı ile onun kitleler için elde edilebilir hâle gelmesi arasında hatırı sayılır ölçüde bir zaman aralığı vardı. Yaklaşık altmış yıl önce[8] Gabriel Tarde, herkesin ihtiyacı hâline gelmeden önce bir sınaî yeniliğin bir azınlığın fantezisi olduğuna işaret ederken haklıydı; ilkönce tutumsuzluk olarak telâkki edilen şey, daha sonra, herkesin alışılmış ihtiyacına ve ıvır zıvıra dönüşmektedir. Bu ifade, otomobilin popüler hâle gelmesi yönünden de doğruydu. Ama büyük işletmelerin büyük ölçekli üretimi bu zaman aralığını kısalttı ve neredeyse ortadan kaldırdı. Modern yenilikler kârlı bir şekilde sadece, kitle üretiminin yöntemlerine göre üretilebilir ve bu surede, pratik olarak hayata geçirildiği anın hemen başında, pek çok insan için ulaşılabilir hâle gelir. Örneğin, ABD'de, çok zengin bir azınlığa ayrılmış olan televizyon, naylon çorap veya konserve kutusuna konulmuş çocuk gıdalan gibi yeniliklerin kitleler tarafından keyfinin çıkarılması için çok fazla zaman geçmedi. Hatta büyük işletmeler, insanların tüketim ve eğlence şekillerinin standardaştırılmasına doğru meyletmektedir.

Piyasa ekonomisinde hiç kimse, bazı insanlar zengin olduğu için ihtiyaç içinde değildir. Zenginlerin servetleri, herhangi bir kimsenin yoksulluğunun sebebi değildir. Bazı insanlan zengin yapan süreç, sanılanın aksine, pek çok insanın ihtiyacının tatminini geliştiren sürecin ta kendisidir. Müteşebbisler, kapitalistler ve teknoloji uzmanlan, tüketicilere en iyi şekilde mal ve hizmet sunmada başarılı oldukları sürece zenginleşirler.

2. Kapitalizm Karşıtı Cephe

Sosyalist hareketin ve kapitalizm öncesi çağların müdahaleci politikalarının yeniden canlandırılmasına yönelik çabaların başlangıcından bu yana, hem sosyalizm hem de müdahalecilik, İktisadî teoriden haberdar olanların gözünde hiç başarılı sayılmadı/kale alınmadı. Ama câhil insanların kahir ekseriyetinin (büyük çoğunluğunun) fikirleri, sırf kin ve nefretten müteşekkil en güçlü beşeri tutkular tarafından tahrik edildi.

Liberal programın - yani, piyasa ekonomisinde (kapitalizmde) kemale ermiş İktisadî hürriyetin ve onun anayasal dengi temsilî hükümetin-

gerçekleşmesine giden yollan açan Aydınlanma'nın sosyal felsefesi, üç eski gücün/iktidarın, yani monarşinin, aristokrasinin ve kiliselerin, yok edilmesini önermedi. Avrupalı liberaller, cumhuriyetçi hükümetin tesisini değil, parlamenter monarşiyi kralın mutlakıyetçiliğinin yerine ikame etmeyi amaçladılar. Onlar, aristokratları unvanlarından, kamalı kalkanlarından ve mal ve mülklerinden mahrum etmeyi değil, onların ayrıcalıklarını ortadan kaldırmak istediler. Onlar, herkese vicdan hürriyeti bahşetmek ve muhaliflerin ve yerleşik inançlara aykırı düşünenlerin tutuklarımasına bir son vermek için can atıyorlardı; ama kendi manevî hedeflerini takip etme konusunda bütün kiliselere ve mezheplere de mutlak hürriyet verme konusunda istekliydiler. Bunun içindir ki, eski rejimin (ancien regime) üç büyük gücü muhafaza edildi. Prenslerin, aristokratların ve muhafazakârlıklarını bıkmadan usanmadan itiraf eden rahiplerin Batık medeniyetin esaslarına yönelik sosyalist saldırıya karşı çıkmak için hazırlanacağı/ hazır hâle getirileceği ümit edilmiş olabilir. Her şeyden önce, sosyalizmin müjdecileri, sosyalist totaliterlik altında tiranlığın, ayrıcalığın ve hurafenin kalıntıları olarak adlandırdıkları şeyler için hiçbir alan bırakılmayacağım ifşa etmekten çekinmediler.

Mamafih, bu ayrıcalıklı gruplarda bile gücenme ve nefret, sakin akıl yürütmeye göre daha yoğundu. Onlar, fiilen, sosyalizmin onların sahip olduğu malvarlıklarının müsaderesini de amaçlayan ve totaliter bir sistem altında dinî herhangi bir hürriyetin varolamayacağı gerçeğini gözardı ederek sosyalistlerle birlikte el ele verdiler. Almanya'da Hohenzollern, bir Amerikalı gözlemcinin monarşik sosyalizm[9] olarak adlandırdığı bir politikayı uygulamaya koydu. Rusya'nın diktatör Romanovları, temsilî hükümeti tesis etmeye yönelik "burjuva" çabalarıyla savaşmak için işçi sendikalarıyla bir silâh gibi oynadı.[10] Her Avrupalı ülkede aristokratlar, genellikle, kapitalizmin düşmanlarıyla işbirliği yapıyorlardı. Her yerde hâkim teologlar, hür teşebbüs sistemine itibar etmemeye ve bu surede, zımnen, ya sosyalizmi ya da radikal müdahaleciliği desteklemeye gayret gösterdiler. Bugünün Protestanlığının önde gelen liderlerinin bazılan — İsviçre'de Barth ve Brunner, ABD'nde Niebuhr ve Tillich ve Canterbury'nin son Başpiskoposu William Temple-, kapitalizmi açık bir şekilde mahkûm etmekte ve hatta kapitalizmin sözde başarısızlıklarını Rusya Bolşevikliğinin bütün aşırılıklarının sorumlusu olarak görmektedir.

Bir kimse, Sir William Harcourt'un, altmış yıl önce "Biz, hepimiz, bugün sosyalistleriz" iddiasında bulunduğu zaman haklı olup olmadığı konusunda tereddüt edebilir. Ama bugün hükûmetler, siyasî partiler, öğretmenler de yazarlar, Hıristiyan teologların yanısıra münakaşacı dinsizler, piyasa ekonomisini hevesli bir şekilde reddetme ve her şeye gücü yeten devletin sözde faydalarına övgü düzme konusunda neredeyse hemfikirdirler. Yeni yetişen nesil, sosyalist fikirlerin tamamen işgal ettiği bir çevrede yetiştirilmektedir.

Sosyalizm ya da yanlısı ideolojinin tesiri, neredeyse istisnasız, insanları sosyalist ya da komünist partilere katılmaya zorlayan sebepleri izah eden kamuoyu şeklinde meydana çıkar. İç politikayla ilgilenen bir kimse, sadece zenginlerin piyasa ekonomisinin muhafaza edilmesi için anlaşılabilir gerekçeleri olduğunu; radikal müdahalecilik "tabiî olarak ve mecburiyetten dolayı", zengin olmayanların ise radikal programlan -plânlamayı, sosyalizmi ve komünizmi- kayırdıklarını varsayar. Bu varsayım, kitlelerin İktisadî faydalarının sırf "sömürücüler"in menfaatleri için kapitalizmin işleyiş biçimi nedeniyle zarar gördüğü ve sosyalizmin sıradan insanın hayat standardını iyileştireceği şeklindeki temel sosyalist fikirleri, bir veri olarak kabul eder.

Mamafih, insanlar sosyalizmi istemezler, zira sosyalizmin sahip oldukları şartlan iyileştireceğini bilirler ve kapitalizmi reddetmezler zira o, sahip oldukları menfaatlere zararlı bir sistemdir. Onlar sosyalisttirler, zira sosyalizmin içinde bulun-dukları şartlan iyileştireceğine inanırlar ve kapitalizme kızarlar, zira kapitalizmin onlara zarar vereceğine inanırlar. Onlar sosyalistlerdir, zira onların gözleri kıskançlık ve cehaletle körelmiştir. Onlar, iktisat okumayı/çalışmayı inada reddederler ve iktisatçıların sosyalist plânlara karşı eleştirilerini hararetle reddederler; zira, onların gözünde iktisat, soyut bir teori olarak, sadece anlamsızdır. Onlar, sadece deney(im)e/tecrübeye güvenir gibi görünürler; ama, deneyimin inkâr edilemez gerçeklerinin bilgisini, yani sıradan insanın hayat standardının kapitalist Amerika'da Sovyetler Birliği'nin sosyalist cennetiyle karşılaş tınlamayacak kadar daha yüksek olmasını, inada reddetmekten başka bir şey yapmazlar.

İnsanlar, İktisadî olarak geri kalmış ülkelerin şartlarıyla ilgilenirken aynı hatalı akıl yürütmeye başvururlar; az gelişmiş ülkelerdeki insanların, yoksulluk içinde olduklarından dolayı, "tabiî olarak" komünizme

sempatiyle bakmak zorunda olduk-larını düşünürler. Şimdi, açık olan şu ki, yoksul ülkeler, aşın yoksulluklarından kurtulmak istemektedirler. Bu ülkelerin tatmin edici olmayan şartlarıyla ilgili bir iyileşmeyi amaçlarken, onlar, netice itibariyle, toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin sistemlerden bu amacın elde edilmesini en iyi şekilde sağlayanını kabul etmeli, kapitalizm lehinde karar vermelidirler. Ama, kapitalizm karşıtı sahte fikirler tarafından aldatılmış bu insanlar, komünizme yatkın durumdadırlar. Gerçekten paradoksal olan şu ki, bu Doğulu insanların liderleri, Batılı ülkelerin zenginliğine özlemle bakıp dururlarken, Batıyı zengin yapan yöntemleri reddetmekte ve Rusları ve Rusya'nın uydusu olan ülkelerin yoksullarını bir arada tutmada araç vazifesi gören Rusya komünizmi tarafından kendinden geçirilmektedirler. Bundan daha paradoksal olanı da şu ki, büyük kapitalist işletmelerin ürünlerinin keyfini çıkaran Amerikalılar, Sovyet sistemini yüceltmekte ve Asya ile Afrika'nın yoksul ülkelerinin, komünizmi kapitalizme tercih etmelerinin zorunlu olduğunu oldukça “tabiî” olarak telâkki etmektedirler.

İnsanlar, herkesin ciddî bir şekilde iktisat çalışmak zorunda olup olmadığı sorusu/sorunu üzerinde hemfikir olmayabilir. Ama bir şey açıktır. İktisadın bu meseleler hakkında söylemek zorunda olduklarına tamamıyla âşinâ olmaksızın kapitalizm ve sosyalizm arasındaki zıtlık hakkında aleni bir şekilde konuşan veya yazan bir kimse, sorumsuz bir gevezedir.

---

8 *Bu kitabın 1950'li yıllarda yazıldığı dikkate alınmalıdır, ç.n.*

9 *Cf., Ulmer Roberts, Monorchial Socialism in Germany, New York, 1913.*

10 *Cf., Mania Gordon, Workers Before and After Lenin, New York, 1941, s. 30 vd.*

III. BÖLÜM : Kapitalizm Başlığı Altındaki Literatür

1. Edebî Ürünler Piyasası

Kapitalim, inisiyatif göstermek için pek çok fırsat sunar. Bir statü toplumunun aşırılığı, herkese rutine ilişkin değişmez işleri/eylemleri (yapmayı) tembih ederken ve geleneksel davranış kalıplarından herhangi bir sapmaya hoşgörüyle bakmazken, kapitalizm yenilikçiyi destekler. Kâr, geleneksel usûl çeşitlerinden başarılı sapmaların bir ödülüdür; zarar ise, eski yöntemlere sıkı sıkıya bağlı olanların cezasıdır. Birey, diğer insanlardan daha iyi bir şekilde yapabileceğini göstermede hürdür.

Mamafih, bireyin bu hürriyeti sınırlıdır. Bu, piyasanın demokrasisinin bir neticesidir ve, sonuç olarak, bireyin başarılarının egemen tüketiciler tarafından takdir edilmesine bağlıdır. Piyasada yapılan ödeme, haddizatında iyi performans için değil, yeteri kadar tüketici tarafından iyi olarak kabûl edilen performans için yapılır. Eğer bir mal ya da hizmet satın alan halk bir ürünün kıymetini takdir etme konusunda çok budalaysa, ürün ne kadar mükemmel olursa olsun, harcanan her kuruş ve çekilen her eziyet boşunadır.

Kapitalizm, esas itibariyle, kitlelerin ihtiyaçlarının tatminine yönelmiş bir kitle üretimi sistemidir. Sıradan insana bolluk akıtır. Ortalama insanın hayat standardını daha önceki çağlarda hayâl edilmemiş bir seviyeye çıkarmıştır. Birkaç nesil önce sadece küçük bir seçkinin ulaşabildiği zevkleri milyonlarca insan için ulaşılabilir hâle getirmiştir. Göze çarpan örnek, edebiyatın bütün türleri için geniş bir piyasanın evrimi sayesinde sağlanmaktadır. —Kelimenin en geniş anlamıyla- edebiyat, bugün, milyonlarca insan tarafından aranan bir maldır. Bu insanlar, gazete, kitap ve dergi okurlar; radyo dinlerler ve tiyatroları doldururlar. Yazarlar, yapımcılar ve halkın isteklerini tatmin eden aktörler, hatırı sayılır ölçüde fazla sayılabilecek paralar kazanırlar. Sosyal işbölümü çerçevesinde yeni bir alt işbölümü, edebî türleri, yani yazarak hayatını kazanan insanla-n ortaya çıkartmıştır. Bu yazarlar, diğer uzmanların hizmetle-rini ve ürünlerini sattıkları gibi, piyasada hizmetlerini veya çabalarının ürünlerini satarlar.

Onlar, piyasa toplumunun müşterek bünyesine sıkıca entegre olmuş yazarlar olarak kendilerine son derece uygun mevkidedirler.

Kapitalizm öncesi çağlarda yazma, yeniden çoğaltılamayan (unrenumerative) bir sanattı. Demirciler ve ayakkabıcılar hayatını idame ettirebilirdi ama yazarlar, hayatını idame ettiremezdi. Yazma, liberal bir sanat, bir hobiydi, ama bir meslek değildi; zengin insanların, kralların, asilzadeler ile devlet adamlarının, bağımsız araçlara sahip diğer efendilerin soylu bir uğraşıydı; rahipler ile keşişler, üniversite öğretmenleri ve askerler tarafından boş zamanlarda yapılırdı. Karşı konulamaz bir dürtünün yazmaya sevkettiği beş parasız bir adam, ilkönce, yazarlıktan başka bir aladaki belirli bir geliri güvence altına almak zorundaydı. Spinoza, bu geliri merceklerden sağladı. Baba ve oğul Mili'ler, Doğu Hindistan Şirketi'nin Londra ofisinde çalıştı. Ama yoksul yazarların pek çoğu sanat ve bilim dostu zenginlerin eli açıklığı sayesinde hayatını sürdürdü. Krallar ve prensler, şairleri ve yazarları himaye etme konusunda birbirleriyle yarıştılar. Mahkemeler, edebiyatın sığınaklarıydı.

Tarihi bir hakikattir ki, bu himaye sistemi, yazarlara tam bir ifade hürriyeti bahşetti. Patronlar, kendi felsefelerini ve kendi zevk ve ahlâk standartlarını himaye ettikleri kimselere empoze etmeye girişmediler. Bu kimseler, çoğu zaman, yazarları kilise otoritelerine karşı korumak için hevesliydiler. Bu, en azından, bir veya birkaç mahkemenin rakip bir mahkemeye sığınmasını yasaklamış olan bir yazar için mümkündü.

Her şeye rağmen, mahkemeler arasında dolaşan ve despot-ların insafına kalmış filozofların, tarihçilerin ve şairlerin durumu, çok da öğretici değildir. Eski liberaller, edebî ürünler piyasasının evrimini; insanların, kralların ve aristokratların vesayetinden kurtulduktan sürecin esaslı bir parçası olarak değerlendirdiler. Bundan böyle, liberallerin düşüncesine göre, eğitimli sınıfların yargılan hâkim olacaktı. Ne muhteşem düşünce ama!

2. Kitap Piyasasında Başarı

Mamafih, bu resimde bazı kusurlar vardı.

Edebiyat, uyumlu olmak değil, muhalif kalmadır. Sadece herkesin onayladığı ve duymak istediği şeyleri tekrar eden bu yazarlar, önemli değildir. Tek başına dikkate alınan şey, yenilikçidir, muhaliftir, işitilmemiş şeylerin habercisi, geleneksel standartları reddeden ve eskilerinin yerine

yeni değer ve idealleri ikame etmeyi amaçlayan insandır. O, zorunlu olarak, otoriter olmayan, hükümet müdahalesine karşı, çağdaşlarının kahir ekseriyetiyle uzlaşmaz bir şekilde zıt birisidir. O, tam da, kitaplan halkın büyük bir çoğunluğu tarafından satın alınmayan bir yazardır.

Marx ve Nietzche hakkında düşünen kim olursa olsun, hiç kimse inkâr edemez ki, onların öldükten sonra elde ettikleri başarı hayli büyük olmuştur. Yine de eğer onlar telif haklarından başka gelir kaynaklarına sahip olmamış olsalardı, açlıktan ölmüş olacaklardı. Muhalif ve yenilikçi, kurallara uygun işleyen piyasadaki kitaplarının satışından ümitli olmak için çok az şeye sahiptir.

Kitap piyasasının büyük iş adamlan, kitleler için roman yazan kimselerdir. Bu satıcıların her zaman kötü kitapları iyi kitaplara tercih etmek zorunda kaldıklarını varsaymak, yanlış olacaktır. Onlar, ayrımcılıktan kaçınırlar ve, netice itibariyle, bazen iyi kitapları da satış listesine dahil etmeye hazırdırlar. Doğru olan şu ki, bugün yayımlanan romanların ve oyunların pek çoğu kötü eserlerdir. Her yıl binlerce cilt kitap yazıldığında başka bir şey de beklenemez. Eğer yayımlanan binlerce kitabın içinden sadece birisi dahi geçmişin büyük kitaplarına denk olacaksa; çağımız, bir gün, yine de edebiyatın yeşerdiği bir çağ olarak nitelendirilebilir.

Pek çok eleştirmen, kendilerinin edebiyatın çöküşü olarak adlandırdıkları şeyden dolayı kapitalizmi suçlamaktan zevk duyarlar. Belki onlar, kendilerinin sapı samandan ayırt etme konusundaki kabiliyetsizliklerini suçlamayı tercih etmelidirler. Onlar, yüzlerce yıl önceki atalarından daha istekli midirler? Bugün, örneğin, bütün eleştirmenler Stendhal’a övgüler düz-mektedirler. Ama Stendhal 1842’de öldüğünde müphem ve yanlış anlaşılmış birisiydi.

Kapitalizm, kitlelere o kadar zenginlik sunabilir ki, bu kitleler kitaplar ve dergiler satın alabilir. Ama Maecenas veya Can Grandle della Scala’nın anlayışını/zekâsını onlara telkin edemez. Sıradan insamn sıra dışı kitapları takdir etmemesi, kapitalizmin suçu değildir.

3. Dedektif Hikâyeleri Üzerine Mülâhazalar

Kapitalizm karşıtı akımın görünüşe göre karşı konulmaz güç kazandığı çağ, yeni bir edebî türü, dedektif hikâyelerini, beraberinde getirdi. Oylan İşçi Partisi’ni iktidara taşımış İngilizlerin aynı kuşağı, Edgar Wallace gibi bu

türden yazarlar tarafından kendinden geçirilmişlerdi. Göze batan İngiliz sosyalist yazarlarından birisi, G. D. H. Cole, detektif hikâyelerinin bir yazan olarak çok fazla zikre değer birisi değildi. Tutarlı bir Marksist, dedektif hikâyesini (belki Hollywood sinemalan, mizahları, striptiz sanatıyla birlikte), işçi sendikacılığı ve sosyalleştirme çağının sanatsal üst yapısı olarak adlandırmak zorunda kalaraktır.

Pek çok tarihçi, sosyolog ve psikolog, bu tuhaf türün popülaritesini izah etmeye uğraştı. Bu araştırmalardan en etkilisi, Profesör W. O. Aydelotte tarafından gerçekleştirilenidir. Profesör Aydelotte, dedektif hikâyelerinin tarihî değerinin, bu hikâyelerin, hayâlleri betimlemesi ve bu surede onu okuyan in-sanlan aydınlatması olduğunu ileri sürerken haklıdır. O, okuyucunun kendisini dedektifle özdeşleştirdiğini ve, çok genel ifadelerle söylemek gerekirse, dedektifi kendi egosunun bir uzantısı hâline getirdiğini söylerken/iddia ederken, çok daha haklıdır.[11]

Şimdi bu okuyucu, tutkularının kendisini ulaşmaya zorladığı mevkii elde edemeyen hayâl kırıklığına uğramış bir adamdır. Tekrar edersek, o, kapitalist sistemin adaletsizliğini suçlayarak kendi kendini teselli etmeye hazırdır. O başarısız oldu, zira dürüst ve kanunlara uyan birisiydi. Onun daha şanslı rakipleri ise, o namuslu olduğu için başarılı oldu; rakipleri, vicdanlı ve tertemiz olduğu için onun hiçbir zaman düşünmeyeceği hile ve desiselere başvurdular. Keşke insanlar, bu kibirli türedilerin nasıl hilekâr olduklarım bilselerdi! Maalesef, onların suçları gizli kaldı ve onlar, haketmedikleri bir itibarın keyfini çıkarmaktadırlar. Ama kıyamet günü gelecektir. Bizzat Tanrı, onların maskelerini kaldıracak ve kötülüklerini açığa çıkaracaktır.

Bir dedektif hikâyesinin tipik akışı bu şekildedir: Bütün insanların saygıdeğer ve herhangi bir kötülüğe bulaşamayacağını düşündüğü bir kimse, iğrenç bir cinayete bulaşmıştır. Hiç kimse bunu beklememektedir. Ama zeki dedektif kandırılamaz. O, bu türden dindar geçinen iki yüzlüler hakkındaki her şeyi bilir. O, sanığı mahkûm etmek için bütün delilleri toplar. Teşekkürler ona! İyilik, en sonunda galip gelir.

Saygıdeğer bir vatandaşın sahte malı yutturan hilekârın maskesini ortadan kaldırılması, gizli bir burjuva karşıtı temayülle birlikte, daha yüksek edebî düzeylerde de, örneğin Ibsen’in The Pillars of Society adlı eserinde, çok kere işlenen bir konuydu. Dedektif hikâyesi suikastı değersizleştirmekte

ve onu, bütün insanların saf bir vatandaş olarak telâkki ettikleri bir adamı mahcup etmekten büyük zevk duyan kendince haklı dedektifin adî/kolayca elde edilen karakteri olarak takdim etmektedir. Dedektifin saiki, başardı "burjuvazi"ye nefret duyan bilinçaltıdır. Onun muadilleri hükümetin polis gücünün müfettişleridir. Onlar, çok budaladırlar ve düğümü çözmek için zihinleri çok meşgûldür. Bazen, istemeyerek sanığın lehinde önyargılı oldukları, zira onların sosyal mevkilerinden güçlü bir şekilde etkilendikleri bile ima edilir. Dedektif, onların tembellikleri önüne çıksa bile, zorlukların üstesinden gelir. Onun zaferi, bu türden polis görevlilerini atamış olan burjuva devletine ait otoritelerin bir yenilgisidir.

Hayâl kırıklığına uğramış isteklerden şikâyetçi olan insanlar arasında dedektif hikâyelerinin popüler olmasının sebebi budur. (Tabiî ki, dedektif hikâyelerinin başka okuyucuları da vardır.) Onlar, başarılı rakiplerinden nasıl öç alacaklarına dair gece-gündüz hayâl kurarlar. Onlar, "bileklerine kelepçe takılmış" rakiplerinin "polis tarafından götürüldüğü" anı hayâl ederler. Bu tatmin onlara, kendilerini dedektifle özdeşleştirdikleri ve onların yerine geçen [onlara] eşdeğer birisiyle birlikte suçluyu kıstırdıkları hikâyenin düğüm noktası sayesinde vekaleten/geçici olarak verilir.[12]

4. Basın Hürriyeti

Basın hürriyeti, hür vatandaşlardan müteşekkil bir milletin temel özelliklerinden; eski klâsik liberalizmin siyasî programındaki önemli konulardan birisidir. Bugüne kadar hiç kimse, iki klâsik kitabın (John Milton'ın Areopagitica, 1644 ve John Stuart Mill'in On Liberty, 1859) akıl yürütmesine makûl herhangi bir itiraz geliştirmede başarılı olmamıştır. İzinsiz çoğaltma, edebiyatın hayat kaynağıdır.

Hür bir basın, sadece üretim vasıtalarının özel kontrolde olduğu yerde varolabilir. Bütün gazete basım yayım işlerinin hükümet tarafından sahiplenildiği ve işletildiği sosyalist bir siyasî toplumda, hür basın diye bir mesele olamaz. Hükümet tek başına, kimin yazmaya zamanı ve fırsatı olması gerektiğini ve neyin basılacağını ve yayımlanacağını belirler. Sovyet Rusya'daki hâkim şartlarla karşılaştırıldığında; Çarlık Rusya'sı bile, geçmişe dönüp baktığımızda, hür bir basına sahip bir ülke gibi görünmektedir. Naziler, kendi ünlü kitaplan auto-da-fes ([Engizisyon döneminde] hükmün açıklanması ve mahkûmların yakılması)'lerinin

icabına baktıklarında, büyük sosyalist yazarlardan birisinin, Cabet'in,[13] tasarımlarına harfiyen uydular.

Bütün milletler sosyalizme doğru yöneliyor oldukları için, yazarların hürriyeti adım adım ortadan kalkıyor. Bir kimse için, hükümetin veya güçlü baskı gruplarının canını sıkan bir içeriğe sahip bir kitap veya bir makale yayımlamak, günden güne çok daha zor hâle gelmektedir. Yerleşmiş dinî inançlara aykırı düşünenler, henüz, Rusya'daki gibi "bertaraf edilmemekte" ve onların kitapları Engizisyon emriyle yakılmamak-tadır. Eski sansür sistemine de bir geriye dönüş yoktur. Sözde ilericiler, yasal düzenlemeler vasıtasıyla çok daha verimli silâhlara sahip olabilmektedirler. Onların nihaî baskı aracı; yazarları, editörleri, yayımcıları, kitap satıcılarını, baskıcıları, reklâmcıları ve okuyucuları boykot etmedir.

Herkes, hoşlanmadığı kitapları, dergileri ve gazeteleri okumaktan kaçınmakta ve bu kitaplardan, dergilerden ve gazetelerden kaçınması için başka insanlara tavsiyede bulunmakta hürdür. Ama bazı insanlar, belirli yayımlan ve onun yayımcılarını himaye etmekten vazgeçmeleri gerektiği hâlde, buna devam eden diğer insanlan ciddî misillemelerle tehdit ettiği zaman, durum değişmektedir. Pek çok ülkede gazetelerin ve dergilerin yayımcıları, işçi sendikaları tarafından bir boykot ile tehdit edilmektedir. Onlar, meselenin açık bir şekilde tartışılmasından kaçınmakta ve zımnen sendika patronlarının direktiflerine boyun eğmektedirler.

Bu "işçi" liderleri, eski çağların emperyalist ve kralcı majestelerinden çok daha tehlikelidirler. Onların tehlikeliliği hicvin, meşru tiyatro ile müzikal komedisinin dozajını düşürmüş ve sinema filmlerini verimsiz olduğu gerekçesiyle mahkûm etmiştir.

Eski rejimde tiyatrolar, Beaumarchais'in aristokrasiyi alaya almasını ve Mozart'ın bestelediği ölümsüz operaları sahnelemekte hürdüler, ikinci Fransız İmparatorluğu döneminde, Offenbach ve Halevy'nin Grandduchess of Gerolstein'i mutlakıyetçiliği, militarizmi ve saray hayatını hicvetti. Bizzat Napoleon III ve diğer Avrupalı hükümdarların bazıları âleme gülünç gelen oyunların keyfini çıkardılar. Victorya çağında İngiliz tiyatrolarının sansürcüsü, Lord Chamberlian; Gilbert ve Sullivan'ın, İngiliz hükümet sisteminin saygıdeğer bütün kurumlarıyla alay eden müzikal komedilerinin gösterilmesine mani olmadı. Sahnede, "Asilzâdeler Meclisi entelektüel

yüceliğe yapmacık bir tavır aldı” şeklindeki Eari of Montararat şarkısı söylenirken, asilzâdeler localan doldurdular.

Günümüzde sahnede, iktidarlar hakkında bu şekilde bir parodi sunmak imkânsızdır. İşçi sendikaları, kooperatifler, hükümet tarafından işletilen işletmeler, bütçe açıklan ve refah devletinin diğer özellikleri üzerine saygısız bir tefekkür hoş görülmemektedir. Sendika patronlan ve bürokratlar kutsaldırlar. Komediye bırakılan alan, operet yapmaya ve iğrenç Hollywood orta oyunlan oynamaya imkân sağlayan konulardır.

5. Aydınların Bağnazlığı

Bugünün ideolojilerini üstünkörü gözlemleyen birisi, kamuoyu önderlerinin hâkim bağnazlıklarını ve muhaliflerin seslerini işitilemez hâle getiren mekanizmaları farketmede kolaylıkla zaafa düşebilir. Önemli olarak telâkki edilen meselelere dair bir anlaşmazlık var gibi görünmektedir. Komünistler, sosyalistler ve müdahaleciler ile bu partilerin çeşitli hizipleri ile ekolleri; bu kimselerin aralarında tam bir uyum içinde oldukları esaslı dogmalardan dikkatleri dağıtan/uzaklaştıran bu türden gayretlerle birlikte birbiriyle savaşırken,bu dogmalan sorgulama cesaretine sahip oldukça az bağımsız düşünür, neredeyse kanunî haklardan yoksun bırakılmıştır; ve onların fikirleri, okuyan/okur yazar halka bir türlü ulaşamaz. “İlerici” propagandanın ve telkinin muhteşem makinesi, tabularını güçlendirmede pekâlâ başarılı olmuştur. Sözde “ortodoks” ekollerin hoşgörüsüz Ortodoksluğu ufku kaplamaktadır.

“Ortodoks olmayan” dogmatizm, kendi kendisiyle çelişmekte ve biri diğeriyle bağdaşmaz çeşitli öğretilerin karışımıyla belirsizleşmektedir. O, en kötü ihtimalle, eklektikliktir, ortaya çıktığı günden bugüne kadarki yanılgılar ile yanlış kavramsallaştırmalardan ödünç alman faraziyelerden müteşekkil bozulmuş bir koleksiyondur; Alman Tarihçi Okulu’ndan Fabianlara, Amerikan Kurumsalcılarına, Fransız sendikalist-lerine ve teknokratlara kadar, hem “ütopik” hem de “bilimsel Marksist’lerden kırıntılar içerir. O, Godwin’in, Carlyle’in, Ruskin’in, Bismark’ın, Sorel’in, Veblen’in ve çok bilinen pek çok insanın hatalarını tekrarlamaktadır.

Bu inancın temel dogması, yoksulluğun kötü sosyal kurumların bir neticesi olduğunu ortaya koyar, insanoğlunu cennet bahçesinin mesut hayatından mahrum eden ilk günah, özel mülkiyet ile girişimin tesis

edilmesiydi. Kapitalizm; sadece katı bireyciliğin bencil menfaatlerine hizmet sunar; haklı insanlardan müteşekkil kitleleri artan yoksulluğa ve gerilemeye mahkûm eder. Bütün insanları zengin yapmak için ihtiyaç duyulan şey, “devlet” denilen büyük tanrı sayesinde açgözlü sömürücülerin ehlîleştirilmesidir. “Hizmet” saiki, “kâr” saikinin yerine ikame edilmek zorundadır. Çok şükür, der onlar, şeytanî “İktisadî kralcılar” tarafından hiçbir hile ve zalimlik, reform hareketini yumuşatamaz. Bir merkezî plânlama çağının gelmesi kaçınılmazdır. O zaman, herkes için bolluk ve bereket olacaktır. Bu büyük dönüşümü hızlandırmaya hevesli olanlar kendilerini, tam ilericiler olarak adlandırmaktadırlar; zira onlar, hem arzuya şayan hem de tarihî evrimin karşı konulamaz kanunlarıyla bağdaşan şeyin gerçekleştirilmesi için çalışıyor gibi görünürler. Onlar, kendilerinin ilerleme olarak adlandırdıktan şeyi durdurmaya yönelik beyhude bir çabaya girişmiş olanların hepsini gericiler olarak kötülerler.

Bu dogmalardan müteşekkil bir bakış açısından hareketle; ilericiler, acı çeken pek çok insandan oluşan kitlelerin acılarını, onların iddiasına göre, dindirebilecek belirli politikaları müdafaa ederler. Onlar, örneğin, kredi genişlemesini, tedavüldeki para miktarının artırılmasını, hükümet tarafından veya işçi sendikalarının baskısıyla çıkarılmış ve uygulamaya konulmuş asgarî ücret oranlarını ve diğer müdahaleci önlemleri önerirler. Ama iktisatçılar, bütün bu türden ıslâhat plânlarının onların müdafaa çabalarının ulaşmak istediği şeyleri beraberinde getirmede başarısız olduğunu göstermişlerdir. Sırf onlara tavsiyede bulunanların ve bu tavsiyelerin icrasına girişenlerin bakış açısından hareketle bakıldığında; bu çabaların neticesi, işlerin, onların değiştirmeyi tasarladığı daha önceki durumdan bile daha az tatmin edici olmasıdır. Kredi genişlemesi, İktisadî krizlerin depresyon dönemlerinin geri gelmesine sebep olur. Enflâsyon bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükseltir. Müdahale edilmemiş piyasada belirlenmiş olacak olandan daha yüksek bir ücret oranını uygulamaya sokmaya yönelik çabalar, yıllarca sürecek kitlesel işsizliği beraberinde getirir. Tavan fiyatları, bundan etkilenen maddelerin arzında bir düşüşe sebep olur. İktisatçılar, bu teoremleri reddedilemez şekilde ispatlamışlardır. Hiçbir “ilerici” iktisatçı, bunları çürütmeyi dahi denemedi.

Bu düşünme tarzındaki bütün yanılgılar ile çelişkilerin detaylı bir tahliline bir daha girişmeye gerek yoktur. Üç temel hatayı seçmek yeterlidir.

1. Çağımızın büyük ideolojik çatışması, “millî gelir”in dağılımıyla ilgili bir mücadele; dağıtım için elde mevcut toplam gelirin mümkün olan en büyük oranını kendine alıkoymaya istekli olan iki sınıf arasındaki bir kavga değildir. Aksine, bu çatışma, toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin en uygun sistemin tercih edilmesiyle ilgilidir. Mesele, iki sistemden, kapitalizm ve sosyalizmden, hangisinin insanların hayat standardını iyileştirmeye yönelik beşerî çabaların daha yüksek bir verimliliğini teminat altına aldığıdır. Mesele, aynı zamanda, sosyalizmin kapitalizmin bir ikamesi olarak telâkki edilip edilemeyeceği, üretim etkinliklerine dair rasyonel herhangi bir davranışın, yani İktisadî hesaplamaya dayalı bir davranışın, sosyalist şartlar altında gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği meselesidir. Sosyalizmin bağnazlığı ve dogmatizmi, sosyalistlerin bu meselelerin bir tahliline girişmeyi inatla reddetmelerinde kendisini dışa vurmaktadır. Onların nezdinde, âşikâr olan netice şu ki, kapitalizm bütün belâların en kötüsüdür ve sosyalizm iyi olan her şeyin somutlaşmasıdır. Sosyalist siyasî top-lumların İktisadî meselelerini tahlil etmeye yönelik her çaba, ihanet suçu olarak telâkki edilmektedir. Batılı ülkelerdeki hâkim şartlar, henüz, Rusya çizgisindeki bu türden kabahatlilerin teşhirine izin vermediği için sosyalistler, onların niyetleri hakkında şüphe uyandırarak ve onları boykot ederek, onlara hakaret etmekte ve onları yermektedirler.[14]

2. Sosyalizm ile komünizm arasında İktisadî bir farklılık yoktur. Her iki terim, yani sosyalizm ve komünizm, üretim vasıtalarının özel kontrolünden, yani kapitalizmden, farklı olarak, bütün üretim vasıtalarınm kamusal kontrolüne işaret etmektedir. İki terim, yani sosyalizm ve komünizm, eş anlamlıdır. Bütün Marksistlerin inançlarının sarsılmaz temeli olarak telâkki ettikleri doküman, Komünist Manifesto olarak adlandırılmaktadır. Diğer taraftan, komünist Rusya İmparatorluğu’nun resmî adı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’dir.[15]

Bugünkü komünist ve sosyalist partiler arasındaki zıtlık/ düşmanlık, onların nihaî politikalarının hedefi ile ilgili değildir. Bu zıtlık, esas itibariyle, mümkün olduğu kadar fazla ülkeye, her şeyden önce de ABD’ye, boyun eğdirilmesine yönelik Rusya diktatörlerinin tavrına; ayrıca, üretim vasıtalarının kamusal kontrolünün hayata geçirilmesinin anayasal yöntemler veya iktidardaki hükümetin şiddet yoluyla devrilmesi sayesinde gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğine işaret eder.

"Plânlama" ve "refah devleti" terimlerini; iktisatçıların, devlet adamlarının, siyasetçilerin ve sosyalizm ile komünizmin nihaî amacından başka bir şeye işaret edenlerin kullandıkları gibi kullanmazlar. Plânlama şu anlama gelir; hükümet plânı, tek tek vatandaşların plânlarının yerine ikame edilmelidir; müteşebbisler ile kapitalistler, sermayelerini kendi plânlarına göre kullanma imkânından mahrum edilmeli ve merkezî bir plânlama kurulu veya ofisi tarafından çıkarılan emirlere kayıtsız şartsız uymakla yükümlü olmalıdırlar. Bu, denetimin müteşebbisler ile kapitalistlerden hükümete devri anlamına gelir.

Netice itibariyle, sosyalizmi, plânlamayı veya refah devletini; "daha az mutlak" veya "daha az radikal" olarak değerlendirilebilecek ve komünizmden farklılaşacak bir toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin meseleler için çözüm olarak düşünmek ciddî bir hatadır. Sosyalizm ve plânlama, pek çok insanın inandığı gibi, komünizmin panzehiri değildir. Bir sosyalist, Rusya'nın birimleri için kendi ülkesiyle ilgili gizli dokümanlar tertip etmediği ve komünizm karşıtı burjuvayı yok etmeye yönelik gizli plânlar yapmadığı için, bir komünistten daha ılımlıdır. Bu, tabiî ki çok önemli bir farklılıktır, ama siyasî eylemin nihaî amacıyla bir ilgisi yoktur.

3. Kapitalizm ve sosyalizm, iki farklı sosyal teşkilâtlanma şeklidir/kalıbıdır. Üretim vasıtalarının özel kontrolü ile kamusal kontrolü, sadece zıt değil, aynı zamanda birbiriyle çelişen kavramlardır. Karma ekonomi, yani kapitalizm ve sosyalizm arasında orta bir yerde duracak bir sistem, diye bir şey yoktur. Orta yol bir çözüme kendisini adayanlar, kapitalizm ve sosyalizm arasında bir uzlaşma değil, kendine has özellikleri olan ve kendine has özelliklerine göre değerlendirilmesi gereken üçüncü bir model önerirler. İktisatçların müdahalecilik olarak adlandırdıkları bu üçüncü sistem, onun takipçilerinin iddia ettikleri gibi, kapitalizmin bazı özellikleriyle sosyalizmin bazı özelliklerini birleştirmez. Müdahalecilik, bu ikisinden tamamen farklı bir şeydir. Müdahaleciliğin onu destekleyenlerin elde etmek istedikleri amaçlan gerçekleştirmediğini, aksine, işleri daha da kötüleştirdiğini ortaya koyan iktisatçılar, -sadece iktisatçıların bakış açısından değil, aynı zamanda müdahalecilik taraftarlarının bakış açılarından da bakıldığında- uzlaşmaz ve aşın değildirler. Onlar, sadece, müdahaleciliğin kaçınılmaz neticelerini betimlerler.

Marx ve Engels, Komünist Manifesto'da belirli müdahaleci önlemleri savunduklarında, sosyalizm ile kapitalizm arasında bir uzlaşma önermeyi

kastetmediler. Onlar, bu önemleri -işe bakın ki, bugün New Deal ve Fair Deal politikalarının esası olan aynı önlemlerdir- tam komünizmin tesisine doğru giden yoldaki ilk adımlar olarak telâkki ettiler. Bizzat onlar, bu önlemleri “İktisadî olarak yetersiz ve savunulamaz” olarak betimlediler ve “sadece hareket esnasında onlara başarı sağlamasından, eski sosyal düzene daha ileri düzeyde saldırıyı zarurî kılmasından, üretim biçiminin tamamen değiştirilmesinin kaçınılmaz bir aracı olmalarından dolayı istediler.

Bunun içindir ki, ilericiliğin sosyal ve iktisadî felsefesi, sosyalizm ve komünizm için bir bahanedir.

6. “Sosyal” Romanlar ile Piyesler

Sosyal fikirlere bağlı halk, sosyalist (“sosyal”) roman ve piyesler isterler. Sosyalist fikirlerle zihni dolu yazarlar, bizzat, ihtiyaç duyulan şeyi vermeye hazırdırlar. Onlar, kapitalizmin, on-ların ima ettiklerine göre, kaçınılmaz neticelerini, tatmin edici olmayan şartlan betimlerler. Onlar, sömürülmüş/sömürülen sınıfların yoksulluk ve mahrumiyetini, cehaletini, pespayelik ve hastalığını tasvir ederler. Onlar; lüksü, aptallığı ve sömürülen sınıfların ahlâkî çürümesini kınarlar. onların gözünde kötü ve saçma olan her şey burjuvaya, iyi ve ulvî olan her şey proletaryaya aittir.

Yoksulluğun pençesindeki hayatlarla ilgilenen yazarlar iki sınıfa ayrılabilir. Birinci sınıf, kendileri, “burjuva” çevresinde veya çok fazla ücret kazananlardan ya da çiftçilerden müteşekkil bir çevrede doğmuş ve büyümüş olan ve romanlarının ve piyeslerinin karakterlerini yerleştirdikleri çevreye yabancı olan, yoksulluğu yaşamayanlardır. Bu yazarlar, yazmaya başlamadan önce, resmetmek istedikleri alt sınıftaki insanların hayatı hakkında bilgi toplamak zorundadırlar. Onlar bir araştırmaya girişirler ama, çalışma konularına önyargısız bir zihinle yaklaşmazlar. Onlar, önceden, ne keşfedeceklerini bilirler. Onlar, ücretle geçinenlerin şartlarının hayâl edilemeyecek kadar perişan ve korkunç olduğuna ikna edilirler. Onlar, görmek istemedikleri her şeye karşı gözlerini kaparlar ve sadece önceden düşündüklerini onaylayan şeyleri bulurlar. Onlara, sosyalistler tarafından, kapitalizmin kitleleri fena hâlde acılara gark eden bir sistem olduğu ve kapitalizm ilerleyip olgunluk aşamasına yaklaştıkça, çok daha fazla insanın fakir hâle geldiği öğretilmiştir. Onların romanları ve piyesleri de, bu Marksist dogmanın ortaya konulmasına yönelik vak’a çalışmaları olarak tasarlanır.

Bu yazarların yanlışı, onların acı ve yoksulluğu ortaya koymayı seçmemeleridir. Bir sanatçı, ustalığını herhangi bir konunun tedavisi konusunda gösterebilir. onların yanlışı, daha ziyade sosyal şartların maksatlı (bir şekilde) yanlış sunuluşunda ve yanlış yorumlanışında kendisini göstermektedir. Onlar, betimledikleri şok edici şartların kapitalizmin olmayışının bir neticesi, yani kapitalizm öncesinin kalıntıları veya kapitalizmin işleyişini sabote eden politikaların tesirleri olduğunu anlamakta güçlük çekerler. Onlar, kapitalizmin kitle tüketimi için büyük çaplı üretimi hasıl ederek, esas itibariyle, mümkün olduğu kadar yoksulluğu silip süpüren bir sistem olduğunu anlamazlar. Onlar, ücretle geçinenlerin güçlerini/iktidarlarını sadece bir fabrika işçisi olarak betimlerler; onların, ayrıca, hem imâl ettikleri malların hem de gıdaların ve onlara rağmen mübadele edilen hammaddelerin esas tüketicileri oldukları gerçeğine ise hiç değinmezler.

Keder ve acıyla ilgilenmek için bu yazarların tarafgirlikleri, belirttikleri şeylerin tipik ve kapitalizmin temsili olduğunu ima ettikleri zaman, gerçeğin skandal boyutuna varan tahrifine sebep olmaktadır. Üretim ve büyük ölçekli üretimle ilgili bütün ürünlerin satışı hakkındaki istatistiki veriler tarafından sağlanan bilgiler, ücretle geçinen kimsenin sefalet içinde yaşamadığını açık bir şekilde göstermektedir.

“Sosyal” edebiyat okulundaki göze batan sima Emile Zola’ydı. O, daha az kabiliyetli pek çok taklitçinin kabul ettiği örneği ortaya koydu. Ona göre, sanat, bilimle yakından ilgiliydi. Sanat, araştırma üzerinde tesis edilmek ve bilimin bulgulanın resmetmek zorundaydı. Ve sosyal bilimin esas neticesi, Zola’ya göre, kapitalizmin bütün belâların en kötüsü ve sosyalizmin gelişinin hem kaçınılmaz hem de hayli arzuya şayan olduğu şeklindeki bir dogmaydı. Onun romanlan, esasında, sosyalist vaazlardan müteşekkil bir bütündü.[16] Ama sosyalizm yanlısı önyargılar ve çabalar içindeki Zola, çok geçmeden, us-talarının “proleteryen” literatürü tarafından gölgede bırakıldı.

Literatürün “proleteryen” eleştirmenleri, bu “proleteryen” yazarların ilgilendikleri şeylerin proleteryen deneyimin ancak saf hakikatleri olduğunu ortaya koyuyor gibi görünmektedirler.[17] Mamafih, bu yazarlar hakikatleri ortaya koymazlar. Onlar, bu hakikatleri Marx’in, Veblen’in ve diğerlerinin öğretilerinden yola çıkarak bu hakikatleri yorumlarlar. Bu yorum, onların yazılarının ana fikridir, bu yazılan sosyalist propaganda taraftan hâline getiren gizli amaçtır. Bu yazarlar, olaylara ilişkin değerlendirmelerinin

reddedilemez olarak dayandırıldıkları ve okuyucularının ayrı güveni paylaştıklarına tamamen ikna edildikleri dogmalara sarılırlar. Bunun içindir ki, öğretilerinden açık bir şekilde söz etmek onlar için gereksiz gibi görünür. Onlar, bu öğretilere bazen sadece ima yoluyla işaret ederler. Ama bu, onların, kitaplarında naklettikleri her şeyin sosyalist inançları ve sahte İktisadî inşalan doğrulamaya/geçerli kılmaya dayandığı gerçeğini değiştirmemektedir. onların kurgusu, kapitalizm karşıtı öğretilere ilişkin derslerin ve bu öğretilerle ilgili başansızhk hikâyelerinin bir resmidir.

"Proleteryen" kurgu yazarlarından müteşekkil ikinci sınıf, kitaplarında tasvir ettikleri çevrede doğmuş olan kimselerdir. Bu insanlar, kendilerini kol işçilerinden ayırmışlar ve profesyonel insanlar arasına dahil olmuşlardır. Onlar, ücretle geçinenlerin hayadan hakkında bir şeyler öğretmek için özel bir araştırmaya girişmek zorunda kalan "burjuva" geçmişi olan yazarlara benzemezler. Onlar, kendi deneyimlerinden yararlanabilirler.

Bu kişisel deneyim onlara, sosyalist inançların temel dogmalarıyla kat'iyetle çelişen şeyleri öğretir. Vasat şartlar-da yaşayan ebeveynlerin kabiliyetli ve çok çalışan oğulları, çok daha tatminkâr mevkilere girişten menedilmemişlerdir. "Proleteryen" geçmişe sahip yazarlar kendilerini bu hakikatin bir delili olarak gösterirler. Onlar, erkek kardeşlerinin ve arka-daşlarının pek çoğu başardı olamamışken, kendilerinin niçin başarılı olduklarını bilirler. Hayatta daha iyi mevkie ilerleyişleri esnasında onlar, öğrenmek ve ilerlemek için can atan, kendileri gibi, başka genç insanlarla tanışacaktan pek çok fırsat yakalamışlardır. Onlar, bazılarının niçin kendi yollarını buldukları-nı ve yine bazılarının da niçin kendi yollarını bulamadıklarını bilirler. Şimdi, "burjuva"yla birlikte yaşarken onlar, daha fazla para kazanmak isteyen insanı daha az para kazanmak isteyen insandan ayıran şeyin, hilekârlık olmadığını keşfetmişlerdir. Onlar, eğer pek çok iş adamının ve profesyonel insanın, kendileri gibi, çok daha yoksul olarak işe koyulup kendi kendine adam olmuş insanlar olduklarını anlayamayacak kadar aptal olsalardı, içinde doğdukları çevrenin/düzeyin daha üstüne çıkamamış olurlardı. Onlar, gelirlerdeki farklılıkların sosyalist gücenmeler tarafından ortaya konulanlardan başka faktörlere bağlı olduğunu anlamakta başarısız olmamışlardır.

Eğer bu türden yazarlar yazılarında, işin doğrusu, sosyalizm yanlısı vaazlara girişirlerse masum sayılmazlar. Onların roman ve piyesleri gerçek değildir ve, netice itibariyle, saçmalıklardan ibarettir. Onlar, en azından

yazdıklarındaki şeylere inanan “burjuva” kökenli meslektaşlarının kitaplarının standartlarından daha da aşağı bir düzeydedirler.

Sosyalist yazarlar kendilerini, tasvir ettikleri kapitalizm mağdurlarının şartlarında tahayyül edemezler. Onlar, kapitalizmden fayda sağlayanların, yani iş adamlarının, hayatı ve yaptıklarıyla da ilgilenirler. Onlar, okuyucularının kârın nasıl elde edildiğini görmelerine mani olmak isterler. -Tanrı’ya şükürler olsun ki- böyle kirli bir konuya bizzat âşinâ olmadıklarından, onlar, ilk önce, becerikli tarihçilerin kitaplarındaki bilgileri araştırırlar. Söz konusu uzmanların “malî gangsterler” ve “hırsız baronlar” ve onların zenginliklerini elde etme yollan hakkında verdikleri bilgiler şöyledir: “O, kariyerine bir koyun tüccarı olarak başladı. Yani, çiftçilerin davarlarını satın aldı ve satış için pazarlara götürdü. Davarlar ağırlığına göre kasaplara satıldı. Pazara götürmeden hemen önce onlara tuz yedirdi ve içmeleri için bol miktarda su verdi. Bir galon su sekiz İngiliz Lirası eder. İneğe üç ya da dört galon su ver, onu sattığında ilâve bir paraya sahip olursun!”[18] Bu tarzda düzinelerce roman ve piyes, onların hikâyelerinin konularının, yani iş adamlarının, kötü adam tiplemelerinin muamelelerini ortaya koymaktadır. Çok zengin ve nüfuzlu iş adamları; çatlak demirleri, çürük elmaları, karton tabanlı ayakkabıları, ipek yerine pamuklu mallan satarak zengin hâle geldiler. Onlar, senatörlere, valilere, hâkimlere ve polislere rüşvet verdiler. Onlar, tüketicilerini ve işçilerini aldattılar. Bu çok basit bir hikâyedir.

Bu yazarlar, hiçbir zaman, bu anlatıların bütün diğer Amerikalıları, zımnen, her enayinin kolayca aldatacağı geri zekâlı kimseler olarak tasvir ettiğini düşünmediler. Şişirilmiş ineklerle ilgili yukarıda bahsedilen hile, dolandırıcılığın en ilkel ve en eski yöntemidir. Dünya davar üreticilerinin herhangi bir bölümünün bu hile tarafından gözleri bağlanılacak/ aldatılacak kadar aptal olduğuna inanmak, neredeyse imkânsızdır. ABD de bu yolla aldatılan kasapların olduğunu varsaymak, büyük ölçüde, okuyucunun bilgisizliğinden kaynaklanır. Bu, bütün benzer hikâyeler için aynıdır.

Özel hayatında iş adamları, “ilerici” yazarların onu betimlediği üzere, bir barbardır, bir kumarbazdır ve bir ayyaştır. O, günlerini yarış pistlerinde, akşamlarını kulüplerde ve gecelerini de metreslerle birlikte geçirir. Marx ve Engels’in Komünist Manifesto’da işaret etdkleri gibi; bu “burjuvalar, işten çıkardıkları proletaryaların eşlerine ve kızlarına sahip olmaktan, sıradan fahişelerden söz etmekten hoşnut olmazlar, aksine en büyük hazzı

birbirlerinin eşlerini ayartmaktan alırlar”. Amerikan iş dünyasının, Amerikan literatürünün büyük bir kısmında nasıl görüldüğünü ortaya koyan ifade budur.[19]

---

11 Karşılattırma için bkz. William O. Aydelotte, The Dedective Story as a Historical Source (The Yale Review, 1949, Cilt: XXXIX, s. 76-95).

12 *Önemli bir gerçek, Amerikan basınının en yeni eki olan bu türden teşhir dergilerinin dağıtım başarısıdır. Bu dergiler, sırf, başarılı insanların, özellikle de milyonerlerin ve ekranların şöhretli yıldızlarının gizli ahlâksızlıkları ile suçlarının gizlenmesine adanmaktadır. 11 Temmuz 1955 tarihli Ncwsweck’e göre, bu dergilerden birisi, Eylül 1955 sayısının satışlarının 3,8 milyon adet olacağını tahmin etti. Aşikâr olan şu ki, ortalama sıradan insan, başkasını gölgede bırakan kimselerin -gerçek veya sözde- günahlarının ortaya çıkarılmasına sevinir.*

13 Karşılaştırma için bkz. Cabct, Voyage en Icarie, 1848, s. 127.

14 *Bu son iki cümle, -hakikaten çok geç vc tatmin edici olmayan bir şekilde de olsa- sosyalizmin İktisadî meselelerini incelemeye başlayan günümüzün üç veya dört sosyalist yazarına işaret etmez. Ama bu ifadeler, sosyalist fikirlerin kökenlerinden günümüze kadar bütün diğer sosyalistler için harfiyen doğrudur.*

15 *Stalin’in sosyalizm ile komünizm arasında bir ayınm yapmaya yönelik çabalan hakkında bkz. Mises, Planned Chaos, Irvington-on-Hudson, 1947, s. 44-46 (Socialism [Yale University Press, 1951, s. 552-553]’in yeni baskısında yeniden basıldı.)*

16 Karşılaştırma için bkz. P. Martino, Encyclopedia of the Social Sciences içinde, Cüt: XV, s. 537.

17 *“Karşılaştırma için bkz. J. Freeman, Introduction to Proletarian Literature in the United States: An Anthology, New York, 1935, s. 9-28.*

18 *Karşılaştırma için bkz. W E. Woodward, A Nem American History, New York, 1938, s. 608), bir ilahiyat fakültesine bağışta bulunan bir iş adamının biyografisini anlatmaktadır.*

19 *Karşılaştırma için, John Chamberlain taralından yapılan harikulade bir tahlile, “The Businessman in Fiction” (Fortune, Nowember 1948, s. 134-148) adlı çalışmaya bakılabilir.*

IV. BÖLÜM : Kapitalizme Yönelik İktisadî Olmayan İtirazlar

1. Mutluluk İddiası

Eleştirmenler, kapitalizmi iki şeyle suçlamaktadırlar: Birincisi, der onlar, bir motorlu taşıtın, bir televizyon setinin ve bir buzdolabının sahipliğinin bir insanı mudu yapmamasıdır. İkincisi, diye ilâve eder onlar, bu araç gereçlere hâlen sahip olmayan insanların varolmasıdır. Her iki önerme de doğrudur; ama onlar, bunun suçunu, sosyal işbirliğine ilişkin kapitalist sisteme atmaktadırlar.

İnsanlar, mükemmel mutluluğu elde etmek için uğraşıp zahmete girmezler, aksine hissedilen huzursuzlukları mümkün olduğu kadar gidermeye ve bu surede daha öncesine göre biraz daha mutlu olmaya uğraşırlar. Bir televizyon alan bir kimsenin yaptığı bu iş bize, bu kimsenin, bu âlete sahip olmakla refahını artırdığına ve bu âletin olmadığı zamanki durumuna göre daha hoşnut olduğuna inandığım gösterir. Eğer aksi olsaydı, o bu âleti almazdı. Doktorun görevi hastayı mutlu etmek değildir, aksine onun ağrılarım gidermek ve onu, her canlı varlığın esas amacını takip ederken, yani hayatı ve huzuru için zararlı bütün faktörlere karşı savaşırken, daha iyi bir duruma getirmektir.

Kir ve yoksulluk içinde sadakayla yaşayan Budist dilenciler arasında kendisini mükemmel bir şekilde mutlu hisseden ve nüfuzlu herhangi bir kimseyi kıskanmayan bazı insanların varolduğu doğru olabilir. Mamafih, şu bir gerçek ki, insanların kahir ekseriyeti için böyle bir hayat dayanılmaz olacaktır. Onlara göre; varoluşun haricî şartlarının iyileşmesini amaçlamaya yönelik bitmek tükenmek bilmeyen bir dürtü insanın içine işle(n)miştir. Asya'ya mahsus bir dilenciyi ortalama bir Amerikalı için kim bir misâl olarak kabul edecektir? Kapitalizmin en kayda değer başarılarından birisi, çocuk ölüm oranlarındaki düşüştür. Bu olgunun, en azından, pek çok insanın mutsuzluğunun sebeplerinden birisini ortadan kaldırmış olduğunu inkâr etmek isteyen birisi var mı acaba?

Kapitalizme yöneltilen ikinci eleştiri çok daha saçmadır. Buna göre; teknolojik ve tedavi edici yeniliklerin bütün insanlara fayda sağlamadığı ileri sürülmektedir. Beşerî şartlardaki değişiklikler en zekî ve en enerjik

insanların öncülük yapması sayesinde gerçekleşmektedir. Onlar rehberlik etmekte ve insanoğlunun kalanı yavaş yavaş onları takip etmektedir. Bir yenilik, ilk önce, ta ki bu yenilik derece derece insanların pek çoğu için ulaşılabilir olana kadar, sadece çok az insanın bir lüksüdür. Çok yavaş bir şekilde yayılan ve hatta bugün bile milyonlarca insanın kullanmadığı ayakkabıların ve çatalların kullanımına yönelik itirazlar mantıksızdır. Sabunu ilk önce kullanmaya başlayan zarif kadınlar ile beyefendi erkekler, sıradan insanlara yönelik kitlesel sabun üretiminin habercileriydiler. Eğer bugün bir televizyon seti satın alma imkânına sahip olanlar, bazı insanların gücü yetmiyor diye televizyon almaktan sarfı nazar etselerdi, bu âletin popüler hâle gelmesini sağlamazlar, aksine engellemiş olurlardı.[20]

2. Materyalizm/Maddecilik

Yine, maddecilik olarak adlandırdıkları şey için kapitalizmi suçlayarak homurdananlar vardır. Onlar, kapitalizmin insanoğlunun maddî şartlarını iyileştirmeye yönelik bir eğilime sahip olduğunu kabul etmekten sakınmazlar. Ama, der onlar, kapitalizm insanlan daha yüksek ve daha asil meşguliyetlerden alıkoymuştur. O, bedenleri beslemektedir ama ruhları ve zihinleri aç bırakmaktadır. Geçmiş, büyük şiirlerin, resimlerin, heykellerin ve mimarî eserlerin yapıldığı günlerdir. Bizim çağımız ise, sadece işe yaramaz şeyler üretmektedir. Bir sanat işinin yararlan hakkındaki değer yargısı tamamen sübjektiftir. Bazı insanlar, başkalarının hor gördüğü şeylere övgüler düzer. Bir şiirin veya bir yapının estetik değerini ölçmenin herhangi bir kıstası yoktur. Chartres Katedrali ve Velasquez Meninas'inden tat alan kimseler, bu muhteşem eserler tarafından etkilenmemiş olan insanların cahil olduklarını düşünürler. Pek çok öğrenci, okul tarafından Hamlet'i okumaya zorlandıkları zaman, sıkıntıdan patlar. Sadece sanatsal zihniyet kıvılcımıyla yaratılmış olanlar, bir sanatçının eserini değerlendirecek ve ondan zevk alacak düzeydedirler.

Eğitimli insanların unvanlarına sahip gibi görünenler arasında çok daha fazla gösteriş vardır. Onlar geçmişin sanatıyla böbürlenirler ve uzun yıllar önce ölmüş gitmiş sanatçılar için hayranlık duyuyor gibi görünürler. Hâlen takdir edilmek için uğraşan çağdaş sanatçılara karşı ise benzer bir sempati duymazlar. Onların nezdinde eski ustalara dair asıl maksadı gizleyen sahte yüceltmeler, geleneksel kilise kanunlarından sapan ve eski köye yeni âdet getiren kimseleri küçük görmenin ve onlarla eğlenmenin bir yoludur.

John Ruskin -Carlyle, Webb’ler, Bernard Shaw ve diğerleriyle birlikte- İngiliz hürriyetinin, medeniyetinin ve zenginliğinin mezar kazıcılarından birisi olarak hatırlanacaktır. Kamusal hayatındakinden pek farklı olmayan sefil özel hayatıyla birlikte, o, savaşı ve kan dökmeyi övdü ve hiç anlamadığı politik iktisadın öğretilerine fanatik bir şekilde iftira attı. O, piyasa ekonomisinin bağnaz muhalifi ve loncaların romantik bir methiyecisiydi. O, daha önceki çağların sanatlarına ta’zim etti. Ama, yaşayan büyük sanatçının, meselâ, Whisder’in çalışmasıyla karşılaştığında, onu tiksindirici ve azarlayıcı bir dille yerdi; öyle ki, Ruskin hakaretten dolayı dava edildi ve jüri taralından suçlu bulundu. Kötü bir İktisadî sistem olmasının yam sıra; kapitalizmin, güzelliğin yerine çirkinliği, büyüklüğün yerine küçüklüğü, sanatın yerine süprüntüleri ikame etmiş olduğu şeklindeki önyargıyı popüler hâle getiren Ruskin’in öğretileriydi.

İnsanlar sanatsal başarıların değerlendirilmesi konusunda hemfikir olmadıkları için, mantıkî akıl yürütmeyle veya deneyimden oluşan hakikatlerin ortaya konulmasıyla hataların reddedilebileceği apaçık yolun aracılığıyla, kapitalizm çağındaki sanatın [değerce] aşağılığı hakkında tartışma başlatmak imkânsızdır. Yine aldı başında hiçbir insan, kapitalizm çağının sanatsal cesurluklarının büyüklüğünü küçümseyecek kadar küstah olmayacaktır.

“Adî maddecilik ile para kazanmak”tan ibaret bu çağın seçkin sanatı müzikti. Wagner ve Verdi, Berlioz ve Bizet, Brahms ve Bruckner, Hugo Wolf ve Mahler, Puccini ve Richard Strauss; ne büyük isimler ama! Schumann ve Donizetti gibi üstatların yeni üstün yetenekler tarafından gölgede bırakıldığı bir çağ!

O zaman Balzac, Flaubert, Maupassant, Jens Jacobsen, Proust’un büyük romanlan ile Victor Hugo, Walt Whitman, Rilke, Yeats’in şiirleri vardı. Eğer bizler, bu abideler ile bunlar kadar büyük başka pek çok yazarın çalışmalarını unutmak zorunda kalsaydık, hayatımız ne kadar fakirleştirdi.

Gelin, dünyaya bakmanın ve ışık ile rengin keyfini çıkarmanın yeni yollanın bize öğretmiş olan Fransız ressamlar ile heykeltıraşları unutmayalım!

Hiç kimse, bu çağın bilimsel etkinliklerin bütün dallarını teşvik etmiş olduğunu bile iddia edemedi. Fakat, homurdananlar, “sentez” olmadığını, olanların da esas itibariyle uzmanların çalışmaları olduğunu söylerler. Bir

kimse, modern matematiğin, fiziğin ve biyolojinin öğretilerini çok daha saçma bir şekilde yanlış yorumlayamaz. Peki, Croce, Bergson, Husserl ve Whitehead gibi felsefecilerin kitapları hakkında ne demeli?

Her çağ sanatsal cesurluklar açısından kendine has özelliklere sahiptir. Geçmişin büyük çalışmalarının taklidi sanat değil, rutindir. Bir çalışmaya değer katan şey, onu diğer çalışmalardan farklı kılan özelliklerdir. Bir dönemin sitili olarak adlandırılan şey budur.

Geçmişin methiyecileri bir balamdan haklı gibi görünmektedirler. Son nesiller, geleceğe, piramitler, Yunan tapınakları, Gotik katedralleri ve kiliseleri ile Rönesans ve Barok döneminin sarayları gibi şaheserler bırakmadılar. Son yüzyıl içinde pek çok kilise ve hatta katedral; bundan çok daha fazla sayıda da hükümet konağı, okul ve kütüphane inşa edildi. Ama onlar orijinal herhangi bir fikri değil, eski sitilleri veya eski sitillerin bir karışımını yansıtırlar. Bu dönemde geliştirmiş olduğumuz şeylerden sadece apartmanlar, ticaret merkezleri ve özel konutlar çağımızın mimarî sitili olarak nitelendirilebilir. New York'un silueti gibi bu türden ilginç büyük eserleri takdir etmemek sadece bilgiçlik olacak olmasına rağmen; modern mimarinin, geçmiş çağların sözünü ettiğimiz eserlerinden farklı bir sitili elde etmiş olduğu da kabul edilebilir.

Bunun pek çok sebebi vardır. Dinî binalar yönünden; kiliselerin vurgulu/kemikleşmiş muhafazakârlığı herhangi bir yenilikten kaçınır. Hanedanların ve aristokratların ortadan kaybolmasıyla birlikte yeni saraylar inşa etme dürtüsü de ortadan kayboldu. Müteşebbisler ile kapitalistlerin zenginliği, kapitalizm karşıtı demagoglar nasıl hikâye ederlerse etsinler, kralların ve prenslerin zenginliğinden o kadar azdı ki, onlar, bu türden lüks inşaat işlerine girişemediler. Bugün hiç kimse Versailles veya Escorial gibi sarayları plânlayacak kadar zengin değildir. Artık despotlardan hükümet binalarının inşası için emirler sadır olmamaktadır. Oysa bu despotlar önceleri, kamuoyunu hiçe sayarak, bizzat saygı gösterdikleri bir ustayı seçmekte ve anlayışı kıt çoğunluğu rezil eden bir projeye sponsor olmakta hürdüler. Kurullar ile meclislerin, cesur öncülerin ideallerini kabul etme ihtimali yoktu. Onlar kendilerini güvenli alanlara yerleştirmeyi tercih ediyorlardı.

Çoğunluğun çağdaş sanatın hakkım teslim etmeye hazır olduğu bir çağ hiçbir zaman olmamıştır. Büyük yazarlar ile sanatçılara saygı, her zaman

küçük gruplarla sınırlı olmuştur. Kapitalizmi diğer sistemlerden ayırt eden şey, kalabalıkların kötü sanat zevki değildir; aksine, kapitalizm tarafından zenginleştirilmiş bu kalabalıkların, edebiyatın —tabiî ki süprüntü edebiyatın- “tüketiciler”i hâline gelmesi gerçeğidir. Kitap piyasası, yan barbarlarla ilgili önemsiz kurgularından oluşan kitaplarla dolup taşırılmaktadır. Ama bu, büyük yazarları ölmez eserler yaratmaktan alıkoymaz.

Eleştirmenler, sınaî sanatların gûya çöküşü üzerine göz yaşlan dökmektedirler. Onlar, meselâ, Avrupalı aristokrat ailelerin şatolarında ve müzelerin koleksiyonlarında muhafaza edilen eski mobilyalan, büyük ölçekli üretim sayesinde üretilen ucuz şeylerle mukayese ederler. Fakat, onlar, bu koleksi-yoncuların ellerindeki parçaların sırf zenginler için yapılmış olduğunu anlamakta güçlük çekerler. Katı bir cismi oyarak yapılmış göğüsler ile kakma masalar, daha yoksul olan kat-manların perişan kulübelerinde bulunamazdı. Amerikalı işçilerin pahalı olmayan mobilyasında daima kusur arayanlar, Rio Grande del Notre’u geçmeli ve herhangi bir mobilyadan yoksun Meksikalı ırgatların meskenlerini teftiş etmelidirler. Modern sınai, kitlelere daha iyi hayada ilgili mefruşatları sunmaya başladığı zaman; onların asıl ilgileri, herhangi bir estetik kaygı gözetmeksizin, mümkün olduğu kadar ucuz üretim yapmaktı. Daha sonra, kapitalizmin ilerlemesi/gelişmesi İadelerin hayat standardını yükselttiğinde, sınailer, adım adım, herhangi bir incelik ve güzellikten yoksun şeylerin fabrikasyonuna geçtiler. Daha önceden sahip olunan romantik şeylerin bir gözlemciyi gözardı etmeye zorladığı gerçek şu ki, kapitalist ülkelerdeki vatandaşların sayılan sürekli artan bir bölümü, çirkin olarak bir kenara bırakılamayacak bir çevrede yaşar.

3. Adaletsizlik

Kapitalizmi büyük bir ihtirasla küçük görenler, gûya adaletsizliğinden hareketle onu reddedenlerdir.

Olması gereken şey ile olmayan şeyi bulup çıkarmak bedava bir eğlencedir; fakat bu, gerçek evrenin esnek olmayan kanunlarına aykırıdır/zıttır. Bu türden tahayyüller, hayâller olarak kaldığı sürece zararsız olarak telâkki edilebilir. Ama onların yazarları fantezi ile gerçeklik arasındaki farklılığı gözardı etmeye başladıkları zaman; onlar, hayatın haricî

şartlarını ve refahı iyileştirmeye/artırmaya yönelik beşeri çabaların önünde ciddî bir engel hâline gelir.

Bütün bu kuruntuların en kötüsü, “tabiat”ın her insana belirli hakları bahşetmiş olduğu fikridir. Bu öğretiye göre; tabiat, doğan her çocuğa karşı cömerttir. Herkes için her şeyden bol miktarda vardır. Netice itibariyle, herkes bütün hemcinslerine ve topluma yönelik, tabiatın kendisine tahsis ettiği payın tamamını almak zorunda olduğu şeklindeki başkasına devredilemez aşikâr bir talebe sahiptir. Tabiî ve İlâhî adaletin sonsuz kanunları hiç kimsenin, hakkaniyet gereği, başkalarına ait olan şeyleri kendisine ayırmamasını gerektirir. Yoksul, sadece âdil olmayan insanlar onu doğuştan sahip olduğu haklarından mahrum ettiği için ihtiyaç içindedir. Bu tür soygunculuğu önlemek ve bütün insanları zengin yapmak, kilise ile lâik otoritelerin görevidir.

Bu öğretinin her kelimesi yanlıştır. Tabiat; bonkör değil, cimridir; beşerî hayatın muhafazası için kaçınılmaz olan her şeyin arzını sınırlandırmıştır; dünyayı, beşerî hayatı ve refahı tahrip etme dürtüsüyle dolu hayvanlar ve bitkilerle doldurmuştur; işleyişi, beşerî hayat ve onu muhafaza etmeye yönelik beşerî davranışlara zarar veren güçleri dışa vurmaktadır. İnsanin hayatta kalması ve refahı, tabiatın ona bahşettiği aklını kullanarak sahip olduğu yeteneğinin bir başarısıdır.

Hayalperestlerin tabiatın bedava hediyesi olarak telâkki ettikleri bütün zenginliği, işbölümü sistemi gereğince işbirliği yapan insanlar yaratmıştır. Bu zenginliğin “bölüşüm”ü yönünden, sözde İlâhî veya tabiî bir adalet ilkesine müracaat etmek mantıkî değildir. Mesele, tabiat tarafından insana sunulan bir fonun içindeki oranların tahsis edilmesi değildir. Mesele, daha ziyade, insanların ihtiyaç duydukları bütün her şeyin üretimini devam ettirmelerini ve artırmalarını mümkün kılan sosyal kurumlan geliştirmektir.

Dünya Kikseler Konseyi, ki Protestan Kiliseleriyle ilgili evrensel bir teşkilâttır, 1948 yılında şunu deklare etti: “Adalet, Asya ve Afrika sakinlerinin, meselâ, daha fazla makine üretiminin faydalarına sahip olmasını gerektirir.” Bu, sadece, eğer bir kimse Tanrının insanoğluna belirli miktarda makine verdiğini ve bu âletlerin çeşitli milletler arasında eşit bir şekilde dağıtılacağım ümit ettiğini ima ederse anlamlı olur. Yine kapitalist ülkeler, bu stoktan, adaletin kendilerine verecek olduğundan çok daha

fazlasını almak ve bu surede âdil paylarından Asya ve Afrika'yı mahrum etmek için yeteri kadar kötüdürler. Ne yazık!

Doğru olan şu ki, sermaye birikimi ve onun makinelere yatırılması, yani Batılı insanların göreli olarak daha fazla zenginliğinin kaynağı, sadece ve sadece kiliselerin bu belgesinin tutkuyla tahrip etmeye çalışıp, ahlâkî gerekçelerle mahkûm ettiği laissez-faire kapitalizmidir. Asyalılar ile Afrikalılar'ın bu ideolojiler ile yerli kapitalizmin evrimini mümkün kılacak politikaları kabûl etmemeleri, kapitalistlerin suçu değildir. Bu ülkelerin politikalarının "daha fazla makine üretiminin faydalan"nı onlara sunacak yabana yatırımcıların çabalarına engel olması da kapitalistlerin suçu değildir. Asya ve Afrika'da yüz binlerce insanı yoksul hâle getiren şeyin, onların ilkel üretim yöntemlerine bağlı olmalarının ve daha iyi âletlerin kullanılmasının faydalarından istifade edememelerinin ve onlara hediye edilen teknolojik tasarımlan yenileyememelerinin olduğunu hiç kimse tartışmamaktadır. Ama onların acısını gidermenin tek bir yolu vardır, o da, laissez-faire kapitalizmini bütünüyle kabûl edilmesidir. İhtiyaç duydukları şey, özel girişim ve yeni sermaye birikimi, kapitalistler ile müteşebbislerdir. Bu insanların hayatlarını idame ettirdikleri kötü şartlardan dolayı kapitalizmi ve Batının kapitalist ülkelerini suçlamak mantıkî değildir. İşaret edilen tedavi/çözüm, "adalet" değildir; aksine, laissez-faire politikalarının güvenilir olmayan politikaların yerine ikamesidir.

Kapitalist ülkelerdeki sıradan insanın hayat standardını bugünkü seviyesine yükselten bulanık adalet kavramı hakkında konuşmak yerine, "katı bireycilik" ve "sömürücüler" olarak adlandırılan insanların etkinlikleri hakkında konuşmak daha mantıklı görünmektedir. Geri kalmış ülkelerin yoksulluğun nedeni bu ülkelerin carî sistemlerinin sermaye birikimine müsait olmaması; kamulaştırma, ayrımcı vergilendirme ve yabancı dövizi kontrol politikalarının da yabancı sermayenin yatırımına mani olmasıdır.

Kapitalizmi ahlâkî gerekçelerle âdil olmayan bir sistem olarak reddedenlerin hepsi, sermayenin ne olduğunu, nasıl meydana geldiğini, nasıl korunduğunu ve üretim süreçlerinde kullanılmasından sağlanan faydaların neler olduğunu anlamaktaki başarısızlıklarından dolayı kandırılmaktadır.

İlâve sermaye mallarının yaratılmasının tek kaynağı tasarruftur. Eğer üretilen bütün mallar tüketilirse yeni bir sermaye oluşamaz. Ama eğer

tüketim, üretimin gerisinde kalır ve yeni üretilen malların tüketilen mallan aşan kısmı başka üretim süreçlerinde kullanılırsa, bu süreçler bundan böyle daha fazla sermaye malının yardımına gereksinim duyar. Bütün sermaye mallan ara mallarıdır, üretimin orijinal faktörlerinin, yani tabiî kaynaklar ile insan emeğinin, ilk kullanımından malların tüketim için hazır hâle gelmesine kadar devam eden yoldaki aşamalardır. Bunların hepsi dayanıksızdır. Onlar, er veya geç, üretim süreçlerinde eskimektedir. Eğer bütün ürünler, bu ürünlerin kullanımında tüketilmiş sermaye mallan yerine konulmaksızın tüketilirse, sermaye tükenir. Eğer bu olursa, daha ileri düzeyde üretim sadece biraz daha az miktarda bir sermaye malının yardımıyla olacak ve, netice itibariyle, kullanılan tabiî kaynaklar ile insan emeği başına çok daha az miktarda ürün/çıkü ortaya çıkacaktır. Bu türden tasarruf ve yatırım yokluğuna mani olmak için üretken çabaların bir kısmı, sermayenin korunmasına, yani kullanılabilir malların üretiminde tüketilmiş sermayenin yerine yenisinin koyulmasına hasredilmelidir.

Sermaye Tanrının veya tabiatın bedelsiz bir hediyesi değil, insanın, tüketimini basiretli bir şekilde sınırlandırmasının bir neticesidir. Sermaye; tasarruf sayesinde yaratılır ve artırılır, tasarruftan sakınmamak sayesinde de muhafaza edilir.

Ne sermaye ne de sermaye mallan tek başına tabiî kaynak-ların ve insan emeğinin verimliliğini artırma gücüne sahiptir. Bu tasarruflar, sadece tasarrufun meyvelerinin yaygın bir şekilde kullanılması veya yatırıma dönüştürülmesi durumunda, tabiî kaynakların ve insan emeğinin her birimi başına düşen çıktıyı/ürünü artırmaktadır. Eğer böyle bir durum yoksa, tasarruflar ziyan edilmiş veya israf edilmiş olur.

Yeni sermayenin birikimi, daha önceden biriktirilmiş sermayenin muhafaza edilmesi ve beşeri çabanın verimliliğini yükseltmek için sermayenin kullanılmasının, amaçlı insan eyleminin meyvesidir. Bütün bunlar; tasarruf eden ve tasarruf etmemekten kaçınan tutumlu insanlar, yani faiz elde eden kapitalistler ile tüketici ihtiyaçlarının mümkün olan en iyi yolla tatmin edilmesi için mevcut sermayenin kullanılması konusunda başardı olan insanların, yani kâr elde eden müteşebbislerin davranışının neticesidir.

Eğer kapitalist olmayanlar ile müteşebbis olmayan kimseler belirli bir şekilde tepki göstermeseler, ne sermaye (veya sermaye mallan) ne de

sermayeyle ilgilenen kapitalistler de müteşebbislerin eylemleri, insanların kalanının hayat standardını yükseltebilirdi. Eğer ücretle geçinenler "ücretlerin tunç kanunu"nun betimlediği şekilde davranmış olsalar ve gelirlerinin daha fazla evlâdı beslemek ve büyütmekten başka bir işe yaramadığını düşünselerdi, biriktirilen sermayedeki artış nüfustaki artışla at başı giderdi. İlâve sermaye birikiminden elde edilen faydaların tamamı, insanların sayısının artmasıyla birlikte emdirdi. Mamafih, insanlar, kemirgenler de mikropların yaptıkları yolla hayatlarının haricî şartlarındaki bir gelişmeye tepki vermezler. Onlar, beslenme ve hızla yayılmadan başka tatminlerin de önemini bilirler. Netice itibariyle, kapitalist medeniyetin varolduğu ülkelerde biriktirilen sermayenin artışı, nüfus miktarındaki artışı aşar. Öyle ki, işçinin marjinal verimliliği, üretimin maddî faktörlerinin marjinal verimliliği de ters istikamette artırır ve daha yüksek ücret oranları doğrultusunda bir temayül ortaya çıkar. Ücret elde edenlere giden miktarın toplam üretim miktarı içindeki oranı, faiz olarak kapitalistlere ve rant olarak da toprak sahiplerine giden miktarın toplam üretim miktarı içindeki yerinin aksine artırılır.

İşçinin verimliliği hakkında konuşmak sadece, işçinin marjinal verimliliğine, yani bir işçinin işten atılmasının toplam ürün miktarında sebep olacağı azalışa işaret edilirse anlamlı olur. Şu hâlde işçinin verimliliği, belirli bir iktisadî miktara, malların belirli bir miktarına veya onutı para cinsinden karşılığına işaret eder. İşçilerin verimliliklerindeki, toplam artışı talep etmelerini mümkün kılan bir hakka sahip oldukları şeklindeki popüler tartışmalara müracaat eden "işçinin genel verimliliği kavramı", boş ve tanımlanamaz bir kavramdır. Böyle bir kavram bir yanılsamaya dayanmaktadır ki, üretimin çeşitli tamamlayıcı faktörlerinin her birisinin fizikî olarak ürünün ortaya çıkmasına yapmış oldukları katkıları belirlemek mümkün değildir. Eğer bir kimse bir gazetenin yaprağını makaslarla kesiyorsa, makaslara (veya makasın her iki ağzından her birisine) ve onları kullanan insanlara düşen çıktı/ürün/netice miktarını araştırmak mümkün değildir. Bir arabayı imâl etmek için çeşitli makine ve araçlara, çeşitli hammaddelere, çeşitli emek güçlerine ve, her şeyden önce, bir tasarımcının plânına ihtiyaç duyulur. Ama bitmiş arabanın ne kadarının fizikî olarak -arabanın üretimi için işbirliği yapmalarına ihtiyaç duyulan- çeşitli faktörlerin her birisine izafe edilmesi gerektiğine hiç kimse karar veremez.

Bu iddianın hatırına, bir an için bu meseleyle ilgili popüler çözüm yollarının yanılgılarını gösteren bütün telâkkileri bir kenara bırakabilir ve "İki faktörden, yani emek veya sermayeden, hangisi verimlilikteki artışa sebep oldu?" sorusunu sorabiliriz. Ama eğer meseleyi tam da bu şekilde ortaya koyarsak, cevap, "sermaye" şeklinde olmak zorundadır. Bugünün ABD'sindeki toplam çıktının/hasılanın daha önceki çağlar-dakinden veya İktisadî olarak geri ülkelerdekinden —meselâ Çin'inkinden- (istihdam edilen insan gücü başına) daha yüksek olmasını sağlayan şey, çağdaş Amerikan işçisinin daha fazla ve daha iyi araçlarla destekleniyor olması gerçeğidir. Eğer (işçi başına) sermaye ekipmanı üç yüz yıl öncesininkine veya bugünün Çin'inkine göre çok daha bol olmasaydı, (işçi başına) hasıla/çıktı daha yüksek olmazdı. İstihdam edilen işçilerin sayısında bir artış olmaksızın, Amerika'nın sınaî hasılasının toplam miktarım artırmak için ihtiyaç duyulan şey, sadece yeni tasarruflarla birlikte biriktirilebilen ilâve sermayenin yatırıma dönüştürülmesidir. Toplam işgücünün verimliliğini kat be kat artırmak için itibar edilmesi gereken şey, tasarruf ve yatırımdır.

Ücret oranlarım artıran ve ücretle geçinenlerin ilâve sermaye birikimi sayesinde güçlendirilmemiş/takviye edilmemiş olan hasılanın içindeki oranını daha öncesine göre çok yükseğe çıkaran şey, sermaye birikim oranının nüfus artış oranını aşmasıdır. Resmî öğreti bu hakikati görmezlikten gelir veya tamamıyla inkâr eder. Ama sendikaların politikalan açıkça göstermektedir ki, onların liderleri, budala burjuvazinin mü-dafileri olarak alenen iftira attıkları teorinin doğruluğunun tamamen farkındadırlar. Onlar, ülke içine göç etmeyi yasaklayan kanunlar sayesinde bütün ülkede ve yeni gelenlerin alanını engelleyerek işgücü piyasasının her bir sektöründe iş arayanların sayısını sınırlandırmak için can atarlar.

Ücret oranlarındaki araşın her bir işçinin "verimliliği"ne değil de, işçinin marjinal verimliliğine bağlı olması, şu hakikat tarafından da aşikâr bir şekilde gösterilmektedir ki, ücret oranları, bireyin "verimliliği"nin hiç değişmemiş olduğu işler için de yukarıya doğru hareket ediyor. Bunun gibi pek çok iş vardır. Örneğin, bugün bir berber, müşterisini, iki yüz yıl önceki atalarının tıraş ettiği gibi tıraş etmektedir. Bir kâhya, İngiltere başbakanının masasında, Pitt ve Palmerston'a hizmet sunmuş olan kâhyalar gibi beklemektedir. Tarımda bazı iş çeşitleri hâlâ yüzyıllarca önce yapılan şekilde, aynı âletlerle yapılmaktadır. Yine bütün bu işçiler tarafından elde edilen ücret oranlan, bugün, geçmiştekinden daha yüksektir. Yüksektir, zira

bu ücret oranlan işçinin marjinal verimliliği tarafından belirlenmektedir. Bir kâhyayı istihdam eden, onu bir fabrikada istihdam etmekten alıkoymakta ve, bu surede, ilâve bir adam istihdam edilmesinin hasılada meydana getireceği bir artışın dengini ona ödemek zorunda kalmaktadır. Kâhyanın ücretindeki artışa sebep olan şey, onun sahip olduğu herhangi bir liyakat değil, yatırılan sermayedeki artışın işçilerin sayısındaki artışı aşmasıdır.

Tasarruf ile sermaye birikiminin rolünü küçük gören bütün “sahte” iktisadî öğretiler saçmadır. Kapitalist olmayan daha az zengin bir toplumun aksine, kapitalist bir toplumu daha fazla zengin yapan şey, elde edilebilir sermaye malları arzının ikincisinde birincisindekine göre daha fazla olmasıdır. Ücretlilerin hayat standardını iyileştirmiş olan şey, ücret almaya hevesli her bir insan başına düşen sermaye ekipmanının artmış olmasıdır. Üretilen kullanılabilir malların toplam miktarının durmadan artan oranının ücret elde edenlere gitmesi bu hakikatin bir neticesidir. Marx, Keynes ve daha az bilinen yazarlardan müteşekkil bir topluluğun içten yakınmalarının hiçbirisi ücret oranlarını sürekli olarak artırmak ve ücret elde etmeye heveslilerin tamamının yararı—yani, elde edilebilir sermayedeki artışı hızlandırmak için tek bir yolun olduğu şeklindekibir ifadenin gücünü azaltabilecek küçük bir şey dahi gösteremedi. Eğer bu "adaletsiz” ise, şu hâlde suçlu olan insan değil tabiattır.

4. Hürriyete İlişkin “Burjuva Önyargısı”

Batı medeniyetinin tarihi, hürriyet için bitmek tükenmek bilmeyen bir mücadelenin kaydıdır.

İşbölümü gereği sosyal işbirliği, hayatta kalma mücadelesinde ve maddî refah şartlarını mümkün olduğu kadar iyileştirmeye yönelik çabalarında insanın başarısının nihaî ve yegâne kaynağıdır. Ama eğer ele avuca sığmaz insanları topluluk hayatıyla bağdaşmaz eylemlerden alıkoymak için, insanın tabiatı gereği, bir mania yoksa toplum varolamaz. Barışçıl işbirliğini muhafaza etmek için barışı bozanların şiddet yoluyla baskı altına alınmasına müracaat etmeye hazır olunması zorunludur. Toplum zorlama ve güç kullanmaya ilişkin sosyal bir araç, yani devlet ve hükümet, olmaksızın bir şey yapamaz. O zaman başka bir mesele ortaya çıkar: Güçlerini kötüye kullanmasınlar ve diğer bütün insanları nerdeyse köleleri hâline getirmesinler diye hükümet işlevlerini yerine getirmekle yükümlü insanlan sınırlandırmak. Bütün hürriyet mücadelelerinin amacı, barışın silâhlı

savunucularını, yani hükümet edenleri ve onların polis memurlarını, sınırlar içinde tutmaktır. Bireysel hürriyetle ilgili siyasî kavram, polis gücünün keyfi müdahalelerinden masun olma anlamına gelir.

Hürriyet fikri, Batı'ya özgüdür ve genellikle Batı'ya özgü olmuştur. Batı'yı Doğu'dan ayıran şey, her şeyden önce, Doğulu insanların hürriyet fikrini hiçbir zaman tasavvur etmedikleri gerçeğidir. Eski Yunanlılar'ın yok olmaz şöhreti, onların hürriyeti garanti eden kurumların anlamını ve önemini ilk kez kavrayan insanlar olmalarıydı. Bugünkü tarihî araştırmalar, önceleri Helenler'e atfedilmiş bilimsel başarıların bazılarının başlangıcının Doğulu kaynaklara kadar izini sürmüştür. Ama hiç kimse, hürriyet fikrinin eski Yunan şehirlerinde ortaya çıktığını asla tartışmamıştır. Yunanlı felsefeciler ile tarihçilerin yazdan hürriyet fikrini Romalılar'a ve daha sonra modern Batı'ya ve Amerika'ya ulaştırdı. Hürriyet fikri, iyi bir toplumun tesisine yönelik Batılı bütün plânların asıl ilgi alanı hâline geldi. Bu, insanoğlunun, kapitalizm çağının daha önce görülmemiş bütün başarılarını borçlu olduğu laissez-faire felsefesinin ortaya çıkmasına sebep oldu.

Bütün modern siyasî ve hukukî kurumların amacı, hükümet tarafından gelecek tecavüzlere karşı bireylerin hürriyetini korumaktır. Temsilî hükümet ve hukukun hâkimiyeti, idari birimlerden gelecek müdahalelere karşı mahkemelerin ve hâkimlerin bağımsızlığı, habeas corpus [her türlü hürriyetten yoksun bırakma işleminin hâkim tarafından incelenebilmesini sağlama, ç.n.], idarenin eylemlerinin yargısal denetimi ve düzeltilmesi, ifade ve basın hürriyeti, devlet ile kilisenin ayrılması ve başka pek çok kurum ve değer, tek bir şeyi amaçladı: Resmî görevlilerin takdir alanını sınırlandırmak ve onların keyfî eylem ve işlemlerinden bireyleri korumak. Kapitalizm çağı, kölelik ile serfliğin bütün izlerini ortadan kaldırmıştır. Zalim cezalandırmalara bir son vermiş ve işlenen suçlara yönelik cezalandırmaları suçluları caydırmak için kaçınılmaz olan düzeye indirmiştir. Zanlılar ve kanunları ihlâl eden diğer kimselerle ilgilenirken işkenceyi ve karşı çıkılabilir diğer yöntemleri kaldırmıştır.

Bütün lağvetmiş kaldırmış ve kanun önünde bütün insanların eşitliğini tesis etmiştir. Tiranın kullarını hür vatandaşlara dönüştürmüştür.

Maddî gelişmeler, hükümet işlerinin idaresindeki bu reformlar ile yeniliklerin meyveleridir. Bütün imtiyazlar ortadan kalktığı için ve herkese, bütün diğer insanların kazanılmış menfaatlerine meydan okuma hakkı

bahşedildiğinden; bugün, insanların maddî şartlarını daha tatminkâr hâle getiren yeni sınaileri geliştirmek için zekâ sahibi olanlara sınırsız yetki verilmiştir. Nüfus rakamları kat bet kat artmasına rağmen, yine de, ilâve nüfus, atalarından daha iyi bir hayatin tadını çıkarabilmektedir.

Bati medeniyetinin hükümran olduğu ülkelerde de tiranlık taraftarları her zaman varolmuştur. Ama Aydınlanma çağında bu sesler çok daha güçsüz hâle gelmiş, hürriyet hedefi hâkim olmuştur. 19. yüzyılın ilk yansında hürriyet ilkesinin zaferle sonuçlanan ilerleyişi karşı konulamaz gibi görünüyordu. En büyük felsefeciler ve tarihçiler, tarihî evrimin hürriyeti güvence altına alan kurumların tesisi doğrultusunda bir eğilim gösterdiği ve kölelik taraftarlarının hile ve desiselerin liberalizm doğrultusundaki eğilimi durduramayacağı inancına sahiptiler.

Liberal sosyal felsefe ile ilgilenirken, hürriyet fikri lehinde çalışmış önemli bir faktörün, yani seçkinlerin eğitiminde eski Yunan literatürüne atfedilen önemli rolün gücünü dikkate almamak temayülü vardır. Yunanlı yazarlar arasında da, Plâton gibi, her şeye gücü yeten hükümetin taraftarları vardı. Ama Yunan ideolojisinin esas anlamı/rengi, hürriyetin takibiydi. Modern kurumların standartları tarafından değerlendirildiğinde; Yunan kent devletleri oligarşiler olarak adlandırılmalıdır. Yunanlı devlet adamlarının, felsefecilerin ve tarihçilerin insanın en değerli malı olarak övgü düzdükleri hürriyet, sınırlı bir azınlığa hasredilmiş bir ayrıcalıktı. Bu ayrıcalığın meteikoslar [Eski Yunan'da yerleşik yabancılar, ç.n.] ile kölelere verilmesini reddederek onlar, kendilerini sanki oligarşilerden müteşekkil irsî kastların despotça idaresine adamışlardı. Yine de onların hürriyet için yaptıkları methiyeleri uydurma olarak kabul edip bir kenara atmak, büyük bir hata olacaktır. Onlar, övgülerinde ve hürriyet arayışlarında, iki bin yıl sonra, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ni imzalayanlar arasındaki köle sahiplerinden daha az samimi değillerdi. Kral savaşçıları (monarchomachs)'nın fikirlerine, Whig'lerin felsefesine, Althusius, Grotuius ve John Locke'un öğretilerine, modern anayasaların ve haklar bildirgelerinin fikir babalarının zihinlerine ilham kaynağı olan eski Yunanın siyasî literatürüydü. Stuart'ların İngiltere'sinde, Bourbon'ların Fransa'sında ve bir prensesler topluluğunun despotizmine tâbi İtalya'da hürriyet ruhunu uyanık tutan, liberal bir eğitimin esas özelliği olan klâsik çalışmalardı. Frederick William III'ün Prusya'sında bile, Yunan ve Roma literatürüne dayak bir eğitimin, yani Gymnasium'un, cumhuriyetçiliğin bir kalesi

olduğuna tanıklık eden, 19. yüzyıl devlet adamları arasında yer alan ve hürriyetin başta gelen düşmanı Metternich'ten sonra görev üstlenen Bismark'tan başka birisi değildi. Klâsik çalışmaları liberal eğitim programından kaldırmaya ve bu suretle onun önemli bir özelliğini tahrip etmeye yönelik iştiyaklı çabalar, köleye yaraşır/aşağılık ideolojinin yeniden canlandırılmasının esaslı dışavurumlarından birisiydi.

Hakikat şu ki, bir yüzyıl önce çok az insan hürriyet karşıtı fikirlerin çok kısa bir süre içinde bir amaç hâlini alacağı karşı konulmaz bir anı tahmin etti. Hürriyet ideali öyle bir şekilde kökleşmiş gibi görünüyordu ki, herkes, gerici hiçbir hareketin onu sikp süpürme konusunda başarık olamayacağım düşünüyordu. Hürriyete açık bir şekilde saldırmanın, kulluğa ve köleliğe geriye dönüşe içtenlikle bağlanmanın ümitsiz bir çabaya girişmiş olmak olacağı doğrudur. Ama liberalizm karşıtlığı, süper liberalizm olarak, oldukça önemli hürriyet fikrinin hayata geçirilmesi ve ikmali olarak insanların zihnini kamufle ederek esir aldı. Liberalizm karşıtlığı; sosyalizmin, komünizmin ve plânlamacılığın maskelenmesi hâline geldi.

Zekî olmayan bir insan; sosyalistlerin, komünistlerin ve plânlamacıların amaçladıkları şeyin, bireylerin hürriyetinin en radikal bir şekilde ortadan kaldırılması ve her şeye gücü yeten hükümetin tesis edilmesi olduğunu teşhis etmede başarısız olabilir. Yine de sosyalist entelektüellerin kahir ekseriyeti, sosyalizm için savaşırken hürriyet uğruna savaştıkları konusunda ikna edildiler. Onlar, kendilerini solcular ve demokratlar olarak adlandırdılar ve kendileri için "liberal" etiketine bile sahip çıkar hâle geldiler. Bu entelektüellerin ve onların liderlerini takip eden kitlelerin değerlendirmelerini gölgede bırakan/silikleştiren psikolojik faktörle ilgili açıklamalarda bulunmuştuk. Onlar; bilinçaltlarında, hırslarının onları amaç edinmeye zorladığı uzak hedeflerini elde etmede başarısız olmalarının kendilerinin yetersizliğinden kaynaklandığının bütünüyle farkındaydılar. Onlar, hem yeteri kadar zekî hem de yeteri kadar çalışkan olmadıklarını pekâlâ biliyorlardı. Ama onlar, [sosyal konum itibariyle] aşağılık durumlarını hem kendilerine hem de hemcinslerine açıkça söylememek ve bir günah keçisi aramak için can atıyorlardı. Onlar, kendilerini avutarak, başarısızlıklarının sebebinin kendilerinin [sosyal konum itibariyle] aşağılık durumlarının değil, toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin adaletsizlik olduğu konusunda başka in-sanlan ikna etmeye uğraştılar. Kapitalizmde, der onlar, kendi kendini gerçekleştirme sadece çok az insan için elde

edilebilir bir şeydir. “Laissez-faire toplumunda hürriyet, sadece serveti veya onu harcamaya fırsatı olanlar tarafından elde edilebilir bir şeydir.” Böylece onlar; devlet “sosyal adalet”i —onların hakikaten kastettikleri şey, hayâl kırıklığına uğramış vasat yetenekte kimselere “ihtiyaçlarına göre” vermekti- gerçekleştirmek için piyasaya müdahale etmek zorundadır, sonucuna ulaştılar.

Sosyalizme ilişkin meseleler sadece tartışmalara ilişkin meseleler olarak kaldığı sürece açık bir değerlendirmeye ve idrake sahip olmayan insanlar, hürriyetin sosyalist bir rejim altında muhafaza edilebileceği yanılgısına düşebilir. Bu türden kendi kendini aldatma çabalan artık beslenemez, zira Sovyet deneyimi sosyalist bir siyasî toplumdaki şartların ne olduğunu herkese göstermiştir.

Bugün, sosyalizmin müdafileri, insanlan sosyalizm ile hürriyetin bağdaşabilirliğine inanmaya zorlamak istediklerinde, hakikatleri tahrif etmeye ve kelimelerin aşikâr anlamını yanlış yorumlamaya/yanlış göstermeye zorlanmaktadırlar.

En son, Profesör Laski —ki kendisi, İngiliz İşçi Partisi’nin önemli bir üyesi ve başkanıdır, sözde komünist olmayan, hatta komünizm karşıtı birisidir- bizlere şunları söylüyordu: “Şüphesiz, Sovyet Rusya’daki bir komünist tam anlamıyla hürdür; şüphesiz, o, hürriyetin ona Faşist İtalya’da yasaklandığı şeklindeki sivri bir muhakemeye de sahiptir.” Hakikat şu ki, hürriyet, üstleri tarafından verilen bütün emirlere uyma hürriyetidir. Ama o, otoritelerin terk ettiği gibi, doğru düşünme tarzından çok az bir miktar sapar sapmaz, acımadan tasfiye edilir. Bütün bu siyasetçiler, resmî görevliler, yazarlar, müzisyenler ve “temizlenmiş” bilim adamlan -emin olun ki- komünistlere muhalif kimseler değillerdi. Bilâkis onlar, fanatik komünistler, iyi mevkilerdeki parti üyeleriydiler; öyle ki, Sovyet âmentüsüne bağlılıklarından dolayı üstün/yüksek otoriteler onları, yüksek mevkilere terfi ettirmişti. onların işlemiş oldukları tek suç şuydu: Onlar; fikirlerini, politikalarım, kitaplarını veya bestelerini Stalin’in fikirleri ile damak tadındaki son değişikliklere uyarlamada yeteri kadar hızlı değillerdi. Eğer hürriyet kelimesine bütün insanların her zaman ona izafe etmeye alıştıkları anlamın tam zıddı bir anlam izafe edilmezse, bu insanların “tam anlamıyla bir hürriyet”e sahip olduklarına inanmak güçtür.

Faşist İtalya, hakikaten, hürriyetin olmadığı bir ülkeydi. “Tek parti ilkesi”nin meşhur Sovyet kalıbını kabûl etmiş ve bundan dolayı bütün muhalif fikirleri başarmıştı. Yine de bu ilkenin, Bolşevik ve Faşist uygulaması arasında aşikâr bir farklılık vardı. Meselâ, komünist milletvekillerinden müteşekkil parlâmento grubunun eski bir üyesi, Profesör Antonio Graziadei, ki kendisi komünist inançlara ölümüne bağlı kalmış birisidir, Faşist İtalya’da yaşadı. Graziadei, hükümet emekliliği elde etti; öyle ki, bu sayede, onursal profesör olarak göreve devam etmeyi talep etmeye hak kazandı. Graziadei, ortodoks Marksist olan kitaplar yazma, onları en meşhur yayınevlerinde yayımlama konusunda hürdü. Onun hürriyetten yoksunluğu, Profesör Laski’nin söylemeyi tercih ettiği, “tam anlamıyla bir hürriyet”e sahip olan Rus komünistlerin hürriyet yoksunluğuna göre, hakikaten çok daha az sertti/şiddetliydi.

Profesör Laski, herkesçe bilinen, pratikte hürriyet her zaman kanun önünde eşitlik anlamına gelir, ifadesini tekrarlamaktan zevk duyuyordu. O, kanunun/hukukun her zaman “devlet makinesine hâkim olanlar tarafından tatmin edici olarak addedilen bir hayat tarzına dayalı güvenlik toplantısı”nı amaçladığını söylemeye devam eder. Eğer bu, kanunun/ hukukun toplumu iç savaşı ateşlemeye ve hükümeti şiddet yoluyla alaşağı etmeye niyetli gizli plânlara karşı korumayı amaçladığı anlamına geliyorsa; bu hür bir toplumun kanunlarının/ hukukunun doğru bir tasviridir. Ama Profesör Laski’nin, kapitalist bir toplumda “zenginlerin mülkiyet haklarını bir kerede radikal bir şekilde değiştirmek için yoksullar tarafından girişilecek bir çaba hürriyetlerden müteşekkil bütün projeyi tehlikeye atar” şeklinde bir ilâve yapması, cidden yanlış bir ifadedir.

Profesör Laski ve onun arkadaşlarının büyük kahramanını/ putunu, Karl Marx’i, ele alınız! Marx, 1848 ve 1849 yıllarında devrimin teşkilâtlanmasında ve idaresinde aktif bir görev üslendiğinde, önce Prusya’da, daha sonra da diğer Alman devletlerinde -hukukî olarak muhalif olduğundan dolayı- hapsedildi ve -eşi, çocukları ve hizmetçisiyle birlikte- önce Paris’e ve daha sonra da Londra’ya sürüldü. Daha sonra, barış ortamı sağlandığında ve sonuçsuz devrimin kışkırtıcıları toptan affedildiğinde Marx, Almanya’nın her tarafına dönme konusunda hürdü ve bu fırsatı pek çok kez kullandı. O artık sürgünde değildi ve kendi rızasıyla evini kurmak için Londra’yı seçti.[21] Marx, 1864 yılında Milletlerarası İşçi Topluluğu’nu kurduğunda onu kimse rahatsız etmedi. Oysa bu cemiyet, alenî tek hedefi

büyük dünya devrimine hazırlanmak olan bir cemiyetti. O, cemiyetin adına, çeşitli kıta ülkelerini ziyaret ettiği zaman ona mani olunmadı. O, kitap ve makale yazma ve yayımlamada hürdü; bu kitap ve makaleler, Profesör Laski'nin kelimelerini kullanırsak, hakikaten "zenginlerin mülkiyet haklarını radikal bir tarzda değiştirmeye yönelik" bir çabaydı. Ve o, Londra'da, 41 Maitland Park yolundaki evinde 14 Mart 1883 yılında sessizce öldü.

Ya da İngiliz İşçi Partisi'nin durumuna bakalım! Partinin "zenginlerin mülkiyet haklarım radikal bir tarzda değiştirmeye yönelik" çabalarına, Profesör Laski'nin çok iyi bildiği gibi, hürriyet ilkesiyle bağdaşmayan herhangi bir eylemle mani olunmadı.

Muhalif Marx, Victorya İngiltere'sinde rahat bir şekilde yaşayabildi, yazabildi ve kendisini devrime adayabildi; tıpkı İşçi Partisi'nin Victorya sonrası İngiltere'sinde rahat bir şekilde bütün siyasî etkinliklere girişebildiği gibi. Sovyet Rusya'da en ufak bir itiraza bile müsamaha gösterilmemektedir. Hürriyet ile köleliğin arasındaki farklılık budur.

5. Hürriyet ve Batı Medeniyeti

Hukukî ve anayasal hürriyet kavramı ile onun pratikte hayata geçirilmesi için tasarlanan kurumların eleştirmenleri, devlet memurlan tarafından keyfî herhangi bir eylemden hür olmanın, tek başına, bir bireyi hür kılmak için yeterli olmadığını ileri sürerlerken haklıdırlar. Ama bu tartışılmaz gerçeğe vurgu yaparak onlar, açık kapı bırakıyorlar. Zira hiçbir hürriyet taraftan, memurların keyfîliğini sınırlandırmanın vatandaşlan hür yapmak için ihtiyaç duyulan şeyin hepsi olduğunu asta ileri sürmedi. Toplumdaki hayatla bağdaşabildiği kadar hürriyeti fertlere veren şey, piyasa ekonomisinin işleyişidir. Anayasalar ve haklar bildirgeleri, hürriyeti yaratmaz. Onlar sadece, rekabetçi İktisadî sistemin polis gücünden gelecek tecavüzlerine karşı bireylere bahşettiği hürriyeti korur.

Piyasa ekonomisinde insanlar, sosyal işbölümü yapısı içinde elde etmeyi arzuladıktan görevin/makamın peşinden koşma fırsatına sahiptirler. Onlar, hemcinslerine hizmet sunmayı plânladıktan işlerini/mesleklerini seçmekte hürdürler. Plânlı bir ekonomide onlar bu haktan yoksundurlar. Burada otoriteler her bir insanın mesleğini/işini belirler. Üstlerin takdir alanı bir inşam daha iyi mevkilere yükseltir ya da böyle mevkilerden aşağıya indirir.

Birey, tamamıyla iktidarda olanların insafına kalmış durumdadır. Ama kapitalizmde herkes, başka herkesin kazanılmış menfaatlerine meydan okumakta hürdür. Eğer o, diğer insanlardan daha iyi veya daha ucuz hizmet sunma kabiliyetine sahip olduğunu düşünüyorsa, üretkenliğini göstermeye çalışabilir. Paranın olmaması onun projelerini sekteye uğratamaz. Zira sermayedarlar, her zaman, paralarını en kârlı şekilde kullanabilecek insanların peşindedirler. Bir insanın iş etkinliklerinin neticesi, tek başına, en çok neyi istiyorsa onu satın alacak tüketicilerin davranışına bağlıdır.

Ücret kazananlar da işverenin keyfîliğine bağımlı değildirler. İlgili işe en iyi uyan işçileri işe almada ve onların başka işler edinmesini engelleyecek kadar fazla ücret ödemede başarısız olan bir müteşebbis, net gelirindeki bir düşüşle cezalandırılır. İşveren, işçilerine bir lütuf bağışlamaz; onları, hammaddeleri ve fabrika ekipmanlarını aldığı gibi, işinin başarısı için kaçınılmaz bir araç olarak istihdam eder. İşçi kendisine en iyi uyan işi bulmada hürdür.

Her bireyin mevkisini ve gelirini belirleyen sosyal seçim süreci, piyasa ekonomisinde söylenen şekilde sürekli olarak devam eder. Yoksulluk içinde doğmuş başka insanlar, şöhretli mevkilere ve hatırı sayılır ölçüde yüksek gelirlere ulaşırlarken; büyük servetler küçülüyor ve nihaî olarak tamamen ortadan kayboluyor. Ayrıcalıkların olmadığı ve hükûmetlerin daha yüksek verimlilikteki yeni gelenler tarafından tehdit edilen kazanılmış menfaatlerin korunmasını garanti etmediği yerde; geçmişte servet elde etmiş olan kimseler, bütün diğer insanlarla rekabet içinde bu serveti her gün yeniden elde etmeye zorlanırlar.

İşbölümü gereğince sosyal işbirliği çerçevesinde herkes, bizzat bir üyesi olduğu satın alan halk tarafından hizmetleri-nin tasvip edilmesine bağlıdır. Bir şeyi satın alan veya bir şeyi satın almaktan kaçınan herkes, bütün insanlara —bu münase-bede kendisine de- toplumda belirli bir yer tahsis eden yüksek mahkemenin bir üyesidir. Herkes, bazı insanlara daha yüksek, bazı insanlara da daha düşük gelir tahsis eden bu süreçte araçsaldır. Herkes, hemcinslerinin daha yüksek bir gelir tahsis ederek ödüllendirmeye hazır oldukları bir katkıyı yapmakta hürdür. Kapitalizmde hürriyet şu anlama gelir: Başka insanların takdir alanına, bu insanların takdir alanımıza bağlı olmasından daha fazla bağlı olmamak. Üretimin işbölümü gereğince yapıldığı bir yerde başka bir hürriyet tasavvur edilemez; ve herkesin mükemmel bir İktisadî otarşisi yoktur.

Sosyalizmin, mecburî olarak, hürriyetin bütün izlerini ortadan kaldırmak ve bütün insanları iktidardakilerin köleleri hâline dönüştürmek zorunda olduğu şeklinde kapitalizm lehine ve sosyalizm aleyhine geliştirilmiş esas/temel iddianın gerçeği yansıtmadığını vurgulamak gereksizdir. Sosyalizm, İktisadî bir sistem olarak hayata geçirilemez bir sistemdir; zira sosyalist bir toplum, İktisadî hesaplamaya müracaat etmeye ilişkin herhangi bir imkâna sahip olmayacaktır. Sosyalizmin, toplumun İktisadî teşkilâtlanmasına ilişkin bir sistem olarak telâkki edilememesinin sebebi budur. O, sosyal işbirliğini bozmanın ve yoksulluğa ve kaosa sebep olmanın bir aracıdır.

Hürriyet meselesiyle ilgilenirken, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki düşmanlığa/zıtlığa ilişkin temel İktisadî meseleye işaret edilmez. Daha ziyade Asyalı insandan farklı Batılı insanın, tamamen, hürriyet içindeki bir hayata uyum sağladığına veya hürriyet içindeki bir hayat sayesinde biçimlendiğine işaret edilir. Çin, Japon, Hindistan medeniyetleri ile Yakın Doğu'nun Müslüman ülkeleri, bu ülkeler Batılı hayat tarzları tarafından bilinir hâle gelmeden önce varoldukları için, bar barlık olarak bir kenara bırakılamaz. Bu insanlar, daha birkaç yüzyıl, hatta binlerce yıl önce, sınaî sanatlarda, mimarîde, edebiyat ve felsefede, eğitim kurumlarının gelişiminde muhteşem başarılara imza attılar. Onlar güçlü imparatorlukları kurdular ve teşkilâtlandırdılar. Ama daha sonra onların çabaları kesintiye uğratıldı, kültürleri uyuşuk ve tembel hâle geldi; ve onlar, İktisadî meselelerle başardı bir şekilde başetme kabiliyetlerini kaybettiler. onların entelektüel ve sanatsal zekâlan ortadan kayboldu. onların sanatçıları ve yazarları, geleneksel kalıplan gözü kapak bir şekilde kopya ettiler. onların teologlan, felsefecileri ve hukukçuları, eski çalışmaların değişmeden yorumlanmasına daldılar. Ataları tarafından dikilen anıtlar, harap oldu. Onların imparatorlukları dağıldı; vatandaşları, kuvvet ve enerjilerini kaybettiler ve sürekli gerileme ve güç kaybetme karşısında lakayt bir hâle geldiler.

Doğulu felsefe ve şiire ilişkin eski çalışmalar, Batının en değerli çalışmalarıyla karşılaştırılabilir. Ama birkaç yüzyıldır Doğu, önemli herhangi bir kitap yaratamamıştır. Modern çağların entelektüel ve edebî tarihinde bir Doğulu yazarın adını görmek neredeyse imkânsızdır. Doğu, artık, insanoğlunun entelektüel çabasına herhangi bir şey katmamaktadır. Batıyı kışkırtan meseleler ile tartışmalar, Doğu için bilinmez kalmaya

devam etti. Avrupa'da karışıklık, Doğu'da durgunluk, tembellik ve ilgisizlik vardı.

Bunun sebebi açıktır. Doğu temel/ilkel şeyden, devletten ayn hürriyet fikrinden yoksun kaldı. Doğu; hiçbir zaman hürriyetin sancağını yükseltmedi; hiçbir zaman idarecilerin gücüne karşı bireylerin haklarına vurgu yapmadı; despotların keyfîliğini mesele yapmadı; ve netice itibariyle, hiçbir zaman tiranlar tarafından gelecek müsaderelere karşı özel vatandaşların servetini koruyacak hukukî bir çerçeve tesis etmedi. Bilâkis, zenginlerin serveti fakir insanların yoksulluğunun sebebidir fikriyle aldatılan bütün insanlar, başardı iş adamlarının servetini müsadere eden idarecilerin uygulamalarını onayladı. Bu suretle büyük ölçekli sermaye birikimi engellendi; ve bu ülkeler, hatırı sayılı ölçüde sermaye yatırımını gerektiren bütün bu gelişmeleri kaçırmak zorundaydı. "Burjuva sınıfı" gelişemedi ve, netice itibariyle, yazarları, sanatçıları ve yenilikçileri desteklemek ve himaye etmek için bir halk yoktu. İnsanların oğullan için şahsî farklılık doğrultusundaki yolların tamamı kapalıydı, açık olan tek bir yol vardı. Onlar geçimini prenseslere hizmet sunarak kazanmaya çalışabilirdi. Batılı toplum, daha yüksek ödüller için rekabet edebilen bireylerden müteşekkil bir topluluktu. Doğulu toplum, tamamıyla egemenlerin insafına bağlı kullardan müteşekkil bir güruhtu. Batının gözü açık genci, dünyaya, ün kazanabileceği, şöhreti yakalayabileceği, onur ve zenginliğe ulaşabileceği eylemler alanı olarak bakar; tutkuları için hiçbir şey çok fazla zor gibi gözükmez. Doğulu ailelerin sakin evlâdan, çevrelerinin rutinlerini takip etmekten başka bir şey bilmezler. Batılı adamın soylu özgüveni, insan ve onun girişimci çabası üzerine Sophocles'in korolu Antigone İlâhisi ve Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi gibi şarkılarda utkulu ifadesini buldu. Doğu'da bu türden hiçbir şarkı asla işitilmemiştir.

Batı medeniyetini inşa edenlerin evlâtlarının hürriyetlerinden vazgeçmek ve gönüllü olarak her şeye gücü yeten hükümetin hükümdarlığına teslim olmak zorunda kalmaları mümkün mü? Tek görevlerinin, mutlak kudret sahibi bir plânlamacı tarafından tasarlanan ve işletilen geniş bir makine içinde çark dişlileri olarak hizmet sunmak zorunda kalacakları bir sistemde gönül huzuru aramak zorunda kalmaları mümkün mü? Duraklamış medeniyetlerin zihniyeti, hayatlarını feda etmiş olan binlerce, on binlerce insanın üstün ideallerini silip süpürmeli midir?

Tacitus’un, Tiberius döneminin Romalıları hakkında konuşurken kederle gözlemlediği gibi; ruere in servitium, onlar boyuna kadar köleliğe battılar.

---

20 *Bir yeniliğin ortaya çıkışı ile onun kullanımının genelleştiği an arasındaki sürenin kısaltılmasına yönelik kapitalizmin dahilî temayülü hakkında bu kitabın (orijinalindeki) s. 42-43’e bakılabilir.*

21 *Marx, 1845 yılında Prusya vatandaşlığı hakkından gönüllü olarak vazgeçti. Daha sonra, altmışlı yaşlarının ilk yıllarında, Prusya’daki siyasî bir kariyeri düşündüğünde, hükümet, onun vatandaşlığını yeniden gözden geçirme başvurusunu reddetti. Bunun içindir ki, siyasî bir kariyer ona kapalıydı. Belki bu hakikat, onu Londra’da kalmaya şevketti.*

V. BÖLÜM : Kapitalizme Karşı “Komünizm Karşıtlığı”

Kainatta hiçbir zaman ve hiçbir yerde istikrar ve hareketsizlik yoktur. Değişim ve dönüşüm, hayatın esas özellikleridir. İşlerin her bir durumu geçidir; her çağ bir dönüşüm çağıdır. İnsan hayatında hiçbir zaman sükûn ve rahat/huzur yoktur. Hayat bir süreçtir, bir statüko içinde ısrar değildir. Yine de insan zihni, her zaman, değiştirilemez bir varoluş hayâliyle kandırılmıştır. Bütün ütopik hareketlerin alenî amacı, tarihe bir son vermek ve nihaî ve sürekli bir sükûn tesis etmektir.

Bu eğilimin psikolojik sebepleri açıktır. Her değişim; hayatın ve refahın haricî şartlarını değiştirmekte ve insanları yeniden çevrelerinin değişimine kendilerini uyarlamaya zorla maktadır; kazanılmış menfaatlere zarar vermekte ve liretim ile tüketimin geleneksel yollarını tehdit ermektedir; entelektüel olarak atıl ve düşünme biçimini gözden geçirmekten çekinen herkesi kızdırmaktadır. Muhafazakârlık, insan eyleminin hakiki tabiatının zıddıdır; ama, çevik/uyanık azınlığın girişti ği kendilerinin şartlarını iyileştirmeye yönelik her çabaya anlayışsız bir şekilde karşı duran atıl pek çok program, her zaman baş tacı edilmiştir. Gerici (reactionary) terimini kullanırken, çoğunlukla, sadece aristokratlara ve partileri muhafazakâr olan papazlara/rahiplere işaret edilmektedir. Yine gerici ruhun göze batan misâli diğer gruplar şunlardır; Yeni gelenlerin kendi çalıştıklan alana girişini engelleyen zanaatkârlardan müteşekkil loncalar; dış üretim karşısında koru(n)ma, sübvansiyon ve “eşitlik/denklik (parity) fiyatları” isteyen çiftçiler; teknolojik gelişmelere düşman olan ve aşırı istihdam ve benzeri uygulamaları destekleyen ücretliler.

Aydınlar ile Bohem sanatçıların boş gururu, iş adamlarının etkinliklerini entelektüel olmayan para kazanma işi olarak küçümsemektedir. Doğru olan şu ki, müteşebbisler ve teşvikçiler, ortalama bir yazar ve ressamdan daha fazla entelektüel kabiliyet ve sezgi göstermektedirler. Sözde pek çok entelektüelin değersiz/aşağılık durumu kendisini tam olarak şurada dışa vurur ki, onlar, bir iş girişimini başarılı bir şekilde işletmek için gerekli yetenek ile akıl yürütme gücünün ne olduğunu teşhis etmede başarısızdırlar.

Bu türden önemsiz entelektüellerden müteşekkil pek çok sınıfın ortaya çıkışı, modern kapitalizm çağının en az hoşa giden olgularından birisidir.

Onların yılışık gürültüsü, ayrımcılık yapan insanları kabul etmez. Onlar bir nüanstır. Eğer onların telâşım gidermek veya, bundan da arzuya şayan olanı, onların klik ve hiziplerini silip süpürmek için bir şeyler yapılacak olsaydı, doğrudan doğruya herhangi bir kimseye zarar verilmezdi.

Mamafih, hürriyet bölünemez. Dekadan üzüntü kaynağı aydınlar ile sahte sanatçıların hürriyetini sınırlandırmaya yönelik her çaba, neyin iyi, neyin kötü olduğunu belirleme gücüyle otoriteleri yetkilendirecektir. Entelektüel ve sanatsal çabayı sosyalleştirecektir. Bunun faydasız ve karşı çıkılabilir kişileri temizleyip temizlemeyeceği sorgulanabilir, ama yaratıcı dâhilerin yoluna aşılmaz engeller koyacağı kesindir, iktidarlar; yeni fikirleri, yeni düşünme biçimlerini ve yeni sanat stillerini sevmez. Onlar, yeniliğin herhangi bir türüne karşıdırlar. onların üstün konumu katı bir idareye sebep olacaktır; bu da, durgunluk ve çöküşü beraberinde getirecektir.

Ahlâkî yozlaşma, ahlâksızlık ve şehvet düşkünü sözde yazarlardan ve sanatçılardan müteşekkil bir sınıfın entelektüel verimsizliği, yaratıcı öncüler işlerini tamamlayabilsinler diye insanoğlunun ödemek zorunda olduğu bir fidyedir. Hürriyet, onu insanoğlunun menfaati için kullanacak olan çok az insana mani olunmasın diye, herkese, değersiz insanlara bile, bahşedilmek zorundadır. Quartier Latin’in eski püskü görünümlü insanlarının keyfini çıkardığı aşın serbestlik, çok az yazarın, ressamın ve heykeltıraşın hâkimiyetini mümkün kılan şartlardan birisiydi. Bir dâhinin ihtiyaç duyduğu ilk şey, hür havayı solumaktır.

Her şeyden önce, felâketi yaratan Bohemlerin önemsiz öğretileri değil, halkın bu öğretileri hemencecik kabûl etmeye hazır olmasıdır. Kamuoyunun şekillendiricileri ve daha sonra yanlış yönlendirilmiş kitleler tarafından bu sahte felsefecilere verilen tepki, felâkettir. İnsanlar, kaba ve geri gibi gözükmesinler diye meşhur olarak addettikleri ilkelerden vazgeçme konusunda endişelidirler.

Son altmış yılın en zararlı ideolojisi George Sorel’in sendikacılığı ve onun doğrudan eylem (action direete) için duyduğu istekti. Hayâl kırıklığına uğramış bir Fransız entelektüeli tarafından yaratılmış bu yaklaşım, kısa sürede bütün Avrupa ülkelerinin aydınlarını büyüledi. Bütün yıkıcı hareketlerin radikalleşmelerinin esas sebebi buydu. Bu yaklaşım; Fransız kraliyetçiliğini, militarizmi ve Yahudi karşıtlığını etkiledi; Rusya Bolşevik devriminde, İtalyan Faşizminde ve nihaî olarak Nazizmin

gelişmesine sebep olan Alman gençlik hareketinde önemli bir rol oynadı; seçim kampanyaları yarışı kazanmaya niyetli siyasî partileri silâhlı zümrelerden oluşan teşkilâtlanmaya dayanan hiziplere dönüştürdü; temsilî hükümetin ve "burjuva güvenliğinin itibarını düşürdü ve hem iç hem de dış savaş yalanına övgü yağdırdı. Onun temel sloganı şuydu: Şiddet ve yeniden şiddet. Avrupa'nın işlerinin bugünkü durumu, büyük ölçüde, Sorel'in öğretilerinin hâkim olmasının bir neticesidir.

Sorel'in ideallerini ilk alkışlayanlar entelektüellerdi; bu idealleri popüler hâle getiren onlardı. Ama Sorelciliğin düzeni/ akışı, açık söylemek gerekirse, entelektüel karşıtıydı. Sorel, sakin akıl yürütmeye ve makûl müzakereye karşıydı. Sorel için değerli olan şey, sadece eylemdi, yani şiddet hatırına şiddet eylemiydi. Onun öğüdü, uğruna savaşılan mit/efsane ne anlama gelirse gelsin, bir mit/efsaneydi. "Eğer bu mitlerden dolayı kendi yerinizi alırsanız, bu, eleştirel herhangi bir tepkiye maruz kalmayacağınızın bir kanıtıdır." Yıkım hatrına yıkmak için ne muhteşem felsefe! Konuşma, akıl yürütme, öldür! Sorel, devrimin edebî taraftarlarının "entelektüel çabası"nı bile reddeder. Mitin esas amacı "insanları varolan şeylerin yıkımı için savaşmaya hazırlamaktır".

Yine yıkıcı sahte felsefenin yayılmasının suçu, ne Sorel'e ne onun öğrencilerine, yani Lenin, Mussolini ve Rosenberg'e, ne de çok sayıda sorumsuz aydın ve sanatçıya aittir. Felâket geldi, zira on yıllardır neredeyse hiç kimse, fanatik azılı katillerin buna sebep olan anlayışlarını eleştirel bir şekilde incelemeye ve çürütmeye uğraşa. Pervasız şiddet fikirlerini onaylamaktan kayıtsız şartsız kaçınan yazarlar bile, diktatörlerin en kötü aşırdıklarına ilişkin sempatik bir takım değerlendirmeler/ yorumlamalar bulmak için can aUyorlardı. İlk ürkek itirazlar ancak, —hakikaten çok geç bir zamanda- bu politikaların entelektüel yardakçıları totaliter ideolojinin içten tasdikinin bile işkence ve tutuklanmadan bağışıklığı garanti etmediğini anladıklarında yapıldı.

Bugün yalancıktan komünizm karşıtı bir cephe vardır. Kendilerini "komünizm karşıtı liberaller" olarak adlandıran ve ayık/kendine hâkim insanların doğru bir şekilde "komünizm karşıtları" olarak adlandırdıkları kimselerin bu insanların amaçladıkları şey, Amerikalılar için hâlâ tatsız/nahoş olan komünizmin tabiî ve zorunlu özellikleri olmayan komünizmdir. Onlar, komünizm ve sosyalizm arasında yanıltıcı bir ayrım yaparlar ve -yeteri kadar paradoksal bir şekilde- yazarlarının Komünist

Manifesto olarak adlandırdıkları dokümandan komünist olmayan sosyalizm önerileri için bir destek ararlar. Onlar, sosyalizm için plânlama ve refah devleti gibi müste-ar isimleri kullanarak davalarım ispatlamış olduklarım düşünürler. Onlar, “komünistler”in devrimci ve diktacı amaçlarım reddeder gibi yaparlar ve aynı zamanda kitaplarında ve dergilerinde, okullarında ve üniversitelerinde, en büyük iktisatçılardan, felsefecilerden ve sosyologlardan birisi ve insanoğlunun büyük hayır sahibi ve hürriyete kavuşturucusu olarak Karl Marx’a, yani komünist devrimin ve proletarya diktatörlüğünün en önde gelen ismine övgü düzerler. Onlar, inanmamızı isterler ki, totaliter olmayan totaliterlik, yani bir üçgen alam türü, bütün hastalıkların âşikâr ilâcıdır. Komünizme mutedil bir itirazda bulundukları her durumda onlar, Marx ve Lenin’in paylayıcı literatüründen ödünç alınan terimler içinde kapitalizme sövüp saymak isterler. Onlar, komünizmle karşılaştırıldığında, kapitalizmden çok daha hararetle tiksindiklerini vurgularlar; ve kapitalizmin “anlatılması imkânsız (unspcakable) korkulan”na işaret ederek komünistlerin nahoş ininin eylemlerini gerekçelendirirler. Kısaca onlar, insanları Komünist Manifesto’nun ideallerine yöneltmeye uğraşarak komünizmle savaşır gibi yapmaktadırlar.

Sözde bu türden “komünizm karşıtı liberaller”in kendisine karşı savaştığı şey, haddizatında komünizm değil, bizzat kendilerinin dümende olmadıkları komünist bir sistemdir. Onların amaçladıkları şey, bizzat kendilerinin veya onların en samimî arkadaşlarının hükümetin dizginlerini elinde tuttuğu sosyalist, yani komünist, bir sistemdir. Onların diğer insanları tasfiye etmek arzusuyla yanıp tutuştuklarım söylemek, belki, çok abartılı olacaktır. Onlar sadece, tasfiye edilmeyi istememektedirler. Sosyalist siyasî bir toplumda sadece en üstün diktatör ve onun yardakçıları bu güvenceye sahiptir.

“Bir şey karşıtı” bir hareket, tamamen negatif bir tavır sergilemektedir. Bu hareketin başarılı olma şansı yoktur. Onun tutkulu tenkitleri, aslında, saldırdıkları programın reklâmım yapmaktadır, insanlar, ne kadar kötü olursa olsun, sadece bir kötülüğü reddetmek için değil, elde etmek istedikleri bir şey için savaşmalıdır. Onlar, herhangi bir kayıt koymaksızın, piyasa ekonomisi programını onaylamalıdırlar.

Eğer bu uydurma komünizm karşıtlığı olmasaydı, bugün, komünizmin, Sovyetlerin yaptıklarının beraberinde getirdiği hayâl kırıklığından ve bütün sosyalist deneyimlerin acıklı başarısızlığından sonra, Batı’da neredeyse hiç başarılı olma şansı olmazdı.

Batı Avrupa, Amerika ve Avustralya’nın medenî milletlerini Moskova'nın barbarlığı tarafından köleleştirilmekten koruyabilecek yegâne şey, laissez-faire kapitalizme yönelik açık ve sınırsız destektir.